

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI

**KUR'AN KURSU ÖĞRENCİLERİNDE DEPRESYON DÜZEYİ
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
(KONYA ÖRNEĞİ)**

DANIŞMAN
Doç. Dr. Abdülkerim BAHADIR

HAZIRLAYAN
Özlem ÖZTÜRK

KONYA 2007

ÖNSÖZ

Genel bir çerçevede ele alındığında din, insanın en temel ihtiyaçlarından birisi olarak gündeme gelen inanma ihtiyacına cevap vermektedir. Kuşkusuz söz konusu ihtiyacın, sağlıklı ve tatmin edici bir şekilde karşılanmasında din eğitiminin hayati bir önemi vardır. İnsan kişiliğinin oluşmasında din eğitimi, genel eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır. Zira ikisinin de ortak amacı, insanı kendiyile ve başkalarıyla barışık bir birey haline getirmektir.

Konumuz itibarıyla Kur'an Kursları din eğitimi noktasında ülkemizde çok büyük bir boşluğu doldurmaktadır. Kur'an Kursu bazı çocuklar için ilk kez din ile karşılaşma ve ruhta dinin ilk tohumlarının filizlenmesini ifade ederken, bazılarında önceden bu sahada yetkin olmayan kişilerden öğrenilmiş kulaktan dolma yanlış bilgilerin düzeltilmesini, doğru bir din algısının geliştirilmesini ifade etmektedir. Bazıları için ise, daha önceden kazanılmış temel dini bilgilere derinlik kazandırma ve kendini geliştirme imkânı anlamına gelmektedir. İşte bu üç temel işlevinden dolayı Kur'an Kursları, sahip oldukları imkan ve sorunları noktasında din psikolojisi açısından araştırılmaya değer önemli kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede gerçekleştirdiğimiz bu çalışma, Kur'an Kursu eğitiminin daha verimli hale getirilmesi noktasında katkı sağlamak amacıyla yapılmıştır.

Geçici olarak yürüttüğümüz Kur'an Kursu öğreticiliğimiz sırasında öğrencilerde zaman zaman gözlemlediğimiz bazı davranış bozuklukları, ruhsal dalgalanmalar, biyolojik ve psikolojik bazı depresif belirtiler dikkatimizi çekmiş ve bizi "Kur'an Kursu Öğrencilerinde Depresyon Düzeyi" konulu çalışmamızı yapmaya sevk etmiştir.

Araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında, araştırmanın konusu, problemi, amacı, önemi, sınırları, sayıtlıları ve yönteminden bahsedilmektedir.

Birinci bölümde, depresyonun tanımı yapılmakta ve depresyona yol açan faktörler, depresyon belirtileri, depresyon kuramları ile depresyon sıklığı ve yaygınlığı hakkında bilgi verilmektedir. Bu bölümde ayrıca, bir din eğitimi kurumu olarak Kur'an Kursu'nun tarihsel gelişimi, ders müfredatı, din eğitimindeki yeri ve öneminden bahsedilmekte,

Kur'an Kursu eğitimini olumsuz yönde etkileyen faktörler, öğrencilerin ve ebeveynlerin kurstan beklentileri çerçevesinde din eğitimi problemi de ele alınmaktadır.

İkinci bölümde, alan araştırması neticesinde elde edilen istatistiksel bulgulara ve bulguların yorumuna yer verilmektedir.

Araştırmamızın üçüncü bölümünde ise, daha önceden konuyla ilgili yapılmış olan çalışmalar da göz önünde bulundurularak, araştırmada ulaştığımız bulguların değerlendirmesi yapılmaktadır.

Araştırmanın başından sonuna kadar ilgi, fikir ve yardımlarını esirgemeyen, yol gösteren danışman hocam Doç. Dr. Abdülkerim BAHADIR Bey'e, ayrıca alan araştırmamın gerek uygulanması ve gerekse bulguların analizi ve yorumu noktasında, yöntem ve teknikleri öğreten Yrd. Doç. Dr. Adem ŞAHİN Bey'e, çalışmama ışık tutması amacıyla talep ettiğim dokümanlara ulaşmamı sağlayan Diyanet İşleri Başkanlığı Din Eğitimi Dairesi Başkanı sayın Ulvi ATA Bey'e, DİB Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığına, araştırmam sırasında gereken imkan ve kolaylıkları bana güvenle sunan Konya İl Müftülüğü, Karatay ve Meram Müftülüklerine, anketi içtenlikle cevaplandıran öğrencilerimize, araştırmamın her aşamasında desteklerini daima yanımda hissettiğim eşim ve aileme katkılarından dolayı saygıyla teşekkür ederim.

Özlem ÖZTÜRK

KONYA-2007

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	III
TABLOLAR	VI
KISALTMALAR	XIII
GİRİŞ	1
ARAŞTIRMA	1
1. Araştırmanın Konusu ve Problemi	1
2. Araştırmanın Hipotezleri	2
3. Araştırmanın Amacı ve Önemi	3
4. Araştırmanın Sınırları	3
5. Araştırmanın Sayıtları	4
A. YÖNTEM	4
1. Araştırmanın Modeli	4
2. Evren Ve Örneklem	4
3. Veri Toplama Araçları	4
3.1. Kişisel Bilgi Formu	5
3.2. Beck Depresyon Envanteri	5
B. İŞLEM	6
1. Uygulama	6
2. Veri Analizinde Kullanılan İstatistiksel İşlemler	6

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
A. DEPRESYON	7
1. Tanımlama	7
2. Depresyona Yol Açan Faktörler	11
3. Depresyon Belirtileri	15
4. Depresyon Kuramları	20
5. Depresyonda Cinsiyet Faktörü	26
6. Depresyon Görülme Sıklığı ve Yaygınlığı	31

B. KUR'AN KURSLARININ DİN EĞİTİMİNDEKİ YERİ -----	32
1. Kur'an Kurslarının Tarihsel Gelişimi-----	32
2. Kur'an Kursları Ders Müfredatı-----	37
3. Kur'an Kurslarının Din Eğitime Katkısı -----	41
C. KUR'AN KURSLARINDA DİN EĞİTİMİ PROBLEMİ -----	45
1. Kur'an Kursu Eğitimini Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörler -----	45
1.1. Maddi Kaynak Yetersizliği-----	45
1.2. Öğreticilerin Pedagojik Yetersizliği -----	46
1.3. Verilen Cezalar -----	48
1.4. Yaptırım Gücünün Olmayışı-----	49
1.5. Kur'an Kursu Hakkında Yanlış Bilgilendirme -----	50
1.6. Ergen Psikolojisi-----	51
2. Ebeveynlerin Kur'an Kursundan Beklentileri-----	57
3. Öğrencilerin Kur'an Kursundan Beklentileri-----	59

II. BÖLÜM

BULGULAR.....	62
A. ÖRNEKLEMİN BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLERE GÖRE DAĞILIMINA İLİŞKİN BULGULAR.....	62
B. ÖĞRENCİLERİN DEPRESYON DÜZEYLERİNE İLİŞKİN BULGULAR -----	75
C. DEĞİŞKENLERİN DEPRESYON İLE İLİŞKİLERİNE DAİR BULGULAR -----	75
1. Demografik Özelliklerin Depresyona Etkisine Dair Bulgular.....	78
1.2. Yaş Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular -----	79
1.3. Cinsiyet Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular-----	79
1.4. Eğitim Durumu Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular-----	80
1.5. Mezuniyet Derecesi Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular--	81
1.6. Annenin Eğitim Durumu Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular	82
-----	82
1.7. Babanın Eğitim Durumu Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular	82
-----	82
1.8. Anne-Baba Durumu Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular -	83
1.9. Annenin Mesleği Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular -----	84
1.10. Babanın Mesleği Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular----	85
1.11. Sosyal Çevre Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular -----	86
1.12. Ekonomik Durum Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular---	87

2. Kur'an Kursu'na Bağlı Değişkenlerin Depresyona Etkisine Dair Bulgular...	88
2.1. Kur'an Kursu'na İsteyerek Gelip-Gelmeme Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular	88
2.2. Kur'an Kursu'na Bir Amaç ve Hedef Belirleyerek Gelme Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular	91
2.3. Kur'an Kursu'nda Bulunmaktan Memnun Olma Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular	94
2.4. Kur'an Kursu'nda Arkadaş Edinebilme Durumunun Depresyona Etkisine Dair Bulgular	96
2.5. Kur'an Kursu Eğitiminin Dindarlığa Etkisi Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular	98
2.6. Kur'an Kursu Ortamından Kaynaklanan Problemlerin Depresyona Etkisine Dair Bulgular	99

III. BÖLÜM

BULGULARIN DEĞERLENDİRMESİ	108
SONUÇ VE ÖNERİLER	137
BİBLİYOGRAFYA	148
EKLER	155
Ek 1. Anket Formu	155
Ek 2. Belge DİB İstatistikleri	168
Ek 3. Belge Kaymakamlık Onayı	168

TABLolar

Tablo 1. <i>Örneklemin Yaş Grubuna Göre Dağılımı</i>	63
Tablo 2. <i>Örneklemin Cinsiyete Göre Dağılımı</i> -----	63
Tablo 3. <i>Örneklemin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı</i>	63
Tablo 4. <i>Örneklemin Mezuniyet Derecesine Göre Dağılımı</i>	63
Tablo 5. <i>Örneklemin Annenin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı</i> -----	64
Tablo 6 <i>Örneklemin Babanın Eğitim Durumuna Göre Dağılımı</i>	64
Tablo 7 <i>Örneklemin Anne- Baba Durumuna Göre Dağılımı</i> -----	64
Tablo 8. <i>Örneklemin Annenin Mesleğine Göre Dağılımı</i>	65
Tablo 9. <i>Örneklemin Babanın Mesleğine Göre Dağılımı</i> -----	65
Tablo 10. <i>Örneklemin Sosyal Çevre Değişikliğine Göre Dağılımı</i> -----	65
Tablo 11. <i>Örneklemin Sosyo-Ekonomik Düzey Gruplarına Göre Dağılımı</i> -----	66
Tablo 12 <i>Örneklemin İlköğretim Sonrası Eğitim Görmek İstenilen Eğitim Kurumlarına Göre Dağılımı</i>	66
Tablo 13. <i>Orta Dereceli Bir Eğitim Kurumuna Kaydolma İmkânı Bulsaydınız Yine de Kur'an Kursu'na Gelir miydiniz?</i>	67
Tablo 14. <i>Öğrencilerin Kur'an Kursu'na Gelmelerinde Rol Oynayan En Etkin Faktör</i>	67
Tablo 15. <i>Öğrencilerin Kur'an Kursuna Gelmekteki Amaçları</i>	67
Tablo 16. <i>Öğrencilerin Kur'an Kursu Eğitiminden Sonraki Planları</i>	68
Tablo 17. <i>Öğrencilerin Kur'an Kursu Eğitiminden Memnun Olma Durumu</i>	68
Tablo 18. <i>Kur'an Kursu'nda Bulunmaktan Memnun Olmayan Öğrencilerin Memnuniyetsizlik Sebepleri</i>	69
Tablo 19 . <i>Örneklemin Kur'an Kursu'nda Arkadaş Edinebilme Durumuna Göre Dağılımı</i>	69
Tablo 20. <i>Kur'an Kursu Eğitiminin Öğrencilerin Dindarlığına Etki Durumu</i>	70
Tablo 21. <i>Öğrencilerin "Temel Dini Bilgiler" Ders Kitabı Hakkındaki Fikirleri</i>	70
Tablo 22. <i>Öğrencilerin Kur'an Kursu'nda Okutulan Derslerle İlgili Düşünceleri</i>	70
Tablo 23. <i>Öğrencilerin Olmasını İstedikleri Seçmeli Dersler</i>	71

Tablo 24. <i>Örneklemin Öğrencileri En Çok Üzen Öğretmen Davranışlarına Göre Dağılımı.....</i>	71
Tablo 25. <i>Kur'an Kursu'nda Olumsuz Davranışta Bulunan Öğrencilere Uygulanan Çözüm Yöntemleri.....</i>	72
Tablo 26. <i>Örneklemin Boş Zamanları Değerlendirme Şekillerine Göre Dağılımı.....</i>	72
Tablo 27. <i>Öğrencilerin Kur'an Kursu'nda Oyun Oynayıp-Oynamama Durumu.....</i>	73
Tablo 28. <i>Kur'an Kursu'nda Oyun Oynayamayanların Oynayamama Sebepleri.....</i>	73
Tablo 29. <i>Öğrencilerin Oyun Oynama Konusundaki İstek Durumu.....</i>	73
Tablo 30. <i>Öğrenci Velilerinin Kur'an Kursu'nu Ziyaret Etme Durumu.....</i>	74
Tablo 31. <i>Örneklemin Şikayet Konusu Olan Unsurlara Göre Dağılımı.....</i>	74
Tablo 32. <i>Beck Depresyon Envanteri Puanlarının Aritmetik Ortalaması Ve Standart Sapma Değeri.....</i>	75
Tablo 33. <i>Bağımsız Değişkenlerle Depresyon Arasındaki İlişkiye Dair Tablo.....</i>	75
Tablo 34. <i>Bağımsız Değişkenlerle Depresyon Arasındaki İlişkiye Dair Tablo.....</i>	76
Tablo 35. <i>Yaş Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi.....</i>	79
Tablo 36. <i>Yaş Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları..</i>	79
Tablo 37. <i>Cinsiyet Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanlarına Uygulanan T-Testi Sonuçları.....</i>	79
Tablo 38. <i>Eğitim Durumu Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanlarına Uygulanan T-Testi Sonuçları.....</i>	80
Tablo 39. <i>Mezuniyet Derecesi Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi.....</i>	81
Tablo 40. <i>Mezuniyet Derecesi Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları</i>	81
Tablo 41. <i>Annenin Eğitim Durumu Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi.....</i>	82

Tablo 42. Babanın Eğitim Durumu Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi.....	82
Tablo 43. Babanın Eğitim Durumu Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları	83
Tablo 44. Anne-Baba Durumu Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi.....	83
Tablo 45. Anne-Baba Durumu Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları	84
Tablo 46. Annenin Mesleği Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi.....	84
Tablo 47. Annenin Mesleği Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları	85
Tablo 48. Babanın Mesleği Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi.....	85
Tablo 49. Babanın Mesleği Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları	86
Tablo 50. Sosyal Çevre Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi.....	86
Tablo 51. Sosyal Çevre Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları	87
Tablo 52. Ekonomik Durum Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi.....	87
Tablo 53. Ekonomik Durum Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları	88

Tablo 54. İlköğretim Sonrası Arzu Edilen Eğitim Kurumu Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi.....	88
Tablo 55. İlköğretim Sonrası Arzu Edilen Eğitim Kurumu Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları ve Tukey-HSD Testi Sonucu.....	89
Tablo 56. “Başka Bir Eğitim Kurumuna Kaydolma İmkani Bulsaydınız Yine de Kur’an Kursu’na Gelir miydiniz?” Sorusuna Verdikleri Cevaplar Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi.....	90
Tablo 57. ...“Başka Bir Eğitim Kurumuna Kaydolma İmkani Bulsaydınız Yine de Kur’an Kursu’na Gelir miydiniz?” Sorusuna Verdikleri Cevaplar Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları ve Tukey-HSD Testi Sonucu	90
Tablo 58. Kur’an Kursu’na Gelmekteki En Etkin Faktör Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi.....	91
Tablo 59. Kur’an Kursu’na Gelmekteki En Etkin Faktör Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları ve Tukey-HSD Testi Sonucu	91
Tablo 60. Kur’an Kursu’na Bir Amaç ve Hedef Belirleyerek Gelme Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi.....	92
Tablo 61. Kur’an Kursu’na Bir Amaç ve Hedef Belirleyerek Gelme Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları.....	92
Tablo 62. Kur’an Kursu Eğitiminden Sonraki Planları Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi.....	93
Tablo 63. Kur’an Kursu Eğitiminden Sonraki Planları Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları.....	93

Tablo 64. Kur'an Kursu'nda Bulunmaktan Memnun Olma Durumu Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi.....	94
Tablo 65. Kur'an Kursu'nda Bulunmaktan Memnun Olma Durumu Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları ve Tukey-HSD Testi Sonucu.....	95
Tablo 66. Kur'an Kursu'nda Bulunmaktan Memnun Olmama Sebepleri Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi.....	95
Tablo 67. Kur'an Kursu'nda Bulunmaktan Memnun Olmama Sebepleri Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları	96
Tablo 68. Kur'an Kursu'nda Arkadaş Edinebilme Durumu Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi.....	96
Tablo 69. Kur'an Kursu'nda Arkadaş Edinebilme Durumu Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları ve Tukey-HSD Sonucu.....	97
Tablo 70. Kur'an Kursu Eğitiminin Dindarlığa Etkisi Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi.....	98
Tablo 71. Kur'an Kursu Eğitiminin Dindarlığa Etkisi Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları ve Tukey-HSD Sonucu	98
Tablo 72. Kur'an Kursu'nda Okutulan Temel Dini Bilgiler Kitabını Beğenip Beğenmemeleri Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanlarına Uygulanan T-Testi Sonuçları.....	99
Tablo 73. Kur'an Kursu'nda Okutulan Ders Çeşitleri Hakkındaki Düşünceleri Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanlarına Uygulanan T-Testi Sonuçları	100
Tablo 74. Kur'an Kursu'nda Okutulan Ders Çeşitleri Hakkındaki Düşünceleri Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları.....	100

<i>Tablo 75. Öğrencileri En Çok Üzen Öğretmen Davranışları Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi.....</i>	100
<i>Tablo 76. Öğrencileri En Çok Üzen Öğretmen Davranışları Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları.....</i>	101
<i>Tablo 77. Kur'an Kursu'nda Olumsuz Davranışta Bulunanlara Uygulanan Çözümler Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi.....</i>	101
<i>Tablo 78. Kur'an Kursu'nda Olumsuz Davranışta Bulunanlara Uygulanan Çözümler Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları.....</i>	102
<i>Tablo 79. Kur'an Kursu'nda Boş Zamanları Değerlendirme Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi.....</i>	102
<i>Tablo 80. Kur'an Kursu'nda Boş Zamanları Değerlendirme Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları.....</i>	103
<i>Tablo 81. Kur'an Kursu'nda Oyun Oynayıp-Oynayamama Durumu Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanlarına Uygulanan T-Testi Sonuçları.....</i>	103
<i>Tablo 82. Kur'an Kursu'nda Oyun Oynayamama Sebepleri Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi.....</i>	104
<i>Tablo 83. Kur'an Kursu'nda Oyun Oynayamama Sebepleri Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları</i>	104
<i>Tablo 84. Kur'an Kursu'nda Oyun Oynamayı İsteyip-İstememe Durumu Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanlarına Uygulanan T-Testi Sonuçları.....</i>	105
<i>Tablo 85. Öğrenci Velilerinin Kur'an Kursu'nu Ziyaret Etme Sıklıkları Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi.....</i>	105

Tablo 86. Öğrenci Velilerinin Kur'an Kursu'nu Ziyaret Etme Sıklıkları Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları ve Tukey-HSD Testi Sonucu.....	106
Tablo 87. Kurs Ortamında Şikayet ve Sıkıntılara Yol Açan Durumlar Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi.....	106
Tablo 88. Kurs Ortamında Şikayet ve Sıkıntılara Yol Açan Durumlar Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları ve Tukey-HSD Testi Sonucu.....	107

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
AÜEB Fak.	: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi
a.y.	: Aynı Yer
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
(C.C.)	: Celle Celâlühû
Çev.	: Çeviren
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
F.	: F değeri
Fak.	: Fakültesi
Hz.	: Hazreti
MÜ	: Marmara Üniversitesi
n	: Sayı
Nakl.	: Nakleden
P	: Anlamlılık
r	: Korelasyon Katsayısı
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
t	: T değeri
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Trs.	: Tarihsiz

Üniv. : Üniversitesi
vb. : Ve benzeri
 \bar{x} : Ortalama
Yay. : Yayınevi, Yayınları

GİRİŞ

ARAŞTIRMA

1. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Kur'an Kursları, günümüzde din eğitimin yeni şartlara uygun olarak yapıldığı özel kuruluşlardır. Bu kurumların çalışmaları başlıca iki kısımda ele alınabilir. Çoğunlukla ilkokulu bitiren öğrencilere Kur'an okumayı öğreten kurslar ve yine bu öğrenciler arasından imtihanla seçilen öğrencilerin hafızlık yaptığı genellikle yatılı kurslardır.

Milletimizin dini değerlere verdiği önem, bunun milli birlik ve beraberlik içindeki yeri, milli kültürümüze katkısı sebebiyle bu kursların pek çok gelişme gösterdiği görülmektedir. 1960'lı yıllara kadar 1 hoca, 1 oda, 10-15 talebe ile Kur'an öğretimi yapılan kursların yerini, günümüzde müstakil, çok katlı, çok hoca ve talebeli, aşçılı, hademeli, şoförlü kurslar almıştır. Halen öğretime açık 5.654 Kur'an Kursunda, 2731 kadın, 1102 erkek öğretici görev yapmakta, 172.283 yüzünden, 12.700 hıfza çalışan olmak üzere toplam 184.983 öğrenci eğitim görmektedir (Bkz. D.İ.B. İstatistikleri, Ankara, 2006). Gerek yönetim ve gerekse öğrenci profili yönüyle kompleks bir yapı arz eden Kur'an Kursu eğitiminin, ilgili bilim dallarının verilerine ihtiyacı vardır.

Kur'an Kurslarının durumunu tespit etmek gayesiyle öğrenci ve öğretmenler üzerinde yapılacak araştırmalar, bu kurumlarda yapılan eğitimin daha verimli hale gelmesi yolunda alınacak tedbirler konusunda bize ışık tutabilir. İşte bu sebeple bir saha çalışması yapmayı düşündüğümüzde, henüz üzerinde hiç çalışılmamış olan, Kur'an Kursu öğrencilerinde depresyon düzeyi konulu çalışmayı yapmayı, yerinde bulduk.

Bu araştırmada, Kur'an Kursu öğrencilerinde depresyon düzeyi incelenmektedir. Çalışmada, Kur'an Kursu öğrencilerinde depresyon düzeyi ile ilişkisi olduğunu düşündüğümüz bağımsız değişkenlerin öğrencilerin depresyon düzeylerine etkisi üzerinde durulacaktır. Kur'an Kurslarında verilen eğitimin, öğrencilerin dini yaşantılarına, buna bağlı olarak ta ruhsal yaşantılarına ve psikolojilerine olumlu yönde katkı sağladığı düşünülmektedir. Ancak gözlemlerimiz, bu eğitiminin sağlıklı bir

şekilde verilmediği takdirde, ergenin dini ve psikolojik yaşantısına katkı sağlamak yerine olumsuz etkileri de olabileceğini göstermiştir. Bu nedenle çalışmamızda, Kur'an Kursu öğrencilerinde depresyon düzeyinin yanı sıra, Kur'an Kursu eğitiminin ergeni depresyona sürükleyebilen olumsuz etkileri, bu etkilere neden olan gerek öğrenci ile gerekse Kur'an Kursu ile ilgili hususlar ve bu noktada nelerin yapılması gerektiği konu edinilmiştir.

2. Araştırmanın Hipotezleri

1. Depresyon ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir ilişki vardır. Yaş ilerledikçe depresyon düzeyi de yükselmektedir.

2. Depresyon ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki vardır. Kızlarda depresyon düzeyi, erkeklerden daha yüksektir.

3. Depresyon ile eğitim düzeyi arasında ters orantı söz konusudur. Eğitim düzeyi yükseldikçe depresyon düzeyi düşmektedir.

4. Depresyon ile sosyo-ekonomik düzey arasında anlamlı bir ilişki vardır. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olanlarda depresyon düzeyi daha yüksektir.

5. Depresyon ile ebeveynin eğitim durumu arasında anlamlı bir ilişki vardır. Ebeveyninin eğitim durumu yüksek olanlarda depresyon düzeyi daha düşüktür.

6. Depresyon ile anne-baba durumu arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur. Anne-babası sağ ve birlikte olanlarda depresyon düzeyi diğerlerinden daha düşüktür.

7. Depresyon ile sosyal çevre değişkeni arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur. Küçük yerleşim birimlerinde yaşayanların depresyon düzeyi, büyük yerleşim birimlerinde yaşayanlardan daha yüksektir.

8. Depresyon ile Kur'an Kursu'na isteyerek gelip gelmeme durumu arasında anlamlı bir ilişki vardır. Kur'an Kursu'na isteyerek gelenlerde depresyon düzeyi daha düşüktür.

9. Depresyon ile Kur'an Kursu'na bir amaç ve hedef belirleyerek gelme durumu arasında anlamlı bir ilişki vardır. Kur'an Kursu'na bir amaç ve hedef belirleyerek gelenlerde depresyon düzeyi daha düşüktür.

10. Depresyon ile Kur'an Kursu'nda eğitim görmekten memnun olup olmama durumu arasında anlamlı bir ilişki vardır. Kur'an Kursu'nda eğitim görmekten memnun olmayanlarda depresyon düzeyi daha yüksektir.

11. Depresyon ile Kur'an Kursu'nda arkadaş edinebilme durumu arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur. Arkadaş edinemeyenlerde depresyon düzeyi daha yüksektir.

12. Depresyon ile Kur'an Kursu eğitiminin dindarlık üzerindeki etkisine dair algı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Kur'an Kursu'nun kişisel dindarlık algısı üzerinde olumlu etkisi olduğuna inananlarda depresyon düzeyi daha düşüktür.

13. Kur'an Kursu'ndan kaynaklanan problemlerle depresyon arasında anlamlı bir ilişki vardır. Problem türüne göre depresyon düzeyleri arasında farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

3. Araştırmanın Amacı Ve Önemi

Günümüzde depresyon, yaygınlığı giderek artan bir sağlık sorunudur. Son yıllarda depresyonun görülme sıklığındaki gözle görülür artış ve özellikle gençlerde intiharla sonuçlanan depresif vakıaların çokluğu dikkatimizi çekmiş ve bu konuya eğilmemizde etkili olmuştur.

Kur'an kurslarında din eğitimi problemi araştırılmayı bekleyen çok önemli bir konudur. Yapılan çalışmaların az sayıda olması ve özellikle de Kur'an Kursu öğrencilerinde depresyon düzeyi, sıklığı ve nedenleri üzerine değinilmemiş olması araştırmamızı önemli kılmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, Kur'an Kursu öğrencilerinin depresyon düzeylerini belirlemektir. Araştırma kapsamındaki bir diğer amaç ise; Beck Depresyon Envanteri'nden elde edilen sonuçların, öğrencilerin demografik özellikleri açısından incelenmesidir.

4. Araştırmanın Sınırları

1. Araştırma Konya ili sınırları içerisindeki dört erkek ve dört kız Kur'an Kursu'nda toplam 394 öğrenciye uygulanmıştır.

2. Araştırma, zamanla sınırlı olduğundan kesitseldir.

3. Araştırma verileri, örneklem grubunun kişisel bilgi formu ve ölçeğe verdiği cevaplar ile sınırlıdır.

5. Araştırmanın Sayıtları

1. Araştırmada kullanılan Beck Depresyon Envanteri depresyonu ölçmek için geçerli bir ölçektir.

2. Araştırmanın evreni, örnekleme temsil etmektedir.

3. Örneklem grubunu oluşturan deneklerin Beck Depresyon Envanteri' ne samimi cevap verdikleri kabul edilmiştir.

A. YÖNTEM

1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada empirik metot seçilmiş olup, amaç ve hipotezler bölümünde verilmiş olan hipotezlerin sınanması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda uygulanan depresyon ölçeğinden elde edilen veriler değişik istatistiksel analizlere tabi tutulmuştur.

Bu bağlamda ilk aşamada depresyon bağımlı değişkeni ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerin yönü, daha sonra da bağımsız değişken gruplarının depresyon açısından farklılık gösterip göstermediğine bakılacaktır.

2. Evren Ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Türkiye'deki yatılı kız ve erkek Kur'an kurslarında öğrenim gören öğrencilerdir. Araştırmanın örnekleme, Konya İli Yatılı Kız ve Erkek Kur'an Kursları'nda öğrenim gören toplam 7527 öğrenciden tesadüfî örneklem yoluyla seçilmiş 394 denekten oluşmaktadır.

3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada 31 sorudan oluşan "Kişisel Bilgi Formu" ve " Beck Depresyon Envanteri" kullanılmıştır.

3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formunda, yaş, cinsiyet, eğitim durumu, mezuniyet derecesi, anne-babanın eğitim durumu, anne-baba durumu, anne-baba mesleği, hayatın en uzun süresinin geçtiği yer, ailenin ekonomik geliri, ilköğretim sonrası okumayı arzu ettikleri eğitim kurumları, Kur'an Kursu'na gelmekteki en etkin faktör, Kur'an Kursu'na gelmekteki amaçlar ve kurs eğitiminden sonraki planlar, Kur'an Kursu'nda arkadaş edinebilme durumu, okutulan ders çeşitleri ve ders kitapları hakkındaki düşünceler, öğrenciyi en çok üzen öğretmen davranışları, verilen cezalar, boş zaman etkinlikleri, velilerin kursu ne sıklıkta ziyaret ettikleri, Kur'an Kursu ortamındaki şikayet ve sıkıntılar, kursa isteyerek gelip gelmeme, kurs eğitiminden memnun olup olmama, kursun dindarlığa etkisi ile ilgili sorular sorulmuştur.

3.2. Beck Depresyon Ölçeği

Bu ölçek, Beck (1961) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, depresyon belirtilerini ortaya koyacak, tespit edecek biçimde düzenlenmiştir. BDÖ'nin maddeleri klinik gözlem ve verilere dayanarak hazırlanmıştır. Ölçek 21 belirti kategorisinden oluşmuştur.

Ölçek Türkçeye Teğın (1980) tarafından çevrilmiştir. Ülkemizde birçok çalışmada kullanılmıştır.”¹

Ölçekteki depresyon belirtilerini ifade eden her bir madde, “hiçbir zaman”, “ara sıra”, “sık sık”, “her zaman” seçenekleri üzerinden işaretlenebilmektedir. Bu maddeler, depresyonun sıklık derecesine göre, her zaman=3, sık sık=2, ara sıra=1, hiçbir zaman=0 şeklinde puanlandırılmaktadır. Ölçekte alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan 63'tür. Ölçekten alınan puanlar, depresyon düzeyine göre şu şekilde sınıflandırılmıştır:

0-13 puan: Depresyon yok

14-24 puan: Orta derecede depresyon

25 puan ve üstü: Ciddi depresyon”²

¹ KÖKNEL, Özcan, *Depresyon Ruhsal Çöküntü*, 3.Basım, Altın Kitaplar Yay., İstanbul, 1992, s.115

B. İŞLEM

1. Uygulama

Anket çalışması, Konya ili içerisindeki dört erkek ve dört kız olmak üzere toplam sekiz ayrı Kur'an Kursu'nda eğitim gören öğrenciler üzerinde uygulanmıştır. Uygulamaya 200 kız, 200 erkek olmak üzere toplam 400 öğrenci katılmış, 6 adet anket formu yeterli görülmediğinden değerlendirmeye alınmamıştır.

Anket uygulamaları büyük oranda araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte bazı Kur'an Kursları'nda ders hocalarının yardımına başvurulmuş, önceden uygulama ile ilgili detaylı bilgiler verilmiş, uygulamanın dersin başında veya sonunda yapılması istenmiştir.

Anket uygulaması için 20-25 dakika süre takdir edilmiş, uygulama sırasında öğrencilerden anket formlarının ilk sayfasındaki uyarıları okumaları istenmiş, ayrıca daha sağlıklı ve güvenilir bilgilere ulaşılabilmesi için formlara isimlerinin yazmamaları uyarısında bulunulmuştur.

2. Veri Analizinde Kullanılan İstatistiksel İşlemler

Araştırmamızda, değişkenler arası ilişkileri analiz etmek için Pearson Korelasyon Analizi; örneklemi oluşturan öğrencilerin Beck Depresyon Envanteri'nden aldıkları puanların, cinsiyet, eğitim durumu, kursa isteyerek gelme ve kursta eğitim almaktan memnun olma bağımsız değişkenlerinin alt gruplarına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için "Bağımsız Grup T-testi", öğrencilerin Beck Depresyon Envanteri'nden aldıkları puanların, yaş, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, anne-baba durumu, ailenin yaşadığı yer, hayatın en uzun süresinin geçtiği yer, ailenin ekonomik gelir düzeyi, kursta şikayet ve sıkıntılara yol açan durumlar ve kursun dindarlığa etkisi bağımsız değişkenlerinin alt gruplarına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için "Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA)" kullanılmıştır.

² KÖKNEL, a.g.e., s.116

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

A. DEPRESYON

1. Tanımlama

Depresyon sözcüğünün Latince kökü, “depressus” dur. Aşağı doğru bastırmak, çekmek, bitkin, gamlı, kederli, meyas etmek, cesaretini kırmak, donuklaştırmak, durgunlaştırmak anlamına gelir. Depresyon kavramının karşılığı olarak Türkçe’de ruhsal çöküntü ya da çökkünlük kelimeleri de kullanılmaktadır.³

Depresyon, temel belirtileri isteksizlik ve hayattan zevk almama olan psikiyatrik bir hastalıktır.⁴Tarih boyunca depresyonun nedenlerine, oluşumuna, klinik belirtilerine ve sınıflandırılmasına ilişkin görüşler gözden geçirildiğinde “şeytanın insan ruhuna egemen olması” anlamına gelen “demonomania” ya da “passession diabolique” kavramlarına kimi kez depresyon nedeni, kimi kez klinik tabloyu oluşturan önemli bir belirti olarak rastlanır.⁵

Depresyonun insanlık tarihi kadar eski bir hastalık olduğunu söylemek mümkündür. Ancak, Homeros’un kitaplarında tanımlanan kahramanları ve Hipokrat’ın M.Ö. 450 yıllarında “melankoli” terimini kullandığını bilebiliyoruz.⁶ Depresyon, duygusal, düşünsel ve fiziksel boyutları olan ve ciddi tedavi gerektiren bir rahatsızlıktır. Bu rahatsızlık aslında duygusal alandaki bir bozukluktur.⁷

³ KÖKNEL, a.g.e., s.14

⁴ TAN, Oğuz, “Çağımızın Hastalığı: Depresyon” ,http://www.mcatürk.com/dergi_cva_0409_depresyon.htm, 22.02.2007

⁵ KÖKNEL, a.g.e., s.71

⁶ ALPER, Yusuf, *Bütün Yönleriyle Depresyon*, Gendaş Yay., İstanbul 1997, s.7

⁷ BLACKBURN, Ivy M., *Depresyon ve Başa Çıkma Yolları*, (Çev: R. N. Rugancı, N. M. Şahin), 2.Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul 1996., s.10

Depresyon, insanın yaşama istek ve zevkinin kaybolduğu, kişinin kendisini derin bir keder içinde hissettiği, geleceğe ilişkin kötümser, karamsar düşünceler, geçmişe ilişkin yoğun pişmanlık, suçluluk duygu ve düşüncelerinin taşındığı, bazen ölüm düşüncesi, bazen ölüm girişimi ve sonuçta ölümün olabildiği, uyku, iştah, cinsel istek vb. ile ilgili fizyolojik bozuklukların olduğu bir hastalıktır.⁸

Üzüntü, keder, hayal kırıklığı gibi duyguların gölgeleri dışsal bir olaya tepkiyi yansıtır. Bunlardan farklı olarak depresyon dışsal etkenlerle hızlanabilir de, hızlanamayabilir de, ama depresyonun etiyojisi (neden bilimi) bireyi patolojik depresyona yakınlaştıran yapının ve kişiliğin doğasında bulunur. Eğer varsa dışsal olay bu mutsuzluk duygusuna var olan içsel hazırlığa hücum eder. Bugün anladığımız kadarıyla depresyona yatkınlığın erken nesne kaybı içinde kökleri vardır. Henüz benlik narsistik yaralanmayı ve duygusal zıtlığı, çözemeyen bir gelişim evresinde nesne kaybı vardır. Nesne kaybı içten olabilir-annenin ölümü gibi- ya da saldırgan cathexis tarafından nesne tasarımlarının yıkımının bir sonucu da olabilir.⁹

Pek çok kişi depresyonu tanımlamayı denemiştir. David Brana, Nisan 1972 tarihli Wall street Journal' da depresyonu 1970'lerin en büyük sıkıntısı şeklinde tanımlamıştı. Depresyon zamanımızın en az anlaşılan ama en ciddi duygusal hastalığıdır.... Bütün belirtiler, ABD'de depresyonun gün geçtikçe artmakta olduğunu göstermektedir.. Pennsylvania üniversitesi depresyon kliniğinden Dr. Daron Back, bazı hastaların depresyonu şu şekilde tarif ettiklerini belirtmektedir: Kendileri ve diğerleri arasındaki bir duvar , en kolay işleri bile başarabileceklerine olan inançlarını kaybetmelerine sebep veriyor, bunun için kendilerini dünyadan çekiyorlar ve pek çoğu yataklarına sığınıyor. Dr. Quentin Hyder, psikiyatri konusunda bir el kitabı niteliği taşıyan kendi çalışmasında “ Depresyon şimdilerde en yaygın psikiyatrik belirti haline geldi ve kişisel bir hayal kırıklığından şikayetçi olan normal bir insanın geçici depresyonundan, her an intiharı düşünen bir psikopatın tehlikeli depresyonuna kadar

⁸ ALPER, a.g.e., s.9

⁹ BLANCK, Gertruda-Rubin, *Benlik Psikolojisi 2*, (Çev:Birden Yalçın),Yeryüzü Yay., Ankara, Trs., s.322

zihinsel hastalıkların her aşamasında görülebiliyor” açıklamasını yapmaktadır. Dr. Joseph Schildkraut, Wall Street Journal’de çıkan bir editör yazısında “Depresyon, tek bir çöp kutusuna bir arada atılmış çeşitli hastalıklardan oluşur” ifadesini kullanır. Phsicology Today’de Martin Seligmen, “Depresyon, kişinin kendisinin umutsuz olduğuna inanmasıdır.” Şeklinde bir tanım yapar.¹⁰

William Safire, New York Times’ ta çıkan bir köşe yazısında “ eğer depresyon bu kadar artıyorsa, nedenlerini anlama ve onun gelişmesini engellemek için ciddi bir çaba harcamamızı neye bağlayabiliriz? Çeşitli yerlerden sinyaller alıyor ve yardım isteyen çılgınlıkları duyuyoruz, ama nedense bir türlü kulak asmıyoruz. Fakat şimdi iyi zamanlar ve burası mutlu bir ülke. Şimdi başarının getirdiği bazı mutsuzluklarla başa çıkmayı öğrenmeliyiz” demiştir. Sam Keen, Psychology Today’de can sıkıntısı üzerine kaleme aldığı bir yazıda tüketici bir toplumda mutluluğun peşinden gitmek bizi ciddi bir yorgunlukla (Ulusal çaplı bir depresyonla) ve değerler karmaşasıyla karşı karşıya getirdi. Yoksulluğa karşı verdiğimiz savaşı kazandık ama bu zaferle ne yapacağımızı bilmiyoruz. Derinlerde hepimiz psikolojik olarak işsiz ve hayal gücümüzü harekete geçirmek için yeni hedef ve tutkulara ihtiyacımız var” der.¹¹

Ruh biliminde depresyon sözcüğü, belirti, sendrom, hastalık ve duygu durumu değişikliği olmak üzere dört ayrı yerde kullanılır. Bir belirti (septom) olarak depresyon, bir çok bedensel veya ruhsal hastalıkla ortaya çıkabilir. Ruhsal bir durum olarak depresyon, insan yaşamının bir parçası biçiminde kimi kez belirli bir nedene bağlı olmadan kimi kez günlük engeller karşısında ortaya çıkar. Belirtiler toplamı (sendrom) olarak depresyon temelinde elem doğrultusunda artmış olan duygu durumunun bulunduğu nedensel, ruhsal ve toplumsal belirti ve yakınmaların tümünü içerir. Bir ruh hastalığı olarak depresyon belirli ölçütleri sınırları ve süresi olan bir sendromdur.¹²

¹⁰ LITTAUER, Florence, *Depresyonu Yenmek*, (Çev: Demet Dizman), 5.Baskı, Sistem Yay., İstanbul 2004, s.10-11

¹¹ LITTAUER, a.g.e., s.12

¹² KÖKNEL, a.g.e., s. 14–15

Depresyon terimi en ağır psikotik hastalıktan nörotik, normal sınırlar içinde ılımlı bir mizaç bozulmasına kadar geniş bir klinik bozukluklar yelpazesini kapsar. Yani depresyon derken kast edilen durum en ağır psikotik düzeyde melankolik, intihar tehlikesi olan bir hastalık, keyifsiz, morali bozuk, dünyayı ve geleceği karamsar bir bakışla değerlendiren bir kişiye kadar olan bütün depresif durumları kapsamaktadır.¹³

Depresyon terimi hangi anlamda kullanılırsa kullanılsın, elem doğrultusunda artmış olan duygulanımın oluşturduğu duygu durumuna (mood) işaret eder. Kişi bu duygu durumunu duyumsayıp özel yaşantısıyla ilişki kurar. Böylece yeni bir yaşantı deneyimine girer.¹⁴

Modern dinamik teoriye göre depresyon şimdi az ya da çok, erken çocukluk düş kırıklıkları ve kayıpları temelinde, aktüel kendilik ve ego ideali arasındaki belirgin uygunsuzluktan dolayı zarar görmüş öz değer, sevilmemiş ve cezalandırılmış kendiliğin altında yatan narsistik öfkenin sürekliliği, tüm güçlü arzulara karşı çaresizlik ve umutsuzluk duygusu, bebeklikte ortaya çıkmış çözümlenmemiş sorunlarla ilgili intrapsişik çatışmaların yeniden etkilenmesine bağlı olarak özerklik ve yakınlık kurmada güçlükler olmasının birleşimidir.¹⁵

Özetlemek gerekirse depresyon “kişide yoğun bir oral dönem saplantısı, güçlü bağımlılık ve sevilme arzusu; insan ilişkilerinde ikilemli duygular, bilinçli sevgi ve bilinç dışı nefretin birlikte olması gibi katı ve cezalandırıcı süper egonun olması; nesne kaybının (gerçekte veya imgesel) varlığı ve kaybedilen nesneye karşı bilinç dışı nefret duyguları; nefret duygularının belleğe döndürülmesi; sonuçta benlik değerinin düşmesi, benliğin güçsüzleşmesi ve kendisini süper egoya teslim etmesi”¹⁶ olarak açıklanabilir.

İnsan günlük yaşamında depresif belirtilerle iç içedir. Önemli olan, bunların bulunması değil, bunların sıklık, şiddet ve süre bakımından depresyon sendromu ya da hastalığı oluşturmasıdır.¹⁷

¹³ ALPER, a.g.e., s.9

¹⁴ KÖKNEL, a.g.e., s.15

¹⁵ ALPER, a.g.e., s.58

¹⁶ ALPER, a.g.e., s.47

¹⁷ KÖKNEL, a.g.e., s.17

2. Depresyona Yol Açan Faktörler

Depresyonun sayısız nedeni bulunmaktadır. Depresyonun en iyi bilinen nedeni biyolojik sebeptir. Depresyonda, vücutta bulunan üç kimyevi maddenin iyi fonksiyon gösteremediği tespit edilmiştir. Ortada hiçbir sebep yokken bazı durumlarda da kişi depresyona girebilir. Bu şekilde yaşanacak bir depresyon durumu kimyevi maddelerin eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bazı kişilerde ise yaşanan önemli bir stresin ardından depresyon gelmektedir. Ailevi problemler, aile hayatında mutsuzluk, eş kaybı, iş kaybı, aileden birinin hastalığı ya da kişinin kendisinin hastalığı, alkol, uyuşturucu madde bağımlılığı, bazı hastalıklar –özellikle beyin hastalıkları- depresyona neden olan bazı durumlar olarak belirtilebilir. Depresyon kadınlarda daha sık görülmektedir. Bu durumun nedeni tam olarak anlaşılabilmiş değildir. Ergenlikten sonra kadınlarda depresyon erkeklere oranla daha fazla görülmektedir. Vücutta bulunan hormonlar kadınları depresyona yatkın yapabilmektedir. Ancak hormonların yanında yetiştirilme tarzı, baskının fazla olması, cinsiyet ayrımcılığının gözetilmesi, hareket alanının darlığı, kızların birilerine bağımlı olarak yetiştirilmeleri depresyona yol açan diğer nedenler olarak sıralanabilir.¹⁸

Depresyonun nedenlerini anlamaya yönelik bütün araştırmalar “biyo-psiko-sosyal model” tanım çerçevesinde toparlanabilir. Biyolojik model; depresyon gelişiminde kalıtsal yatkınlığı vurgular. Yani; bir kişinin birinci derece yakınlarında depresyon gibi mizaç bozuklukları bulunması, o kişide depresyon görülme yatkınlığını artırır. Bunun dışında geçmiş yıllarda bazı depresyon araştırmalarında vücutta kortizol salgısı ve daha birçok hormon ya da aracı madde düzeyinde farklılıklar saptanmıştır. Çeşitli görüntüleme çalışmalarında bazı beyin bölgelerinde aktivite ve hacim değişimleri bulunabilmektedir. Yine sinir hücreleri arasında iletimi sağlayan serotonin, norepinefrin gibi aracı maddelere etkili ilaçların da tedavide yararlılığı iyi bilinir. Depresyonu açıklamaya yönelik en son model ise duyguların doğduğu beyin

¹⁸ TAN, Oğuz, a.g.m.,http://www.mcatürk.com/dergi_cva_0409_depresyon.htm, 22.02.2007

bölgelerindeki sinir hücre bağıntılarının sağlıklı olduğunu ileri süren modeldir. Bütün bu sonuçlar, depresyon nedenleri arasında biyolojik kökeni desteklemektedir. Depresyonun nedeni olarak gösterilen psikolojik modeller de çok sayıdadır. Sevilen nesnenin kaybı depresyon nedenidir. Bunun dışında kişinin yaşamın değişikliklerine uyum becerisinin zayıf olması, kendini ve dünyayı yanlış değerlendirmeye neden olan bilişsel bozukluklar ve bunun gibi bazı psikolojik açıklamalar da depresyonu tetikleyebilecek nedenler olarak ileri sürülmüştür. Sosyal modeller ise, kişinin dış dünyasında yaşadığı problemlerin depresyonun ortaya çıkışını kolaylaştırdığını ileri sürer.¹⁹

2.1. Psikolojik Faktörler

Depresyon, kimi zaman belli durumlara tepki olarak ortaya çıkar. Her birimiz olaylara daha önceki deneyimlerimize, özlemlerimize ve olaya verdiğimiz önem derecesine göre kendi tarzımızda tepki versek bile depresyon öncesinde oluşan bazı olaylarda bir ortaklık görülmektedir. Bunlar genellikle kayıplarla ilişkili olaylardır. Örneğin, ölüm ya da ayrılık nedeniyle sevdiğimiz birinin kaybı, bir iş kaybı, arkadaşlık kaybı, statü kaybı, saygınlık ve destek kaybı gibi kayıplar bu grup içindedir. Sigmund Freud yıllarca depresyonda yaşanan bu kayıp duygusunu ölüm gibi büyük kayıplar karşısında yaşanan yas reaksiyonu modeliyle açıklamaya çalışmıştır. Günümüzdeki bazı araştırmacılar da depresyonun ortaya çıkışından kısa bir süre önce kişinin bazı yaşam olgularıyla yüz yüze gelmiş olduklarını saptamışlardır. Bunlar arasında ekonomik sıkıntılar, eşlerle ilişkilerde ciddi sorunlar ebeveyn ya da çocuklarla önemli geçimsizlikler veya fiziksel bir hastalık gibi ciddi ve önemli olaylar vardır.²⁰

Freud'un psikanalitik teorilerinin tersine, kavramayı esas alan terapistler, zihnin duygusal durumuna, insanın düşünce ve inançlarının neden olduğuna inanırlar. Ünlü bilişsel psikolog Aaron Beck, insanların mantık hataları yüzünden depresyona girdiklerini ileri sürer. Yani insanlar gerçeği öylesine çarpıtırlar ki, bu onları, yaşamın

¹⁹ CANBOLAT, Uğur İlyas, "Çocuk Ergen Psikiyatri Uzmanı Dr. Ahmet Çevikaslan ile Çocuk ve Depresyon", Diyanet Aylık Dergi, Sayı:187, Temmuz 2006, s.48,49,50

²⁰ BLACKBURN, a.g.e., s.20

umutsuz olduğuna inandıkları bir noktaya sürükler. Olay ve durumlardan mantıksız sonuçlar çıkarır; kendilerine, dünyaya ve geleceğe olumsuz bir şekilde bakarlar. Beck'e göre çocuklar ve buluş çağındakiler, kronik olarak trajedilerle, sosyal itmelerle, eleştirilerle ve belki de anne babanın olumsuz davranışlarıyla karşılaştıkça, yaşamla bağlarını olumsuz bir düzene göre kurarlar. Bu olumsuz şemanın öğrenildiği koşullara hafifçe benzeyen durumlar yetişkinliklerinde karşılına çıktığı zaman, şema hemen devreye girer.²¹ Çocukluk dönemindeki belli deneyimlerimiz ve bazı güncel yaşam durumları, bizleri bu ciddi olaylara depresyona girerek tepki vermeye yatkın kılar.²² Bu konuda pek çok araştırma yapılmış ve özellikle anne ya da babanın çocukluk döneminde kaybedilmiş olmasının, depresyona yatkınlık oluşturduğu sıklıkla vurgulanmıştır.

Birçok başka psikolojik faktörün de depresyonla bağlantısı olduğu tespit edilmiştir. Bunlar arasında olumsuzluğu aşırı derecede vurgulayan düşünceler, çocukluğumuzdan bu yana geliştirdiğimiz katı ve başkalarının istediğimiz yönde davranmaya zorlayıcı tutumlarını sayabiliriz. İyi olayların nedenlerini şans, kader gibi dış faktörlerde ararken kötü olayların sorumluluğunu kendimize atfetmek; yaşamımızı düzenlerken zevk alabileceğimiz şeylere ya da ödüllere yeterince yer vermemek gibi davranışlar bunlar arasındadır. Kuşkusuz kalıtsal olarak bize geçen genler konusunda yapabileceğimiz pek fazla bir şey yoktur. Ancak depresyona girmemizi önleyebilecek ya da bu ruh durumuna girsek bile onu tedavi etmek için izleyebileceğimiz oldukça güvenilir yöntemler bulunmaktadır.²³

2.2. Biyolojik Faktörler

“İnsan yaşamında kalıtımın önemi rolü ve yerine ilişkin ilk gözlemleri yapan ve Kant'ın yasalarını bulan Mendel'den (1822–1884) yaklaşık 30–35 yıl sonra 1920'li yıllarda Kraepelin duygulanım bozukluklarından, depresyonlardan ve manide kalıtımın

²¹ FRADET, Brian, *Stres, Depresyon ve Anksiyete*, (Çev: Tanju Anapa), Epsilon Yay., İstanbul, 1997, s.203

²² BLACKBURN, a.g.e., s.22

²³ BLACKBURN, a.g.e., s.23

önemini vurgulamıştır. 1921 yılında Mani-melankoli psikoğunu tanımlayan Kraepelin bu hastalıkların daha çok kadınlarda ortaya çıktığına dikkat çekmiş, kalıtımla aktarılan hastalığa yatkın ruhsal yapıdan söz etmiştir. Hastalarını uzun süre gözleyen ve 2-3 kuşak boyu izleyen Kraepelin, sadece depresyon ya da hem depresyon hem mani nöbetleriyle ortaya çıkan hastalıkların çoğunluğunda en önemli hastalık etkeninin kalıtımla gelen bozukluklar olduğunu bir çok kez vurgulamıştır. 1930 yılında Luxemberger, duygulanım bozukluklarında depresyonlarda tek ve çift yumurta ikizleriyle araştırmalar başlatmış bugün bu alandaki bilgi birikiminin temellerini atmıştır.²⁴

Ruh hastalıklarının kalıtımla bağlantısını incelemek amacıyla yapılan araştırma ve çalışmalarda 4 temel yöntem kullanılır:

- Hasta incelemelerinde özel bir aile içinde kuşaklar arası hastalık oranları karşılaştırılır.

- İkiz incelemelerinde tek ve çift yumurta ikizlerinde hastalık oranları karşılaştırılır.

- Hastanın yakınlarındaki hastalık oranıyla, normal nüfusta hastalık oranı incelemesinde, ruh hastalığı gösterenlerin akrabalarındaki hastalık oranları, normal nüfusta ruh hastalığı gösterenlerle karşılaştırılır.

- Bağlantıların incelenmesinde kan gurubu ya da renk körlüğü gibi bilinen ve kalıtımla geçen özellik gösteren insanlarda ruh hastalıklarının bulunma olasılığı incelenir. Ruh hastalıklarının kalıtımla bağlantısını incelemek amacıyla yapılan aile araştırmaları, duygulanım bozukluğu gösterenlerin birinci derecede akrabalarında, hastalık oranının genel nüfustaki orandan 10–15 kat daha fazla olduğunu göstermiştir.²⁵

Birçok araştırma depresyonun nedenini insanların kalıtsal olarak atalarından aldıkları ve onları depresyona yatkın kılan genlere bağlamaktadır. Ancak kalıtımı çevreden kesin olarak ayırtmak zordur. Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, kalıtsal olarak geçen şeyin hastalığın kendisi değil yalnızca hastalığa bir yatkınlık

²⁴ KÖKNEL, a.g.e., s.34

²⁵ KÖKNEL, a.g.e., s.35

olduğudur. Bir yandan depresyonu bütünüyle biyolojik yani fiziksel terimlerle açıklayabildiğini söyleyenlere diğer yanda da yine aynı kesinlikle tümüyle psikolojik araştırmalar yapan uzmanlara rastlasanız bile bu sorunu bir biriyle etkileşen çeşitli faktörlerin bir sonucu olarak açıklamak beklide en doğrusudur.²⁶ Bununla birlikte bugün zekâ düzeyiyle dışa dönük mizaç ve Mani-melankoli psikoza arasında anlamlı bir bağlantı bulunmadığı kanısı kabul edilmektedir.²⁷

3. Depresyon Belirtileri

Depresyon sırasında ortaya çıkan fizyolojik ve psikolojik belirtiler pek çok bilim adamı tarafından farklı şekilde tasnif edilmiş olmakla beraber bahsedilenler birbirini tamamlamakta ve genel bir uyum arz etmektedir.

1986 yılında Köknel ve Aytar, büyük depresyon nöbetlerinde belirti dağılımını ve sıklığını Beck ve Hamilton depresyon ölçekleriyle araştırmışlar ülkemizde depresyon tanısı koyabilmek için elem doğrultusunda artmış olan duygulanım dışındaki belirti sıralamasını saptamışlardır. Bu belirtiler sırayla şöyledir: Çalışmada yavaşlama, doyumsuzluk, bitkinlik, halsizlik, yorgunluk, sinirlilik, ağlama nöbetleri, uyku bozukluğu, kendini suçlama, kararsızlık, karamsarlık, toplumdan uzaklaşma, bedensel yakınmalar, cinsel istekte azalma, iştah azalması, başarısızlık, kilo kaybı, beden imgesinin çarpıtılması, intihar düşünceleri, cezalandırılma duygusu.²⁸

Ciddi bir depresif rahatsızlıktan hemen önce ya da rahatsızlık esnasında, beyinde birçok değişimlerin olduğu saptanmıştır. Ancak bunlar kalıcı olmayan, rahatsızlık sona erdiğinde ortadan kalkan, hormon sistemindeki bazı değişmelerle, beynin kimyasal ve elektriksel etkinliğindeki bazı değişmelerdir.²⁹

Bir başka tasnifte ise depresyon belirtileri şu şekilde sıralanmıştır. “pasif olma, ilgi kaybı, kötümserlik, umutsuzluk, kendini değersiz görme, geri çekilme, kendi benliğiyle uğraşma, mutlu insanlardan hoşlanmama, kişiliğin ve alışkanlıkların

²⁶ BLACKBURN, a.g.e., s.17

²⁷ KÖKNEL, a.g.e., s.46

²⁸ KÖKNEL, a.g.e., s.90

²⁹ BLACKBURN, a.g.e., s.18

değişmesi, bitkinlik, gereğinden fazla iştahlı olma, ya da yemeden içmeden kesilme, içki ya da ilaç kullanma eğiliminin artması, konsantrasyonda zayıflık, hastalık hastası olma, intihar eğilimleri, ani iyileşme, ölümü çağırma...”³⁰

Şimdi başlıklar halinde verdiğimiz belirtileri kısaca izaha çalışacağız.

- **Doyumsuzluk, İlgisizlik, İsteksizlik**

Doyumsuzluk genel olarak ilgi ve duygu azalmasıyla birlikte olur. Hastanın kişilerle, nesnelere, olaylarla kurduğu duygusal bağlar azalır, zayıflar. Durgunluk, ilgisizlik, isteksizlik duygu durumunun temelini oluşturur. Hasta bir yandan ailesine, annesine, babasına, çocuğuna, eşine dostuna eski ilgisini yitirdiğinden yakını; öte yandan kendisinden hoşnut olmaması ve kendisine güvenmemesi nedeniyle onlara daha çok bağımlı olur. Onların desteği ve yardımı olmadan doğru düşünüp karar veremez. Hafif depresyonlu hastalarda bu durum yaşamla bağlantının, ilginin azalması biçiminde dile getirilir. Orta derecede depresyonlarda kayıtsızlık dikkati çeker. Ağır ve ciddi depresyonlarda durgunluk, ilgi ve istek azalması duyumsamazlığa dönüşebilir.³¹

- **Neşesizlik, Karamsarlık ve Kötümserlik**

Bazı insanlar doğaları gereği karamsarken, normal koşullarda olumlu bir insanda kötümserliğin görülmesi bir tehlike işaretidir. Neşesizlik, depresyonların, elem ve keder doğrultusunda artmış olan duygu durumunun önemli bir görüntüsüdür. Depresyonlu hastalar, neşelerini yitirdiklerinde mizahtan, şakadan hoşlanmazlar. Genel olarak depresyonlu hastalar olayları olduğundan daha ciddi biçimde değerlendirirler, olaylara karamsar ve kötümser gözle bakarlar.³²

- **Dikkatsizlik, Unutkanlık ve Kendini Düşük Değerlendirme**

Depresyonlu hastalar sıklıkla “dikkatlerinin dağıldığından”, dikkatlerini toplama zorluğundan yakınırlar. Seçici dikkatsizlik görülür. Dikkat dağılmasında hasta dikkatini bir kişiye, nesneye, olaya odaklaştıramaz. Seçici dikkatsizlikte kişi için anlamlı, önemli

³⁰ LITTAUER, a.g.e., s.24-30

³¹ KÖKNEL, a.g.e.,s. 59-60

³² KÖKNEL, a.y.

iletir, konular dikkat alanına girmez. Buna bellek hataları, hatırlamada zorluk, unutkanlık eklenir... Kendilerini düşük değerlendirme, depresyonlu hastaların bedensel, ruhsal, toplumsal özelliklerini, becerilerini, yetki ve yeteneklerini olduğundan küçük, kötü, olumsuz olarak değerlendirme eğilimidir.³³

Depresyonda olan kişi, ne kadar başarılı ve popüler olursa olsun, diğer insanlar onda ne kadar olumlu özellikler görürlerse görsünler, o, kendisinde küçümseyici, aşağılayıcı, eleştirilecek bir şeyler bulmakta güçlük çekmez. Değer verdiği pek çok yeteneğe sahip olmadığını, aşağılandığını ve küçümsendiğini; değersiz ve yetersiz olduğunu; hiçbir şeyi beceremediğini ve toplum tarafından itilmiş olduğunu düşünür. Bu olumsuz bakış açısına eşlik edenler ise, karamsarlık, keder, kaygı ve bazen de kızgınlık gibi duygulardır.³⁴

- **Geleceğe İlişkin Olumsuz Beklentiler ve Kendini Suçlama**

Depresyonlu hastaların şimdiki karamsarlıkları, kötümserlikleri geleceğe yönelik olumsuz beklentilere, çıkarımlara yol açar... Genel olarak depresyonlu hastalarda görülen intihar düşünceleri, eğilimleri, girişimleri olumsuz beklentilerden kaynaklanır.³⁵

Pasif bir ruh, ilgi kaybı ve kalıcı bir kötümserlik bir araya geldiğinde, genel bir umutsuzluk duygusu ortaya çıkar. Depresyona giren insan bir daha hiçbir şeyin yolunda gitmeyeceğini düşünür. Bu dönemle birlikte öz saygıda bir azalma olur, “çıkış yok” duygusu baskın çıkmaya başlar.³⁶

Depresyondaki kişiler geçmişte yaptıkları küçük hatalar üzerinde çok fazla dururlar. Bu küçük hataları affedilemeyecek kadar büyük günahlar ya da suçlar gibi yorumlayıp, kötü kişiler olduklarını ve cezalandırılmaları gerektiğini düşünürler. Hasta oldukları için, ailelerinin sıkıntıya düştüğünü ve bundan da kendilerinin sorumlu

³³ KÖKNEL, a.g.e s.,61

³⁴ BLACKBURN, a.g.e., s.105.

³⁵ KÖKNEL, a.g.e.,s.62

³⁶ LITTAUER, a.g.e., s.20

olduğuna inanırlar. Ters ve yanlış giden işlerin sorumlusunu kendileriymiş gibi görürler.³⁷

- **Kararsızlık**

Depresyondaki kişiler bazen açık seçik düşünemedikleri, düşünceleri yavaşlayıp karıştığı ve en basit kararları bile veremedikleri için beyinlerine bir şeyler olduğunu düşünürler, karar vermedeki bu zorlukları genellikle kişinin kendine güveninin azalmasıyla ilişkilidir. Bazı depresif kişiler, hangi işe nasıl başlayacaklarına bir türlü karar veremedikleri için, bir işten diğerine atlarlar.³⁸

- **Güdülenmede Zayıflama**

Depresyonlu hastalarda güdülenme azalmıştır. Bu azalma depresyonun ciddiyetine ve şiddetine göre, toplumsal güdülerden bedensel, biyolojik, fizyolojik güdülere doğru olur.³⁹

- **Kişiliğın ve Alışkanlıkların Değişmesi**

Her zaman cana yakın ve neşeli olan bir insan, artık hiçbir şeyi umursamamaya başlarsa, bu, depresyonun kesin bir işaretidir. İyi öğrenci başarısız olmaya başlar, düzenli bir kadın saçlarını taramaz ve yardımsever bir koca çok çabuk sinirlenir.⁴⁰

- **Yanılsamalar ve Varsanılar**

Depresyonlarda gerçek, nesnel ortamın algılanmasında öznel algı ortamı önemli rol oynar. Bu yüzden yanılsamalar ortaya çıkar. Hasta, kişileri, nesnelere, olayları, gördüklerini, işittiklerini, dokunduklarını hatalı olarak algılar. Seslerden çabuk ve kolay etkilenir. Konuşulanları kötü yorumlar. Gördüklerinden korkar.⁴¹

³⁷ BLACKBURN, a.g.e., s.110

³⁸ BLACKBURN, a.g.e., s.119

³⁹ KÖKNEL, a.g.e., s.64

⁴⁰ LITTAUER, a.g.e., s.23

⁴¹ KÖKNEL, a.g.e., s.6

- **Düşünce Bozuklukları**

Depresyonlarla bellek azalması, kusurlu ve eksik hatırlama ve bellek yitimi sıklıkla ortaya çıkar. Bu nedenle hatalı olarak bunama tanısı konulan depresyon vakaları vardır. Düşüncenin akışı yavaşlar. Sözcükler geç ve güç olarak hatırlanır ve kullanılır. Zaman zaman duraksamalar görülür. Depresyonlarda, özellikle melankolide düşünce içeriği de bozulur. Düşünce sapmaları, sabuklama (hezeyan) ortaya çıkar.

- **Geri Çekilme**

Bu noktada, depresyona giren insan diğer insanlarla iletişim kurmaktan çekinir. Bunu fiziksel bir geri çekilme tavrı izler. Depresyona girmiş insan kendisinden o kadar nefret eder ki kimseyi kendi arkadaşlığıyla sıkmak istemez. Üzüntülü bir kadın, perdeleri kapatır, kapıları kilitler, telefona yanıt vermez ve insanların olduğu etkinliklerden uzak durur. Artık toplumun bir parçası olmak istememektedir.⁴²

- **Hezeyanlar**

Depresyonlarda melankolide görülen düşünce bozuklukları, hezeyanlar, görülüş sıklığına göre şöyle sıralanabilir.

- Küçüklük Hezeyanı (Kendini yetersiz görme)
- Kendini Suçlama Hezeyanı
- Hipokondriyak Hezeyanlar(sürekli sağlık kaygısı)
- Büyük Suçluluk Hezeyanı
- Ölmezlik Hezeyanı (hasta işlediği suçların ve günahların cezasını ödemek için kıyamet gününe kadar eza, cefa içinde yaşayacağına inanır).
- Düşmanlık Hezeyanları (herkes kendisine kötülük yapmak üzere bir araya gelmiş zanneder).

⁴² LITTAUER, a.g.e., s.21

- Din ve Mezhep Hezeyanı (Kimi depresifler, Tanrı tarafından terk edildiklerini hissederek).⁴³

Depresyonun fiziksel belirtileri de psikolojik belirtiler kadar ciddidir. Depresyon içinde olan bir kişi için, bazen uykuya dalma sorun olurken, bazen de gecenin ortasında ya da çok erken saatlerde uyanma gibi sorunlar olabilir. Ender de olsa, uyku süresinde artış da gözlenebilir. İştah azalma olduğunda kilo kaybı; artma olduğunda da kilo artışları olabilir. Depresyondaki kişiler, enerji kaybının yanı sıra bazen, ya kısmen ya da tümüyle cinsel ilgi kaybı yaşayabilirler.⁴⁴

Gençler ve çocuklarda ise bu belirtiler, kısmi farklılıklarla beraber ortaya çıkmaktadır. Gençler ve çocuklar, içinde buldukları dönemin özelliğinden dolayı duygu ve düşüncelerinde, ilişkilerinde belirgin ve ani değişiklikler gösteren gruptur. Genç, içinde yaşadığı dünyayı anlamlandırmaya çalışırken, bir taraftan da vücudunda ortaya çıkan değişikliklere uyum sağlama çabası içindedir. Bu karmaşık dönem içinde çocukların ve gençlerin yaşadıkları olayları algılamaları ve yorumlamaları abartılı olmaktadır. İlişkilerinde ani kararlar alıp, düşünmeden, istekleri ve dürtüleri doğrultusunda öfkeli ve fevri davranım içinde olabilirler. Gençlerin bu ruh hali içinde, sıkıntılı, şiddet, uyum bozukluklarıyla birlikte davranış bozuklukları ve değişiklikleri daha hızlı ve şiddetli bir biçimde kendini gösterebilir. Gençler ve çocuklar, depresyon belirtileri olarak; ilişkilerinde geri çekilme, ilgi ve etkinliklerde azalma, huzursuzluk, boşluk duygusu, uyku ve iştah bozuklukları, tik, hırsızlık, saldırganlık, yalancılık, evden kaçma, alkol ve madde kullanma, yalnız yatamama ve gece korkuları gibi olumsuzlukları yaşayabilirler.⁴⁵

4. Depresyon Kuramları

Genel olarak depresyon kuramları, psikoanalitik, bilişsel ve davranışçı bağlamlarda, çeşitli bilim adamlarınca ifade edilmiştir.

⁴³ KÖKNEL, a.g.e., s.67

⁴⁴ BLACKBURN, a.g.e., s.12

⁴⁵ KAYA, Nihat, *Bastırılan Kişiliğimiz Depresyon ve Panik*, Nesil Yay., İstanbul, 1998, s.62

Klasik psikoanalitik görüş depresyon nedeni olarak “sevgi objesinin kaybını” temel almaktadır.⁴⁶ Bu kayıp farklı biçimlerde olabilir ve en uç biçimi anneden erken ayrılıktır.⁴⁷

Psikoanalitik bakış açısıyla depresyon incelemeleri, ilk kez 1911’de Abraham Maslow’un ağır melankolili ve manik-depresif bozukluğu olan altı olguyu yayınlamasıyla gündeme gelmişti. Öte yandan Freud, 1895’te Fleiss’e yazdığı mektupta melankoliyi açıklamış ancak yayınlanmamıştır. Abraham 1924 yılında depresyonla ilgili teorisini küçük çocukla annesi arasındaki sevgi ilişkisinde düş kırıklıklarının olduğunu da kapsayacak biçimde genişletmiştir. Freud ve Abraham tarafından geliştirilen klasik psikoanalitik teoriye göre, depresyonda, hayalde ya da gerçekte bir sevgi nesnesinin kaybı söz konusudur ve buna bağlı olarak kişinin benliğinde bir yoksunlaşma, boşluk, terk edilmişlik duygularıyla birlikte öz değerde (self-esteem) belirgin azalma veya yok olma vardır. Bu görüşe göre depresyon kaybedilen nesneye karşı duyulan düşmanca duyguların, agresif dürtülerin kişinin kendine dönmesidir.⁴⁸

Günümüzde giderek önem kazanan, Freud’dan bazı yönlerden ayrılan fakat özünde onun takipçisi olan Bibring’e göre benliğin kendi içinde uyumlu olabilmesi için gerçekleştirilmeye çalıştığı beklentileri vardır. Bunlara benliğin özseverlik (narsistik) erekleri denir. Bu erekler; 1. Değerli, tanınan, sevilen olmak; aşağı ve değersiz olmamak; 2. Güçlü, üstün, güvenli, büyük olmak; güçsüz ve güvensiz olmamak; 3. İyi ve seven olmak; saldırgan, yıkıcı, kırıcı olmamak şeklinde özetlenebilir. Bu erekler başlangıçta, birtakım dürtülere karşı gelişmiş savunmalar bile olsalar, artık benliğin özerk erekleridir. Benliğin özsaygısını koruyabilmek için bu amaçları gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu görevi yerine getirmeyen benlik, kendi içinde çatışma yaşar.

⁴⁶ GÜNEY, Melike, *Üniversite Öğrencileri Açısından Depresyon ve Problem Alanlarının Başarı ile İlişkileri*, Ankara Üniv. Rektörlüğü Yay., Ankara, 1985, s.17

⁴⁷ KORKMAZ, Bülent, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Öğrencilerinin Boyuneğici Davranış ve Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi, İstanbul, 2001, s.44

⁴⁸ ALPER, a.g.e., s.44

Egonun bu isteklerinin yerine getirilmediği ya da oluşmadığı durumlarda, kişinin benlik saygısı azalmakta, bir çaresizlik yaşamakta ve kişi depresyona girmektedir. Burada çatışma ego ile id ve süper ego arasında değil, egonun kendi içindedir. Kendi içindeki çatışma dolayısıyla saygısını yitirmiş, güçsüz, çaresiz kalmış olan ego, savunma işlemlerini kullanmayarak süper egoya teslim olur ve böylece depresyona girmiş olur.⁴⁹

S.Freud 1917 yılında yayınladığı “Yas ve Melankoli” adlı eserinde depresyon, özellikle de melankoli konusunda ilk psikoanalitik görüş ve hipotezleri ortaya koymuştur.⁵⁰ Freud eserinde hüznün, mutsuzluk, dış dünyaya ilginin kaybı ve eylemlerinde baskının olduğu büyük kayıp ile depresyon arasındaki benzerliği ele almıştır. Yas dönemi, depresif duygu durumuna benzer duygulanım, düşünce ve davranışlar ile yaşanan bir tepki sürecidir. Psikoanalitik görüşe göre, yas tepkisinde gerçek sevgi nesnesinin kaybı; depresyonda gerçek ya da bilinçdışı bir sevgi nesnesinin kaybedilmesi söz konusudur. Melankolide ise; bireyde gerçek ve bilinçdışı olan sevgi nesnesine karşı sevgi-nefret duyma gibi ikilem duygular oluşur. Birey bu olumsuz duyguları kendine yöneltir. Bireyin kendisine olan saygısı azalır, yaşam anlamsız hale gelir. Ve tüm bu nedenlerden dolayı bireyde depresif duygulanım oluşur. Abraham ve Freud, depresyonu, asıl nesneye yöneltilmeyen saldırganlık dürtüsünü bireyin kendisine yöneltmesi olarak açıklar.⁵¹

Rado, depresif kişinin narsistik ihtiyaçları ve kendine güveni üzerine vurgu yapmıştır. O, depresyonu temelde bir çaresizlik olarak tanımlamıştır. Rado, melankolinin kişinin cezalandırıcı süper egosu nedeniyle olduğuna inanır. Ona göre hasta, ölmüş, sevilen birine duyduğu bilinçdışı düşmanca duygularından dolayı cezalandırılmaktadır. Depresif kişinin özdeğeri kendi dışındaki narsistik besleyicilere bağlıdır. Depresif kişilerin güdüsünü “sevgisi için bir büyük çılgılık” olarak

⁴⁹ ALPER, a.g.e., s.40

⁵⁰ IŞIK, Erdal, *Duygulanım Bozuklukları, Depresyon ve Mani*, İstanbul, 1991, s.56

⁵¹ KARACA, Sıtkı, *Depresyonda Bilişsel Özellikler ve Depresyonla Başaçıkma*, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Konya, 1996, s.6

tanımlamıştır. Harney'e göre reddedici ana-baba tarafından yetiştirilen çocuk, yalnızlık ve güvensizlik duygusuyla büyür. Çocuğun sevmeye ihtiyacı vardır ama eleştirilmekten, reddedilmekten korkar, böylece alınganlık, umutsuzluk duyguları ve depresyon olur. Sullivan, daha çok şizofreniye yoğunlaşmış olmasına karşın, depresyonu da içeren tüm hastalıkların kişi ve psikolojik çevresi arasındaki kötü etkileşimden kaynaklandığına inanmıştır.⁵²

Fenichel, depresyonu alışkanlıklarla karşılaştırmış ve kişiyi "sevgi tiryakisi" olarak tanımlamıştır. Fenichel'e göre depresyon, hemen her zaman narsistik gereksinimlerde bir artma ile başlar ve engelleyici nesnelere karşı şiddetli tepkinin zamanla kişinin kendi egosuna yönelmesinden dolayı kendini aşağı görme, suçluluk duygusu, yani, ego ile süpereo arasında bir uyumsuzluk şeklinde görülür.⁵³

Freud'un formülasyonunu yeniden düzenleyen Jacobson, melankolik hastaların, gerçekten, içe aldıkları o nesnelere bütün özelliklerini almamalarına karşın, sevgi nesnelere kaybetmiş değersizlermiş gibi davrandıklarını öne sürmüştür. Jacobson, self ve nesne ilişkilerini biraz daha belirginleştirerek, ancak klasik dürtü kavramından ayrılmadan depresyon psikodinamiğini açıklamıştır. Depresyonun özellikle ne zaman psikozla, ne zaman nevrozla ilgili olduğunun meta psikolojisi onun açıklamalarıyla daha çok aydınlanmıştır.⁵⁴

A.T. Beck ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş olan bilişsel yaklaşıma göre depresyon oluşumunda öncelikli olarak bilişsel etkenler rol oynar. Depresyon temelde bir duygulanım bozukluğu değil, bilişsel bozukluktur. Duygulanım bozukluğu bu noktada ikincil derecede önemlidir.⁵⁵

Beck, depresyonu açıklamak için üç temel element tanımlar. Bunlar: Bilişsel üçlü, şemalar veya gizli-hatalı önyargılar ve mantıksal hatalar olarak sıralanır.

⁵² ALPER, a.g.e., s.51

⁵³ GÜNEY, a.g.e., s.18

⁵⁴ ALPER, a.g.e., s.52

⁵⁵ ÖZTÜRK, a.g.e., s.233

Bilişsel Üçlü: Beck' in “olumsuz bilişsel üçlü” olarak kavramlaştırdığı bu yapı bireyin kendine, çevresine ve geleceğine karşı olumsuz tavırlar göstermesine denir.⁵⁶ Bu olumsuz tavırlar giderek olumsuz yargılara, düşüncelere ve tutumlara neden olur. Kişi karşılaştığı her olayda önce olumsuz yönleri algılar ve düşünür.⁵⁷

Şemalar: Beck' in teorisinde önemli bir rol oynayan şemalar, kişinin kendisinin de açıklayamayacağı bazı inanç ve kurallardan oluşur. Bu kurallar, kişinin bilişsel organizasyonu, olumsuz düşüncelerinin baskınlık derecesi, bunların nasıl oluştukları, nasıl aktivite oldukları ve nasıl sürdürüldüklerine ilişkin bilgiler verir. Şemalar genellikle yaşantı, öğrenme ve deneyim yoluyla değişir. Ancak depresif şemaların çoğu çocukluk dönemindeki deneyimler sonucu oluşur, katıdır ve yaşam boyunca da değişime kapalıdır. Şemalar, akıl yürütme süreci olmadan otomatik olarak ortaya çıkarlar. İstemsiz olarak beliren, kalıplaşmış düşüncelerdir. Diğer insanlara anlamlı gelmediği halde depresyondaki kişiye oldukça makul gelir. Sürekli ve ısrarlıdırlar. Bilişsel şemalar, bireyin dış çevreyle ilişki kurmasını sağlamaktadırlar. Depresif kişilerde görülen tipik şemalardan bazıları şunlardır: “Herkes tarafından sevilmiyim, her zaman iyi bir insan olmalıyım, eğer insanlar benimle aynı fikirde değillerse bu benim iyi olmadığıma anlamına gelir”.⁵⁸

Mantıksal (Bilişsel) Hatalar: Kişinin düşüncesinde bulunan, sistematik ve sürekli mantık hatalarıdır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

Keyfi çıkarsama: Geçerli ve somut bir kanıt olmaksızın; olay, durum ve yaşantılardan, olumsuz sonuçlar çıkarma sürecidir.

Seçici soyutlama: Bir durumun bütünündeki daha önemli olan yönleri yadsıyarak, en kötü ve olumsuz yönlere odaklaşmasıdır.

⁵⁶ KARACA, a.g.t., s.10

⁵⁷ ÖZTÜRK, a.g.e., s.233

⁵⁸ BATIGÜN, D. Ayşegül, “Depresyonda Bilişsel Davranışçı Tepkiler”, Türk Psikoloji Bülteni, 7, 20, s.16-29; KARACA, a.g.t., s.11

Aşırı genelleme: Bir veya birkaç olaya dayanarak, genel bir sonuca ulaşma ve bunu ilgili-ilgisiz yerlerde kullanma eğilimidir.

Abartma ve küçültme: Olumsuz olay ve durumları abartma, olumlu olanları da küçümseme ve görmezlikten gelme şeklinde ortaya çıkan hatalardır.

Kişileştirme: Kişinin, etrafındaki olayları herhangi bir ilişki olmadığı halde kendine bağlama eğilimidir.

Mutlakiyetçi (İki kutuplu) düşünme: Bütün yaşantıları iki zıt kategoriden birine yerleştirme eğilimidir. Kişi genellikle olumsuz kategorileri seçme eğilimindedir.⁵⁹

Davranışçı yaklaşıma göre depresyonun oluşumu, “öğrenilmiş çaresizlik” modeliyle açıklanabilir. Bu görüşe göre depresyon, çocukluktan itibaren, acı veren uyarılarla karşılaşınca bunlardan kaçmayı, kurtulmayı bilmeme ve çaresiz kalma durumudur.⁶⁰

Seligman, depresyonu “öğrenilmiş çaresizlik” modeliyle açıklamıştır. Bu açıklama köpeklere uygulanan laboratuvar deneylerine dayanır. Deney iki aşamada gerçekleşmiştir. Birinci aşamada köpeklere elektrik şoku verilmiş ve köpeklerin kaçması engellenmiştir. İkinci aşamada da köpeklere yine elektrik şoku verilmiş ancak köpeklerin kaçması engellenmemiştir. Köpeklerden acı veren uyarılardan kaçmaları beklenmiş, ancak köpeklerin kaçmak veya kurtulmak için çaba harcamadıkları gözlenmiştir. Birinci aşamada acı veren olaydan kaçamayan köpek çaresiz olduğunu öğrenmiştir. Seligman, bu gözlemden yola çıkarak insanlardaki depresyonun da temelinde bir öğrenilmiş çaresizlik durumunun olduğunu ileri sürmüştür. İnsan ve hayvanlar üzerinde yapılan bu araştırmalar sonucu, öğrenilmiş çaresizlik modeli geliştirilmiştir.⁶¹

İlk olarak Seligman tarafından geliştirilen bu yaklaşım, daha sonraları Abramson, Seligman ve Teasdale tarafından Weiner’ ın “başarısızlık nedenlerinin

⁵⁹ KÖKNEL, Özcan, *Günlük Hayatta Ruh Sağlığı*, Alfa Yay., İstanbul, 1999, s.198

⁶⁰ ÖZTÜRK, a.g.e., s.234

⁶¹ KÖKNEL, a.g.e., s.195

algılanışı” modelinden esinlenilerek tekrar düzenlenmiştir. Buna göre bireyler karşılaştıkları başarı ve başarısızlıkları, içsel-dışsal, değişmez-değişebilir ve genel-özel olarak üç değişik nedensel boyut içinde inceler. Tüm insanlar gibi depresif kişilerin de olaylar karşısında nedensel yüklemelerde bulunduğu, ancak bunun depresif olmayanlarınkinden farklı olduğunu ileri sürmektedirler. Bu modele göre depresif kişiler başarısızlıklarını, içsel, değişmez ve genel; başarılarını ise, dışsal, değişebilir ve özel nedenlerle açıklama eğilimi göstermektedirler.⁶²

5. Depresyonda Cinsiyet Faktörü

Bedensel gelişim, davranış ve zihinsel beceriler konusunda cinsiyetler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bunun sebebini tamamen biyolojik nedenlere bağlayanlar olduğu gibi, çevrenin kadın ve erkeğe farklı davranış biçimleri geliştirmelerinin yanında farklı sorumluluklar yüklemelerinin bu hususta etkili olabileceğini savunanlar da bulunmaktadır.

Sebepler ne olursa olsun kadınlar ve erkekler kanunlar önünde ve insan hakları bakımından eşit olmakla beraber, gerek yaratılış (biyolojik yapı) ve gerekse kültürün belirlediği roller bakımından farklılık arz ederler. Erkekler daha atılgan, mekan algılamalarında ve matematiksel akıl yürütmelerinde daha iyi ve daha yarışkandırlar. Dişiler daha sözlü ve bedensel gelişim bakımından daha öndedirler. Kadın ve erkekler arasında başka davranış farkları gözlenmediği halde, bu konuda psikologlar arasındaki tartışma halen devam etmektedir. Gözlenebilen cinsel farklılıkların bazılarının temelinde hormonların yattığı kabul edilir. Saldırganlık, sözlü olma ve mekansal algılama arasındaki farklılıkları biyolojik etkenlerle açıklamak olanağı vardır. Doğumdan itibaren kız ve erkek çocuğa çevre ayrı davrandığından, iki cins arasında gözlenen farklılıkların büyük bir kısmı da çevrenin etkisiyle oluşur.⁶³

⁶² AYDIN, Orhan, AYDIN, Gül, “Açıklama Biçimi Modelinin Normal ve Depresif Deneklerde Sınanması”, Psikoloji Dergisi, 7, 23, s.48-57

⁶³ CÜCELOĞLU, Doğan, *İnsan ve Davranışı*, 9.Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999, s.402

Kadın ve erkek arasındaki bu farklılıklar, her iki cinsi depresyona yatkınlıkları bakımından da farklı kılmaktadır. Hayat boyunca her 100 erkekten 10'unun, her 100 kadından 20'sinin depresyon geçirdiği araştırmalarla saptanmıştır.⁶⁴ Bazı araştırmalar ise, sayı itibarıyla ruh hastalıklarının erkeklerde daha çok görüldüğünü ortaya çıkarmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan bir çalışmanın bulgularına göre, akıl hastanelerinde bulunan hastaların %52'sini erkekler, %48'ini de kadınlar teşkil etmektedir.⁶⁵

Ö.E. Baker-M. Çakan tarafından yapılan “Problem Çözme, Ruminasyon*, Zorbalık, Toplumsal Cinsiyet Değişkenleri ve Bu Değişkenlerin Depresyon Belirtileri ile Olan İlişkileri” isimli çalışmanın sonuçları da yine depresyona kadınların erkeklerden daha eğilimli olduklarını göstermektedir. Araştırmanın sonucuna göre; ergenlik dönemi depresyon ve anksiyete başta olmak üzere olumsuz duygusal deneyimlerin yoğun yaşandığı bir dönemdir. Hali hazırdaki alan yazınına göre okulda zorbalığa maruz kalma depresyon için risk faktörü iken (Seals & Joung, 2003), problem çözme hem depresif semptomlar ile (Heppner & Dixon), 2004) hem de zorbalık (Andreou, 2002) ile yakından ilişkili bulunmuştur. Son zamanlarda çokça çalışılan ruminasyon ise depresyon ve problem çözme ile yakından ilişkili olarak rapor edilmiştir. (Lyubomirsky & Tkach, 2003). Bu çalışmanın amacı farklı çalışmalarda ayrı ayrı çalışılan ilgili değişkenleri (problem çözme, ruminasyon, zorbalık ve toplumsal cinsiyet) bir araya getirerek depresyon ile olan ilişkilerini incelemektir. Çalışmanın katılımcıları, yaşları 14 ile 17 arasında değişen 59 kız ve 93 erkekten oluşmaktadır. Elde edilen bu bulgulara göre toplumsal cinsiyet değişkeni depresyon, problem çözme ve zorbalık değişkenleri ile ilişkili değilken, kız öğrenciler erkek öğrencilere göre daha fazla ruminasyona eğilimlidirler. Depresyon ise ruminasyon ile pozitif, algılanan

⁶⁴ KAYA, a.g.e., s.26

⁶⁵ ENÇ, Mitat, *Ruh Sağlığı Bilgisi*, İstanbul, 1979, s.104

* Ruminasyon: Kısmen hazmedilmiş yiyeceğin; belirgin bir bulantı, tikslenme, öğürme ya da ilişkili sindirim sistemi bozukluğu olmadan ağza getirilmesi ve yeniden çiğnenmesidir. Bebekliğin üçüncü ayından sonra görülmeye başlanır, daha ileri yaşlarda ve ergenlikte sıklığı azalır.

problem çözme becerisi ile negatif yönde ilişkili bulunmuşken zorbalığa maruz kalma ile depresyon arasında bir ilişki gözlenmemiştir. Ayrıca ruminasyon ve problem çözme becerisinin depresif semptomları yordama düzeyleri çoklu regresyon analizi ile incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre zorbalığa maruz kalma durumları ve toplumsal cinsiyetlerine bakılmaksızın, ruminasyon düzeyleri yüksek ve kendilerini kötü problem çözücü olarak algılayan ergenlerin depresif belirtilerden yakınma olasılıkları daha yüksektir.⁶⁶

Özbydar'ın yapmış olduğu bir araştırmada, anket uygulanan 800 öğrencinin dindarlık puanlarının, yaş, cinsiyet, okul ve sosyo-ekonomik seviyeye göre nasıl bir gelişme takip ettiği ve değişkenlere göre farklılık olup olmadığı t testi ışığında ele alınmıştır. Erkek ve kızlar arasında dini hayat ortalamalarında anlamlı farklılıklar bulunmuş ve ortalamanın erkeklerde, kızlara nazaran daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Özbydar'ın tespitlerini genelleştirme ve cinsiyetin dini inançların gelişmesinde önemli bir rolü olduğunu söyleme imkanı olmasa bile, erkeklerin kızlardan daha rasyonel bir inanca sahip olduklarına ilişkin bulgusu, erkeklerle kızlar arasındaki farklılaşmaya işaret etmesi açısından önemli bir veridir. Bununla birlikte Erdoğan Fırat, çoğunluğunu 18-22 yaş grubunun oluşturduğu üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmanın sonuç kısmında, cinsiyetin Allah inancı ve din duygusu konusunda belirgin bir farklılık doğuracak etkili bir faktör olarak görünmediğini belirtmekle beraber, araştırmasında kızların kararsızlık ve inançsızlıkta erkeklerden daha yüksek bir oran teşkil ettiklerini belirlemiştir.⁶⁷

Görülüyor ki kızlar hem depresyona yatkınlık noktasında, hem de dini şüphe ve tereddütler noktasında erkeklere oranla daha çok yatkınlık göstermektedirler. Araştırmamızın sonucunda da, Kur'an Kursu'nda okumakta olan kız öğrencilerin

⁶⁶BAKER, Ö.E.,ÇAKAN,M. "Problem Çözme, Ruminasyon, Zorbalık, Toplumsal Cinsiyet Değişkenleri ve Bu Değişkenlerin Depresyon Belirtileri ile Olan İlişkileri", http://www.fedu.metu.edu.tr/en1/PubSingle.asp?int_PubNo=169 , 22.02.2007

⁶⁷KULA, Naci, "Kimlik ve Din", *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2002, s.41

depresyon düzeylerinin, erkek öğrencilerden oldukça büyük bir farkla yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan farklı araştırmalardan yola çıkarak, bunun sebebini kızların hem dini şüphe ve tereddütlere hem de depresyona yatkınlıklarının erkeklere oranla daha fazla olmasıyla açıklayabiliriz.

Epidemiyolojik* taramaların hemen hemen hepsinde kadınlarda depresyon riski erkeklere oranla iki kat daha fazla bulunmuştur. Bu farkı açıklamaya yönelik çeşitli görüşlerden biri hormonal faktörlerin ve stres etkenlerinin kadınları depresyona daha yatkın hale getirdiği şeklindedir. Bazı araştırmacılar ise erkeklerdeki depresyon oranının da kadınlardaki kadar olduğunu ancak mevcut tanı ölçütleri ile erkeklerdeki depresyona yeterince tanı konulamadığını ileri sürmektedir.⁶⁸

Yine Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde yapılan, "Depresyon Tanısı Almış Poliklinik Hastaların Özelliklerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması" konulu bir araştırmanın sonucunu aynen aktaracak olursak: "Bu çalışmada, depresyon tanısı alan hastaların cinsiyetlere göre sıklığının, sosyo- demografik verilerinin, klinik ve tedavi ile ilgili özelliklerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Son bir yıl içerisinde Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri polikliniğine başvuran 631 (K = 506, E=125) hasta çalışmaya alınmış ve hastaların yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, medeni durumu, uyku ve iştah değişiklikleri, depresif epizodun başlangıcında stres yaratıcı bir etkenin varlığı, eşlik eden tıbbi bozukluklar, intihar girişimi varlığı, önerilen antidepresan grubu, antidepresanlara yanıt oranı, yan etki oranı, tedavi uyumu ile ilgili bilgiler cinsiyetler arasında karşılaştırılmıştır. Erkek hastalar arasında orta öğrenim ve yüksek öğrenim görmüş olanların oranı kadınlara göre anlamlı derecede fazla bulunmuştur. Kadınların erkeklere göre daha yüksek oranda somatik semptomlar bildirdikleri saptanmıştır. Çalışmada depresyon nedeniyle başvuran erkeklerin kadınlara oranı epidemiyolojik çalışmalarda bildirilen depresyon görülme oranından yaklaşık iki kat daha düşük

⁶⁸ "Depresyonun Epidemiyolojisi", http://tr.lundbeck.com/tr/doctors_pharmacists/depression/default.asp, 22.02.2007

* Epidemiyoloji: Toplumdaki hastalık, kaza ve sağlıkla ilgili durumların dağılımını, görülme sıklıklarını ve bunları etkileyen belirteçleri inceleyen bir tıp bilimi dalıdır.

çıkıştır. Hasta grubunun hastaneye başvurmuş kişilerden oluşması tarama çalışmaları ile bulgular arasındaki farkları açıklayabileceği, bu farklılıkta, ülkemize ve yöremize özgü etkenler de rol oynuyor olabileceği belirtilmektedir. Sonuç olarak çalışma polikliniğe depresif kadınların tedavi için erkeklerden iki kat daha fazla başvurduğunu ve belirgin derecede daha fazla somatik yakınmalar bildirdiğini göstermektedir. İncelenen diğer değişkenler açısından her iki cins arasında anlamlı farklılık saptanmamıştır.”⁶⁹

Yine depresyonun nedenleriyle alakalı olarak Hindistan Swami Vivekananda Yoga Terapi ve Araştırma Üniversitesi’nde yapılan bir araştırmada, cinsiyet de depresyona neden olan faktörler arasında gösterilmekte ve depresyonun kadınlarda hormon dengesizliklerinden dolayı, özellikle östrojen hormonunun rolünden ötürü, erkeklere oranla daha fazla görüldüğü belirtilmektedir.⁷⁰

Neticede, kadınlarda erkeklere oranla yaklaşık iki kat fazla depresyon görülmektedir. Bunun nedeni konusunda çeşitli açıklamalar yapılmakta, ancak en kuvvetli olasılık kadınların hayatlarındaki fizikososyal faktörler gibi gözükmektedir. Çünkü kadınlar, aynı anda hem anne, hem eş ve ev kadını, hem de iş kadını rollerini üstlenmek zorunda kaldıklarından, üstelik bunların birini diğerine hiçbir zaman tercih etme şansları olmadığından erkeklere oranla daha fazla strese maruz kalmaktadırlar.⁷¹ Bu durum da onları depresyona daha yatkın hale getirmektedir. Bununla birlikte, son yıllarda gerçekte ilk başta sanılandan çok daha fazla sayıda erkeğin depresyona yakalandığı, ancak kadınlara göre tedavi arayışına girmekte daha isteksiz oldukları öne sürülmekte ve buna sebep olarak da, depresyonun erkeklerde kendini kadınlarda

⁶⁹ TAT, Ş. ve diğerleri, “ Depresyon Tanısı Almış Poliklinik Hastalarının Özelliklerini Cinsiyete Göre Karşılaştırılması”, MEÜ Tıp Fak. Dergisi, 2001; 2(2): 150-158, http://tipe.mersin.edu.tr/?sayfa_id=965 , 22.02.2007

⁷⁰ KAYA, Asu Sanem, “Depresyonun Meydana Geliş Aşamasındaki Nedenler” <http://www.bydigi.com/yoga/75059-yogayla-fiziksel-ve-ruhsal-beden-sagligi.html>, 23.02.2007

⁷¹ <http://www.buldun.net/?m=show&id=167> , 22.02.2007

olduğundan daha farklı biçimlerde göstermesi, dolayısıyla birçok erkeğin depresyona yakalandığının farkında olamaması gösterilmektedir.⁷²

6. Depresyon Görülme Sıklığı ve Yaygınlığı

ABD Ulusal Ruh Sağlığı Enstitüsü'nün istatistiklerine göre, tüm yetişkinlerin % 15'i depresyon belirtileri göstermektedir. Bu da en az 50 milyon insan demektir. The Wall Street Journal'de çıkan bir haberde şöyle denmektedir: Yapılan araştırmalar, özellikle kadınların depresyona karşı savunmasız olduklarını gösteriyor. Erkek hastaların iki katı kadar kadın hasta var.⁷³

Hastalıkların genel nüfusta, toplumda görülme sıklığına (epidemioloji) ilişkin olarak ülkemizde ve başka ülkelerde yapılan araştırmalar aşağıdaki bulguları vermiştir:

- Genel nüfusun % 20-30'unda depresif belirtilerden biri ya da bir kaç bulunur.
- Genel nüfusun %10-15'inde hekim yardımına ve tedavisine gereksinim gösteren depresyon tanısı olan belirtiler vardır.
- Bu oranın yarısı, başka bir deyişle, genel nüfusun % 5-7'sini oluşturan sayıda insanın da mutlak hekim yardımına ve tedavisine gereksinim duyduğu ortaya çıkmıştır.⁷⁴

Harvard Tıp Okulu'nda psikiyatri profesörü olan Dr. Gerald L. Klerman, toplum olarak "salgın melankoli" yaşadığımızı söylüyor. Nüfusun % 4-8'i klinik (tıbbi olarak doğruluğu kanıtlanmış) depresyon yaşamakta. Yale Üniversitesi'nde yapılan bir araştırma, pek çok Amerikalı'nın her gün veya birden fazla depresyon belirtisi gösterdiğini ortaya koyuyor.⁷⁵

⁷²ÖZKARDAŞ, Ebru ve diğerleri, "Depresyon Riskini Artıran Nedenler Nelerdir?" <http://www.depresyon.biz/?module=pages&SID=52>, 22.02.2007

⁷³ LITTAUER, a.g.e., s.14

⁷⁴ KÖKNEL, a.g.e., s.6

⁷⁵ LITTAUER, a.g.e., s.15

Araştırmalar 25–30 yaşını geçmiş erişkinlerin yaklaşık yarısının, yaşamları boyunca hiç değilse bir kez depresyonla ilişkili bir belirti, bulgu ve yakınma kumesi gosterdiklerini ortaya koymuş olup, bunların yaklaşık olarak dörte biriyle yarısına yakın bölümüne depresyon tanısı konulabileceği kabul edilmiştir. Depresyon tanısı konan hastaların genel nüfusa oranla otuz kez daha fazla intihar riski taşıması da üzerinde önemle durulan bireysel ve toplumsal bir sorundur.⁷⁶

Özetle, depresyon, son yıllarda gittikçe artış gösteren bir ruh sağlığı sorunu olmuştur. Yaklaşık her dört kişiden birinin, yaşamlarının belirli bir döneminde bu hastalıkla karşılaşmaları, depresyonu yaşamaları söz konusudur.⁷⁷

B. KUR’AN KURSLARININ DİN EğİTİMİNDEKİ YERİ

1. Kur’an Kurslarının Tarihsel Gelişimi

Sosyal kurumlar arasında toplum ve onun değerlerini meydana getiren, koruyan ve yükselten en önemli kültürel unsurların din, dil ve sanat olduğu sosyolojik bir gerçektir. Müslüman toplumlarda İslam dini ve onun kitabı olan Kur’an’ın dili olan Arapça bu üç unsurun iki temelini teşkil etmiş, sanat ise içinde Kur’anı kerim tilavet ve kıraatinin önemli bir şekilde yer alması ile bir bütünlük meydana getirmiştir. Bu sebeple Müslüman toplumlarda Kur’anı okumak, anlamak, ezberlemek ve usulüyle kıraat etmek, Hz. Peygamber devrinden bu yana artan bir ilgiye mazhar olmuştur. şüphesiz bunda Hz. Peygamberin Kur’an’ın öğrenilmesi, öğretilmesi, anlaşılması, okunması ve mesajının iyi kavranarak hayata geçirilmesi yönündeki emir ve tavsiyeleri rol oynadığı gibi, bizzat Kur’an’ın sahip olduğu özellikler ve nasların Müslümanları bu eğitime yönlendirmesi, hatta bu eğitimin kaçınılmazlığı konusundaki tavsiyeleri de rol oynamıştır.⁷⁸

İslam’ın doğuşundan günümüze kadar yetişmekte olanlara ve yetişkinlere Kur’an öğretimi, dini inanç ve ibadet esaslarının, ahlak kurallarının öğretildiği bir takım

⁷⁶ KÖKNEL, a.g.e., s.6

⁷⁷ ALPER, a.g.e., s.7

⁷⁸ BAYRAKTAR, M. Faruk, *Eğitim Kurumu Olarak Kur’an Kursları Üzerine Bir Araştırma*, Yıldızlar Matbaası, İstanbul 1992, s.3

kurum ve kuruluşlar var olagelmıştır. Bu kuruluşları İslam'ın doğuşundan günümüze kadar sıralamaya çalışırsak, özet olarak mescitler, camiler, ulema evleri, beytü'l-hıkme, çeşitli dini vakıflar, küttablar, saraylar, kütüphaneler, medreseler, mahalle mektepleri vb. gibi, Cumhuriyet döneminde ise Kur'an kursları, imam-hatip kursları, imam-hatip (okulu) daha sonra lise haline dönüştürülmüştür-, dini yüksek öğrenim verilen yerler olarak, çeşitli denemelerden sonra Ankara İlahiyat Fakültesi, Erzurum İslami İlimler Akademisi ve yurdun çeşitli illerinde Yüksek İslam Enstitüleri, dini yüksek öğretim vermiştir.⁷⁹

Tarihsel açısından Kur'an Kursları Cumhuriyet'ten sonraki Din Eğitim Kurumları arasında yer almaktadır. Kur'an'ı Kerim öğretimi ilk defa Mekke'de Erkam'ın evinde başlamıştır. Medine'de ise Mahreme İbnu Nevfel'in evi ilk "Darü'l-Kurra" adıyla açılmış ve bu isim Selçuklular zamanına kadar devam etmiştir. Eyyubiler, Darü'l-Kur'an; Selçuklular Darü'l-Huffaz (Hafız yetiştiren yer) ve Osmanlılar ise "Darü'l-Kurra" kelimesini kullanmışlardır.⁸⁰

"Osmanlılarda Darü'l-Kuralar ihtisas medreselerinden birini teşkil ediyordu. Darü'l-Kuralarda İlm-i Meharici'l-Huruf (harflerin çıkış şekilleri) ve İlm-i Kıraat öğretilirdi. Yıldırım Beyazıt tarafından Mısır'dan Muhammed el-Cezeri getirilmiş ve Bursa Ulu Camii'nde bir Darü'l-Kurra açılmıştır. Burada aşere okutulmaya başlanmıştır.

Cezeri'den sonra 16. asırda kanuni Sultan Süleyman zamanında ise Mısır'dan meşhur Şeyh Ahmet el Mısri getirilmiş ve Eyyub Sultan camii'nin imamlığına tayin edilmiştir. Bu zat 1597 tarihine kadar bu camide Kur'an okutmaya devam etmiştir. Onun getirmiş olduğu Kıraat metodu 1591 tarihinden sonra "İstanbul Tariki" adıyla meşhur olmuştur."⁸¹

⁷⁹ ÖZTÜRK, Hasan, *Camilerin Çocuk Eğitimindeki Yeri ve Yaz Kursları Üzerinde Deneysel Bir Araştırma* (Konya Örneği), Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, Konya 1996, s.42

⁸⁰ AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, 3. Baskı, A.Ü.E.B.Fak. Yay., Ankara 1989, s.52

⁸¹ USLU, Hüseyin. , *Başlangıçtan Günümüze İslam Müesseseleri Tarihi*, Gonca Yay., İstanbul 1985, s.69

Türkiye’de Kur’an Kursları, 1924 yılında çıkarılan Tevhidi Tedrisat Kanunu ile sayıları azaltılmakla beraber Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı olarak faaliyetlerini kesintisiz sürdürmüş dini eğitim kurumlarıdır. Daha önce de zikredildiği gibi Cumhuriyet öncesinde, camilerin yanı başında bulunan “Darü’l-Kur’an”, “Darü’l-Huffaz” ismiyle eğitim veren kurumlar, genel halk kesimlerinin Kur’an öğrenme talebini karşılamışlardır. Bu kurumlar Cumhuriyet döneminde Kuran Kursları adıyla, sınırlı ve dar bir alanda, faaliyete devam etmişler; çok partili hayatla birlikte gelişmiş ve yayılmışlardır.⁸²

Cumhuriyet Döneminde Kur’an Kursları,1925’te filizlenmiştir. 2 Nisan 1341 (1925)’te 50 Milletvekilinin müşterek imzalarıyla verilen bir takrirle bütçeye Hafız-ı Kur’an yetiştirmek üzere 10 kişi için elli bin liralık tahsisat konması istenmiş, takrir kabul edilmiştir.⁸³

Daha 1930’lu yıllarda Rıfat Börekçinin başkanlığı döneminden itibaren bazı çevrelerde Kur’an Kurslarının başka bir kuruluşa bağlanması önerilmiş, fakat bu teklif, Rıfat Börekçi tarafından reddedilmiştir.⁸⁴

1928 yılında harflerin kabulü ve Anayasa’nın 2. maddesinde “Türkiye Devleti’nin Dini, Din-i İslam’dır” ibaresinin çıkartılması; 1931’de Cumhuriyet Halk Fırkasının programına “laiklik” ilkesini alarak, “Dini Terbiyenin tamamı ile ferde ve aileye bırakılmış olduğunu belirtmesiyle Kur’an Kursları azalmaya başlamıştır. 1932’de 9 kurs ve 9 öğretmen bulunurken; Diyanet İşleri Başkanı Rıfat Börekçi’nin gayreti ile bu sayı 1934’te 19’a yükselmiş, ertesi sene 15’e düşmüştür. 1940’da 38’e yükselmiş ertesi sene 15’e düşmüştür. Çok partili hayata geçilince halkın baskısı artmış, sayı 99’a 1949’da 122’ye yükselmiştir. Bu rakamların ihtiyacı karşılamayacağı açıktır. Bu yüzden bu dönemde, Kur’an ve İlmihal bilgilerinin öğrenilmesi köylerde ve şehirlerde gizli

⁸² BOLAY, S. Hayri, (TÜRKÖNE, Mümtazer), *Din Eğitim Raporu*, T.D.V. Yay., Ankara 1995, s.124

⁸³ BOLAY, a.g.e., s.124

⁸⁴ URAL, İbrahim, *Kur’an Kursları ve Din Eğitimi*, Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi, İslam Medeniyeti Vakfı Yay., İstanbul 1993, s.5

olarak sürdürülmüştür. Bazı evlerde Kur'an öğretilmekte, kapısında da, baskını haber vermek için nöbetçiler bulunmaktadır.⁸⁵

Bu dönemde Kur'an Kursları için 19.7.1943'te Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından bir talimat çıkarılarak (Kur'an Öğretici Kursu Hakkında Özel Talimat) öğretim esasları belirlenmiştir.1950'den sonra sayıları hızla artan Kur'an Kursları; 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluş ve görevleri hakkındaki kanunla, Başkanlık bünyesinde hukuki statüye kavuşturulmuştur. 633 sayılı kanuna, 1982 sayılı kanunla getirilen değişiklikle, Kur'an Kurslarının, yönetim, eğitim ve öğretim işlerini Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yaparak, yürütme görevi yine Diyanet İşleri Başkanlığına verilmiştir. 17 Ekim 1971 tarihli Kur'an Kursları yönetmeliği ile bu kursların açılışı, yönetimi, kontrolü ve çalışma usulleri belirlenmiştir. Bugün Kur'an Kursları 16 Kasım 1990 tarih ve 20697 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Diyanet İşleri Başkanlığı yönetmeliği'nde, yer alan esaslar istikametinde yönetilmekte ve faaliyette bulunmaktadır. Bu yönetmelikte 27 Kasım 1990 (20708) tarihinde yürürlüğe giren değişiklikle, Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetim yetkilerinin saklı olduğu hükmü getirilmiştir. 1990'da çıkartılan yönetmelikle, 1971 deki yönetmeliğe getirilen yenilikler, akşam kursları, yaz kursları ve camilerde Kur'an Öğretimi gibi ilavelerdir.⁸⁶

Kur'an Kursu Öğreticiliği, atanması başkanlık merkezinden yapılan görevlerdendir. Bu göreve atanmak için en az imam-hatip lisesi mezunu olmak gereklidir. Son yıllarda İlahiyat Fakültesi mezunu hanımlar bu göreve büyük ilgi göstermektedirler. Hatta orta öğretim kurumlarında öğretmenlik yapmakta olan hanımlar bile bu göreve gelmek istemektedirler.⁸⁷

633 sayılı kanunla kurulmuş bulunan Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı olarak eğitim ve öğretimlerini sürdürmekte olan Kur'an Kurslarının kuruluş ve görevleri 16 Kasım 1990 gün 20697 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Kuran Kursları Yönetmeliği"nde şöyle sıralanmaktadır.

⁸⁵ BOLAY, a.g.e., s.124,

⁸⁶ BOLAY, a.y

⁸⁷ URAL, a.g.m., s.5

Madde 10 – Kur’an Kurslarının görevi, arzu eden vatandaşlara;

a. Kur’anı Kerimi usulüne uygun olarak, yüzünden okumayı öğretmek.

b. Kur’anı Kerimi, doğru bir şekilde okumayı sağlayıcı bilgileri (tecvit, tashihi Huruf ve talim) uygulamalı olarak öğretmek.

c. İbadetler için gerekli sure, ayet ve duaları doğru olarak ezberletmek ve bunların meallerini öğretmek

d. Hafızlık yaptırmak

e. İslam Dininin inanç, ibadet ve ahlak esasları ile peygamberimizin hayatı ve örnek ahlakı (sireti) hakkında özlü bilgiler vermek⁸⁸

Gotthard Jäschke 1932- 1950 yılları arasındaki Kur’an Kursu sayısını şu şekilde bildirmektedir:⁸⁹

<u>Yıllar</u>	<u>Kur’an Kursu Sayısı</u>
1932-1933	9
1934-1935	19
1935-1936	15
1936-1937	16
1940-1941	56
1941-1942	65
1943-1944	38
1944-1945	46
1945-1946	61

⁸⁸ GÜNEŞ, Abdurrahman, Diyanet Dergisi, Ocak, Şubat, Mart 1993, C. 29, Sayı 1, s, 80; SUCU, Ayşe, “Kur’an Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretimi”, Cumhuriyetin 75. yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi İlimi Toplantısı, Ankara, 1999, s.437

⁸⁹ ÖCAL, Mustafa, “Müzakereler”, *Kur’an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000, s.23

1947-1948

99

1949-1950

127

1950'den sonra Kur'an Kursu sayısında ciddi bir artış olmuş ve bu tarihten itibaren hiç azalma görülmemiştir.1995-1996 Eğitim-Öğretim yılında ise ülkemizde Kur'an Kursu sayısı 5950'ye ulaşmıştır.⁹⁰

Diyaret İşleri Başkanlığından aldığımız bilgiye göre 2001–2005 yılları arası Türkiye geneli toplam Kur'an Kursu, Kuran Kursu öğreticisi ve öğrencisi sayısı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir. (Bkz. Ekler, Ek 2. Belge, s. 80)

YILLAR	KUR'AN KURSU	ÖĞRETİCİ			Ö Ğ R E N C İ						GENELTOPLAM
					YÜZÜNDEN			H I F Z A			
		BAYAN	BAY	TOPLAM	BAYAN	BAY	TOPLAM	BAYAN	BAY	TOPLAM	
2001	3368	2603	1788	4351	82031	14204	96235	4714	3160	7874	104109
2002	4016	2576	1681	4257	95519	13409	108928	5834	3573	9407	118335
2003	3855	2385	1208	3593	110204	12828	123032	7473	3901	11374	134406
2004	4322	2438	1190	3628	103415	15647	118018	5351	3313	8664	126682
2005	4411	2436	1195	3631	130199	13727	143936	7195	4164	11359	155285

Kur'an Kursları'nın Hz. Peygamber dönemindeki Kur'an öğretiminden başlayarak, Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze kadar gelişiminin konu edinildiği çeşitli çalışmalar mevcuttur.⁹¹

2. Kur'an Kursları Ders Müfredatı

Belli bilgilerin hafızaya yüklenmesi, akılda tutulması , belenmesi anlamında ezber, her türlü eğitimde yer almaktadır. Ancak "Kur'an Kursları esas olarak,

⁹⁰ AKGÜN, Vahdettin, "Kur'an Kursları ve Halkın Kur'an Kurslarından Beklentileri", *Kur'an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik*, s.188-189

⁹¹ BAĞCI, Engin, *Türkiye'deki Kur'an Kurslarının Tarihi*, Lisans Tezi, Uludağ Üniv., 1995

çocukların ve gençlerin anlamadıkları bir dilde, Arapça ile yazılmış kutsal kitabımızı ezberlemeler üzerine kuruludur” iddiası yanlıştır. Bugün Kur’an Kurslarımızda öğrenci, Müslüman bir bireyin ibadetlerini yerine getirmesinde kullanacağı kadar Kur’an’dan ayetler ezberlemekle birlikte, Kur’an meali okumayı, İslam dininin inanç, ibadet, ahlak esaslarını ve Hz. Peygamber’in hayatını ana hatlarıyla öğrenir.⁹²

Kur’an Kurslarında; Din İşleri Yüksek Kurulu’nun 15.3.1985 gün ve 27 sayılı karar ile kabul edilen “Kur’an Kursları Müfredatı” uygulanmaktadır. Bu müfredatın açıklamalar kısmında uyulacak esaslar şu şekilde sıralanmaktadır;

1. Ders konuları, öğrencilerin genel kültür seviyeleri ve pedagojik gelişmeleri göz önünde bulundurularak; sevdirci, düşündürücü ve ikna edici bir şekilde işlenecektir.

2. Bilgilerin, milli birlik ve beraberliği sağlayıcı, karşılıklı sevgi, saygı, kardeşlik, arkadaşlık ve dostluk bağlarını güçlendirici vatan, millet, bayrak, sancak, şehitlik ve gazilik gibi yüce kavramları sevdirci ve benimsetici bir tarzda verilmesine özen gösterilecektir.

3. İnanç ve davranış bütünlüğünün önemi her vesile ile belirtilecektir

4. İbadetin, insan fitratında mevcut vazgeçilmez bir ihtiyaç olduğu öğrencilere kavratılacaktır.

5. İbadetlerin, Allah (C.C)’a karşı saygı, sevgi ve şükran duygularının ifadesi olması yanında, kişinin varlığına, toplum fertlerinin birbirine sevgi ve saygı ile bağlanmalarına, yardımlaşmalarına, dayanışmalarına, fert ve toplum münasebetlerinin iyi ve düzenli bir şekilde yürütülmesine, insani fazilete ve mutluluğa erişirmesine sağladığı katkılar özellikle belirtilecektir.

6. Her türlü ibadetler ve temizlik gibi, güzel ahlakın da kalbi arıtıp ruhu yücelten, insani ulvi duygulara ulaştıran bir unsur olduğu gerçeği benimsetilecektir.

⁹² AYDIN, M. Şevki, “Kur’an Kursu ve Ezberci Eğitim”, Diyanet Aylık Dergi, Sayı:189, s.32

7. Peygamber efendimizin hayatı ile ilgili konular işlenirken O'nun üstün şahsiyeti örneklerle anlatılacak ve öğrencilere Peygamber sevgisi verilecektir.

8. Öğrencilerin Kur'an Kursuna kendi çevrelerinden getirmeleri muhtemel yanlış bilgi ve telkinler, ilmi bir yaklaşımla düzeltilerek Müslümanlığın hurafeden uzak, akıl ve ilimle çatışmayan yüce bir din olduğu kavratılacaktır.

9. Eğitim ve öğretim esnasında, devletimizin temel ilkeleri daima göz önünde bulundurulacak, vicdan ve düşünce özgürlüğü zedelenmeyecektir.

Görüldüğü gibi, belirlenen esaslar Anayasa'ya ve Milli eğitim temel kanununda yer alan ilkelere uygun olarak düzenlenmiştir. Devlet Diyanet İşleri Başkanlığı aracılığıyla, resmi eğitim görevi çerçevesinde Kur'an Kursları yoluyla hayati bir talebe cevap vermektedir. Talebin hayatiyeti, 5483 Kur'an Kursu binasının 20'si dışında kalanının halk tarafından sivil çabalarla inşa edilmesinden anlaşılmaktadır. Bu haliyle Kur'an Kurslarını devlet halk kaynaşmasının sembolü olarak nitelemek doğru olacaktır. Kur'an Kursları'nı etkileyecek her türlü tasarrufun, bu sembolik niteliğine dikkat eden bir hassasiyete konu olması elzem görünmektedir.⁹³

Kur'an kurslarının haftalık ders saati 24 saattir. İtikat, ibadet, ahlak ve siyer derslerinde başkanlık yayınlarından faydalanılmaktadır. Son yıllarda müfredata uygun olarak "Temel Dini Bilgiler" adlı müstakil bir kitap neşredilmiştir.

1950-1970 yılları arasında rahmetli A. Hamdi AKSEKİ'nin "İslam Dini" adlı eseri bu konuda büyük bir boşluğu doldurmuştur. Kur'an Kursu öğrencilerinin ilgiyle izledikleri süreli yayınların başında "Diyanet Çocuk Dergisi" gelmektedir. Aylık olarak yayınlanmakta olan bu süreli yayın Kur'an Kursu talebelerinin kültür düzeylerine hitap etmektedir. Talebeler sadece okuyucu olarak değil, yazı ve şiir göndererek de bu dergiye katkı sağlamaktadır. Derginin Kur'an kursu öğrencilerince en çok okunan bölümler arasında; ansiklopedik bilgiler, ülkeler coğrafyası, tarihi çizgi romanlar ve bulmacalar gelmektedir. Öğretim yılı sonunda Kur'an Kursları arasında yapılan bilgi yarışmaları, özellikle öğrenciler için teşvik edici ve yönlendirici olmaktadır.

⁹³ BOLAY, a.g.e., s.125

Kur'an Kursları ve eğitimindeki yeri ilk kez 1971 yılında 3. Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesi içinde yer aldı. Özel İhtisas komisyonunca hazırlanan raporda Kur'an Kurslarının geliştirilmesine yönelik fazla bir yenilik ön görülmemiştir.⁹⁴

Müfredata göre Kur'an Kurslarının haftalık ders saatleri aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.

ÖRNEK:

KUR'AN KURLARININ HAFTALIK DERS DAĞITIM PROGRAMI

GÜNLER	1.SAAT	2.SAAT	3.SAAT	4.SAAT	5.SAAT
PAZARTESİ	KURANI KERİM	KURANI KERİM	İBADET	KURANI KERİM	KURANI KERİM
SALI	KURANI KERİM	İTİKAT	KURANI KERİM	İBADET	KURANI KERİM
ÇARŞAMBA	KURANI KERİM	KURANI KERİM	İBADET	KURANI KERİM	KURANI KERİM
PERŞEMBE	KURANI KERİM	KURANI KERİM	SİYER	KURANI KERİM	KURANI KERİM
CUMA	KURANI KERİM	AHLAK	KURANI KERİM	KURANI KERİM	
HAFTALIK DERS SAATİ TOPLAMI					

GÜNLÜK TOPLAM DERS SAATİ

KURANI KERİM	İTİKAT	İBADET	SİYER	AHLAK	TOPLAM
4		1			5
3	1	1			5
4		1			5
4			1		5
3				1	4
18	1	3	1	1	24

Yukarıda işaret edildiği üzere Kur'an Kurslarında iki tür öğrenci bulunmaktadır. Birinci grupta yer alanlar Kur'anı yüzünden okumak için kursa devam edenlerdir. Bu

⁹⁴ URAL, a.g.m., s.6

kursun süresi 8 aydır. İkinci guruptakiler Kur'an'ı hıfz etmek isteyenlerdir. Bu eğitimin süresi de 2 yıldır.⁹⁵

Kur'an Kursları ile ilgili olarak merkezden gönderilmekte olan genelgeler hizmetin ifası sırasında karşılaşılan sorunlara çözüm getirmekte, uygulama bütünlüğü sağlamaktadır. Bir kısım genelgelerde ise eğitim ve pedagojiyle ilgili konular ele alınmakta, eğitimde izlenmesi gereken metotlar gösterilmektedir.

Kur'an Kursları ve din eğitimi konusu, müstakil olarak doktora tezi düzeyinde ele alınmış değildir. Sadece İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin mezuniyet (Lisans) tezi olarak işlenmiştir. Bizim tespitimize göre Ankara İlahiyat Fakültesi öğrencilerinden iki öğrenci bu konuda bitirme tezi hazırlamıştır. Bu tezlerden biri 1984–1985 yılında, öteki ise 1986 yılında hazırlanmıştır. Adı geçen tezlerde kaydedildiğine göre, Kur'an Kursu öğrencileri Kur'anı Kerim'in mealinin de derslerde okutulmasını istemektedirler. Kız öğrenciler ayrıca ilahiler ve dini musiki eserlerini öğrenmek istegindedir. Öğrencilerin bir başka isteği de, Kur'anı Kerimden ve meallerden ayetlerin yerini bulmayı öğrenmektedir. Bir kısım öğrenciler ise öğretmenlerinin kendilerine rehberlik etmesini istemektedirler.⁹⁶

3. Kur'an Kurslarının Din Eğitimine Katkısı

İslam tarihi boyunca din eğitiminde Kur'an eğitimi, hep ön sırada yer almıştır. İlk vahyin insanlara tilavetle başladığını, tertil ile geliştiğini ve kıraat ilimleriyle Kur'an okumanın İslam tarihinde en önce teşekkül eden ilmi disiplinlerden biri olduğu bilinmektedir. İslam eğitiminde ilk sırada yer alan bu disiplinin her devirde yerini koruması, bize bu eğitimi veren müesseselerin İslam eğitimindeki önemini anlatmaktadır.⁹⁷

⁹⁵ BOLAY, a.g.e., s.126

⁹⁶ URAL, a.g.m., s.6

⁹⁷ BALTAÇI, Cahit, "Türk Eğitim Sisteminde Kur'an Kurslarının Yeri", *Kur'an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik*, s.15

Kur'an Kursları, halkın anayasal çerçevede sahip oldukları isteğe bağlı din eğitimi ve öğretimi alma haklarını kullanabilecekleri Devletçe açılmış yegane eğitim ve öğretim kurumlarıdır.⁹⁸

Bu kurumlar, öğrencilerin din eğitimi açısından önemli birer imkândır. Bu kurslara devam eden öğrenciler, okullarda teorik olarak gördükleri Din Bilgisi dersindeki bilgilerini kuvvetlendirmekte ve ibadetlerle ilgili pratik uygulamalar yapabilmektedir.

Kur'an Kursları bir yönüyle de İmam-Hatip liselerine öğrenci yetiştirmektedir. Kur'an eğitimi alan gençler İmam-Hatip Liselerinde daha başarılı olmakta ve nitelikli din görevlilerine kaynaklık etmektedir.

Kur'an Kursları ile ilgili 1990 yılında ciddi bir teşebbüste bulunulmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığının birlikte hazırladıkları Kur'an eğitim merkezlerinin kuruluşunu öngören yasa teklifi kanunlaştırılmamıştır. Taslağın özü, Kur'an Kurslarını Çıracılık Eğitim Merkezleri gibi, Kur'an Eğitim Merkezleri haline dönüştürerek, 8 yıllık temel eğitimde 5+3 lük alana yerleştirmektir. Bu taslağa göre genel, mesleki ve teknik liselerin bünyelerindeki ortaokullar ile Çıracılık Eğitim Merkezleri ve Diyanet Kur'an Eğitim Merkezlerindeki eğitim zorunlu temel eğitime dâhil ediliyordu. Taslağa göre çocuk, 5 yıllık eğitimden sonra, Çıracılık Eğitim Merkezleri ile aynı statüde olan Kur'an Eğitim Merkezlerine devam edebilecek; bu merkezlerde, Kur'an Kursu müfredatı yanında fen ve kültür dersleri de alınacak; böylece daha seviyeli ve kaliteli bir eğitim söz konusu olacaktır.⁹⁹

Kur'an'ı okumak, anlamak, ezberlemek ve usulüyle kıraat etmek Hz. Peygamber devrinden bu yana Müslüman toplumlarda artan bir ilgiye üslüm olmuştur. Şüphesiz bunda Hz. Peygamberin Kur'an'ın öğrenilmesi, öğretilmesi anlaşılması ve mesajının iyi kavranarak hayata geçirilmesi yönündeki emir ve tavsiyeleri rol oynadığı gibi, bizzat Kur'an'ın sahip olduğu özellikler, Müslümanları bu eğitime yönlendirmiştir. Nitekim

⁹⁸SUCU, Ayşe, “ Kur'an Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretimi ” Cumhuriyetin 75.Yılı Dönümü Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmi Toplantısı, Ankara, 1999, s.440

⁹⁹BOLAY, a.g.e., s.126

her Müslüman toplum gibi, Türkler de 1000 yıldan beri Kur'an eğitim ve öğretimine, büyük önem vermişler, hatta bunu genel eğitim ve öğretimin ilk ve en önemli basamağı kabul etmişlerdir. Sıbyan mekteplerinin ders programlarında bunu görmek mümkündür. Kur'an eğitimi ayrıca dini eğitimin mihranını oluşturduğu için, din eğitimi veren kurumların programlarında önemli ve öncelikli bir yere sahip olmuş, hatta ihtisasa yönelik çalışmalar için Daru'l-Kurra adı verilen müstakil eğitim birimleri oluşturulmuştur.¹⁰⁰

İslam dünyasında ibadette Kur'an dili yani Arapça geçerlidir. Ayrıca Kur'an'ın tecvit üzerine güzel bir sesle ve doğru okunması çok önemlidir. Bu durumda, bir müslümanın Kur'an-ı Kerim'i okuyabilmesi, ibadet için ise kısmen de olsa hıfz etmesi şarttır. Kur'an'da Türkçe alfabede olmayan sesler mevcuttur; pedagojik açıdan bu seslerin telaffuz edilebilmesi; ilave olarak tecvidin öğrenilebilmesi için bir müslümanın küçük yaşta Kur'an öğrenimine başlaması daha uygundur. Türkiye de din eğitimin en temel ve en yaygın alanı budur. Bu ihtiyaç, Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı, hemen tamamı halk tarafından inşa edilmiş Kur'an Kursları eliyle karşılanmaktadır. Kur'an Kursları Türkiye'de din eğitimi alanında son derece hayati bir boşluğu doldurmaktadır. Kurs binalarının hemen hemen tamamının halk tarafından inşa edilmesi Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından tayin edilen Kur'an öğreticileri dışında bütün ihtiyaçlarının yine halk tarafından karşılanması talebin gücünü göstermektedir.

Halkımızın genel olarak imama, din görevlisine ve hocaya fazla itibar etmesi de bu inanç ve anlayışın mahsulüdür. Hatta din görevlisi olmayan bilgili kimselere de hoca diye itibar edilmesi, halkın her türlü bilgiyi, dinle irtibatlandırması olarak anlaşılmaktadır. Kur'an-ı Kerim Müslümanların kutsal kitabıdır. Ayrıca Kur'an'ın her müslümanın gündelik hayatında çok özel ve önemli bir yeri vardır. Dünyada sayıları 1.5 milyar civarında olan Müslümanların hemen hepsi bir işe başlarken besmele çekmeyi, iş bitirince elhamdülillah demeyi veya bir nimete kavuşunca yine Kur'an ifadesiyle şükretmeyi, ölüm ve benzeri hadiselerle karşılaşınca " Biz Allah'tan geldik, Allah'a döneceğiz." Mealindeki ayetlerle teselli ve sabır bulmayı inançlarının gereği görürler.

¹⁰⁰ BAYRAKTAR, M. Faruk, " Kuran Kurslarındaki Eğitim- Öğretim Üzerine Bazı Tespit ve Teklifler" *Türkiye de Din Eğitimi ve Öğretimi*, İslam Medeniyeti Vakfı Yay., İstanbul 1993, s.128

Bunun gibi her Müslüman günlük ibadetlerinin dışında, yola çıkarken, cenazede, kabir ziyaretinde veya her hangi bir anda Kur'an okutur; kısa sureleri ölmüşlerinin ruhu için okuyup, sevabını gönderir. Kur'an hayatın her anında müslümanın aklında, gönlündedir.¹⁰¹

Küçük yaşta Kur'an kurslarıyla tanışan çocuklarımız için, bu tanışma dini duygu ve yaşantılarının temellenmesinde çok büyük bir yere sahiptir. Dini yaşantılardan hatta dinin temel inanç esaslarından bile uzak bazı ebeveynlerin çocukları için Kur'an Kursu, belki de din ile ilk buluşma ve tanışma noktasını teşkil etmektedir. Özellikle yaz kursları kısa süreli olmaları ve okul sonrası tatil dönemini kapsamaları hasebiyle, çocuklar için istenildiği takdirde hem eğlendirici, hem eğitici ve öğretici eğitim yuvaları halini alabilmektedirler. Kur'an kursları zannedildiği gibi sadece Kur'an okumayı öğreten müesseseler değil, aksine genel kültür, adap, kişiler arası iletişim, grup çalışması, çeşitli programlar ve kültürel etkinlikleri yönüyle de, çocuğun sosyalleşmesi sürecine katkıda bulunan eğitim merkezleridir.

Yapılan çalışmalar, Kur'an Kursları'nın öğrencilerin inanç, ibadet ve dini yaşayışları üzerinde olumlu etki yaptığını¹⁰² ve bu noktada din eğitimine çok önemli bir katkısı olduğunu¹⁰³ ortaya çıkarmıştır.

Netice itibariyle; Kur'an Kursları çocuğun ilk temel dini bilgileri ve yaşantılarının filizlenip, gelişmesi ve doğru bir şekilde zihninde yer etmesini sağlayan, dini yaşantılarının temelini atıldığı, din eğitiminin yanı sıra ilmi ve kültürel yönüyle de çocuğun ruhi, zihni ve dini duygularını zenginleştiren ve din eğitimi sürecine uzun yıllardır büyük bir ivme kazandırmış, ülkemizin her bölgesinde katkısı takdir edilen ve desteklenen dini eğitim kurumlarıdır.

¹⁰¹ BOLAY, a.g.e., s.123

¹⁰² BURHAN, Necla, *Kur'an Kursu Öğrencilerinde Din Duygusunun Gelişimi*, Lisans Tezi, Bursa, 1995

¹⁰³ KARLIK, Haluk, *Türkiye'de Kur'an Kursları, Din Eğitimi ve Öğretimimiz*, Lisans Tezi, Ankara Üniv., 1986

C. KUR'AN KURSLARINDA DİN EĞİTİMİ PROBLEMİ

1. Kur'an Kursu Eğitimini Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörler

1.1. Maddi Kaynak Yetersizliği

Kur'an Kursları gerek Diyanet İşleri Başkanlığı, gerekse halk tarafından desteklenen müesseselerdir. Bu nedenle kimi zaman maddi sıkıntılar baş göstermektedir. Bu sıkıntıları, bazı Kur'an Kurslarında yemek çeşitlerinin yetersiz olması, bazı kurslarda tahta, sıra, kalem vs gibi eğitim araç ve gereçlerindeki eksiklik, bazı kurslarda kültürel etkinliklere ortam sağlama problemi, bazılarında ise vcd, TV, video... gibi görsel eğitim araçlarının bulunmaması gibi genelde maddi kaynak gerektiren ihtiyaçlar oluşturmaktadır. İmkânların daha üst seviyelerde olduğu kurslarda gerek başarının, gerekse Kur'an Kursuna rağbet ve talebin ivme kazandığı kanaatindeyiz.

Kur'an kursu eğitimi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimden farklı ve eğitim süresi itibariyle de kısadır. Bu nedenle kursa gelirken çocuk manevi beklentisinin yanı sıra, maddi olanakların da yüksek seviyede olmasını ümit eder. Gözlemlediğimiz kadarıyla kursun imkân ve şartlarının aile ortamından daha iyi olduğu durumlardaki öğrencilerin, kursta kalmaktan son derece memnun oldukları, evlerine ve ailelerine pek fazla özlem duymadıkları, kursa kolay adapte olup sevdikleri apaçıktır.

İşte bu nedenle bizce Kur'an Kurslarında modern eğitim araç-gereçleriyle eğitim-öğretim yapılması yoluna gidilmeli, kurslar bina, müştemilat ve bahçesiyle öğrenciye çekici hale getirilmelidir. Özellikle Kur'an dersleri için sınıfta sesli ve görüntülü araçlar bulundurulması yoluna gidilmelidir. Ayrıca öğrencilere zaman zaman TV'deki dini ve kültür ağırlıklı programlar izlettirilmelidir. Aksi halde kursta TV seyretmemeleri ve bunun yasaklanması, eve geldiklerinde aşırı TV düşkünlüğü şekline dönüşebilmektedir. Bununla birlikte öğrencilere kendilerini gerçekleştirebilecekleri ve maharetli oldukları el sanatları ve spor dalları gibi hususlarda imkânlar sunulmalı, Kur'an kursu çocuğa Kur'an, İbadet, İtikat, Ahlak ve Siyer Bilgisi vermenin yanı sıra, onu bedensel, fiziki, sosyal ve psikolojik dünyasının gelişmesine katkıda bulunmalıdır.

1.2. Öğreticilerin Pedagojik Yetersizliği

Kur'an Kursu öğretmenlerinin pedagojik yetersizliği, öğrencilerin yaşadığı depresyonla yakından ilişkilidir. M. Faruk Bayraktar'ın "Bir Eğitim Kurumu Olarak Kur'an Kursları Üzerine Bir Araştırma" başlıklı, 1991 yılında yapmış olduğu çalışmada, öğretmenlerin %70'i mesleki formasyon yönüyle kendilerini yeterli görürken, %30'unun yetersiz görmekte olduğu ortaya çıkmıştır. Öğreticiler büyük çoğunlukla Kur'an Kursu öğretmenlerinin, din eğitimi veren fakülte veya yüksek okul mezunu olmasını istemektedirler. Böylece bu eksikliğin kendiliğinden giderileceği düşünülmektedir. İlahiyat fakülteleri sayısının artırılması, imam-hatip lisesi mezunu Kur'an kursu öğretmenlerinin bu kurumlardan mezuniyetine imkân sağlanması yoluna gidilmesi bir çözüm olarak düşünülebilir.

Öğreticilerin eğitim seviyelerinin yetersiz ve bilgilerinin çelişkili, kulaktan dolma, mesnetsiz ve bilimsellikten uzak olduğu durumlarda, hem öğrenciler, hem diğer öğretmenler ve de toplum için pek çok tehlike ortaya çıkmaktadır. Böylece Kur'an Kurslarında eğitimini verimliliğinde düşüş olmakla birlikte, bir Kur'an Kursunun topluma açılabilmesine engel oluşturulmakta, en önemlisi de öğrenciler genel kültür, bilimsellik, doğru temel dini bilgiler ve dini yaşantılardan uzak bir sözde eğitimle karşı karşıya getirilmektedir.

Kendini mesleğine veremeyen mesleğini yeterince benimseyemeyen öğretmenler, mesleki ve genel kültürünü yeterince geliştirememiş ve kendini yenileyememiş ya da yenilemeyi düşünmeyen insanlar haline gelmişlerdir. Böyle olunca, günün şartlarına göre mesleki uyumu sağlayamadıklarından giderek kendilerine ve topluma yabancılaşmışlardır.¹⁰⁴

Bizce eğitimci olmak bir sanattır. Bu sanatı en güzel icra edenlerin başında Hz. Peygamber gelmektedir. Hz. Peygamberin eğitim metodunun özümsemesi bu konuda faydalı olacaktır.¹⁰⁵

¹⁰⁴ YAVUZ, Kerim, *Çocuk ve Din*, Çocuk Vakfı Yay., İstanbul, 1994, s.301

¹⁰⁵ ÖZBEK, Abdullah, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*, 2.Baskı, Esra Yay., Konya 1991,s.123

Yapılan araştırmalarda ulaşılan bulgulardan, Kur'an kursu öğreticilerinin %72,65'lik çoğunlukla eğitimle ilgili neşriyatı takip etmediği anlaşılmaktadır. Öğretmen özellikle branşında ve eğitim alanında yazılan kitap ve dergileri gerektiği kadar takip etmelidir. Çünkü öğrencileri geleceğe hazırlamanın yolu, yeni gelişmeleri öğrenmeye ve takip etmeye bağlıdır. Bunun için Kur'an kurslarında kütüphane kurma anlayışı geliştirilmeli ve burada gerekli yayınlar, kaynaklar, öğrenci ve öğreticilerin istifadesine sunulmalıdır. Öte yandan öğreticilerin %57,24'ünün Kur'an mealini baştan sona okumadığı görülmüştür. Öğreticiler Kur'an'ın mealini okumaya teşvik edilmiştir. Bunun için de Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından bastırılacak mealler ve diğer yayınlar- tıpkı 24 Kasım Öğretmenler haftasında M.E.B., yayınlarında öğretmenlere %50 indirim yapıldığı gibi- tespit edilecek bir haftada öğreticilere indirimli satılabilir. Özellikle İlahiyat Fakóltesi mezunu olmayan, İlkokul ve lise mezunu öğreticilerin öğrenci psikolojisiyle ilgili eserleri de okuması gerekir.¹⁰⁶

Yine Bayraktar'ın yapmış olduğu, daha öncede zikrettiğimiz alan çalışmasında, öğrencilerin %36,73'ünün problemlerini, öğretmenlerine açmakta zorluk çekmediği, %48,57'sinin biraz zorlandığı, %14,69'unun ise hiç açamadığı bulgulardan anlaşılmaktadır. şahsi problemlerin başarıyı olumsuz yönde etkilediği ve genellikle öğrencinin dikkatini ders dışına çektiği bilinmektedir. Problemini başkasına rahatça açamama durumu, çevreye güven duymamaktan veya öğrencilerin şahsi yapılarından kaynaklanmış olabileceği gibi, öğretmenlerin sert ve katı disiplin anlayışından ve yanlış eğitiminden de kaynaklanmış olabilir.

Bir Kur'an kursu öğreticisi her şeyden önce, insan psikolojisi sahasında yetkili olmalı, gündemden haberdar olmalı, yeniliklere ve olaylara İslam'a uygun bir şekilde getirdiği farklı bakış açılarıyla, öğrencilerine geniş ufuklar kazandırmalı, bunun yanı sıra, teknolojinin sağladığı kolaylıklardan haberdar olup istifade etmeli (bilgisayar, İnternet vs.) ve bu konuda İslam'ın temel prensiplerinden sapmadan ve de saptırmadan sağlam çizgisiyle, onlara örnek olmalı, rehberlik etmelidir.

¹⁰⁶ BAYRAKTAR, a.g.m., s.131

Kur'an Kursu öğreticileri, günümüzün değişen ve gelişen eğitim-öğretim sistemleri karşısında dinimizin temel prensiplerini daha aktif bir biçimde çağın zihniyetine sunmak zorundadırlar. Buradan hareketle; aynı zamanda bir din eğitimcisi olan Kur'an Kursu öğreticisinin gerek bilgilendirilmesi ve gerekse ihtiyaçlarının karşılanması açısından çağın gerisinde kalmaması gerekmektedir. İhtiyaçları temin edilmeyen, problemleri çözülmeyen hizmet erinden mükemmeli beklemek hayaldir. Sadece Kur'an okumayı değil, Kur'an'ı öğretmek onu gelecek nesillerin ufkuna nur çerağı yapma azmiyle yola çıkan Kur'an öğreticilerinin bu ilahi aşkı takdir edilmeli ve yolundaki engeller giderilmelidir.¹⁰⁷

1.3. Verilen Cezalar

Çocuğu disiplin altına almak, kötü davranışlarını durdurmak için itaat edilecek bir kuvvete ihtiyaç vardır ki o da otoritedir. Otorite kuvvetini anne- babalar ve öğretmenler temsil ettiği gibi toplumun kanunları, ahlak, din ve gelenekler de temsil edebilir. Otorite itaat ister. İtaat isteyerek yapıldığı gibi istemeyerek ve zorla da yapılır. Zorla sağlanan itaatın pedagojik değeri yoktur. Eğitimde önemli olan, istemeden sağlanan itaat değil, içten gelen, isteyerek ve inanarak sağlanan itaattir.¹⁰⁸

Cezalandırıcı anlayışla disiplinleştirme, ileri seviyede bir disiplin anlayışdır ve fazlaca pedagojik değeri yoktur.¹⁰⁹

Kur'an kurslarında öğrencilere verilen cezalar içinde en yaygın olanı ikazdır. Bununla birlikte öğreticilerin %16'sının bazen dayak cezasına başvurduğu anlaşılmaktadır. Bu durum onların mükâfat ve ceza konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ve İslam kaynaklarındaki eğitimle ilgili bilgilerden mahrum olduklarını akla getirmektedir. Mesela bugün eğitimde dayağı savunan ve dayaksız hafızlık olamayacağını iddia edenlere maalesef rastlanmaktadır. Bununla birlikte 1 ay süreyle

¹⁰⁷ ASLANTÜRK, Ayşe Hümeýra, "Kur'an Kursu Öđreticilerinin Problemleri", *Kur'an Kurslarında Eğitim, Öđretim ve Verimlilik*, s.79

¹⁰⁸ ÇAMDİBİ, H. Mahmud, " Kur'an Kurslarında Verimliliğin Sağlanması ve Artırılması", *Kur'an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik*, s.140

¹⁰⁹ ÖCAL, Mustafa, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*, T.D.V. Yay. , Ankara, 1990 s.175

dersini aksatmadan veren öğrencisini bursla mükâfatlandıran, böylece eğitimde mükâfatın, cezadan daha etkili olduğunun şuurunda olanlar da mevcuttur.

1992 yılında gerçekleştirilen ve 1000 adet İmam-Hatip Lisesi öğrencisine uygulanan bir anketin sonuçlarına göre; “*Kur’an Kursu, cami veya özel bir hocadan aldığınız din eğitimi ve öğretiminde size ceza veriliyor muydu?*” sorusuna öğrenciler, % 53.99 oranında “evet bazen”; % 7.45 ile “Evet sık sık”; % 38.55 oranında ise “ Hayır” cevabını vermişlerdir. % 4.8 oranında bir öğrenci grubu bu soruyu cevapsız bırakmışlardır. Ortalama olarak % 61.44 oranında “ Evet bazen \ sık sık” cevabının alınmış olması, çeşitli türlerine başvurularak yaygın din eğitimi ve öğretiminde cezalandırma oranının hayli yüksek düzeylerde olduğunun ilk belirtisidir.¹¹⁰

Halbuki gerek sert ve kaba davranma, gerekse kırıcı bir şekilde ikaz etme ve özellikle de gerekli gereksiz, hemen bedeni cezalardan dayağa başvurma, genelde öğrenciyi ve öğrenmeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum, öğrencinin kurstan soğumasına ve hatada ısrara sebep olabilmektedir.

Ergenin dini gelişiminde dinin olumlu bir yer edinebilmesi, onu içselleştirebilmesi için sevgi motifinin ruhsal gelişimde etkin olması lazımdır. Korku motifinin rolü ise dengeleyici olmasıdır.¹¹¹

Çağdaş eğitim anlayışına da ters düşen bedeni cezaların özellikle Kur’an öğretimi ile bağdaşmadığı iyi bilinmelidir. Çünkü Kur’an öğretimi, fiziki etkilere karşıdır ve dayakla eğitim Kur’an’ın ortaya koyduğu mesajda yoktur, aksine çocuklara daima bilgi ile sevgi ve şefkatle yaklaşmak, onları tanımak, anlamak ve Kur’an’ı sevdirmek, devamlı okumalarını ve manası üzerinde düşünmelerine yardım etmek esası benimsenmelidir.¹¹²

¹¹⁰ AY, Mehmet Emin, *Din Eğitimi Mükafat ve Ceza*, 2. Baskı, Nil Yay., İzmir, 1994, s.248

¹¹¹ ALBAYRAK, Ahmet, “Ergenlerin Dini Gelişiminde Sevgi ve Korku Motifinin Etkinliği”, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*, s.309

¹¹² BAYRAKTAR, a.g.m., s.131

1.4. Yaptırım Gücünün Olmaması

Kur'an kursu eğitiminin kalite ve verimliliğini düşüren bir husus da yaptırım gücünün olmamasıdır. Kur'an Kurslarında verilen belgenin pratik hayatta işe yaramaması öğrencinin derse olan ilgisini azaltmakta, notlarının düşmesinin geleceği için bir önem arz etmediğini düşünmesine sebep olmakta ve böylece, öğreticinin ve hatta Kur'an Kursunun öğrenci üzerindeki otoritesini sarsmaktadır. Öğrenci, Milli eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda öğrencilik yaparken dikkat ettiği kurallara, Kur'an Kursu ortamında aynı titizlikle uymamaktadır. Ödevlerini ve üzerine aldığı diğer sorumlulukları yerine getirirken gevşek davranmakta, daha fazla üstüne gidildiğinde kursu kolayca terk edebilmektedir. Fakat ilköğretim okulları ve liselerde, bu tür lakayt davranışlar ve öğrenciliğe yakışmayan hareketlerle disiplin cezaları, uyarılar, maddi tazminatlar şeklinde karşısına çıkmakta ve öğrenciyi kurallara uygun davranmaya zorlamaktadır. Bununla birlikte disiplinli çalışması sonucu aldığı yüksek notlar gelecekte iyi bir üniversitede eğitim görebilmesine olanak tanıyacaktır. Kur'an Kursu ise böyle bir mükâfat sunmamaktadır. Bu durumda, hafızlık yapmayan öğrencileri birinci yılın sonunda, istediği ve kabiliyetine uygun bir ortaöğretim kurumuna göndermenin uygun olacağı, hafızlığını tamamlayan ve belge alan öğrencilere de ilave dersler vermek suretiyle, lise mezunu olmalarını sağlamak yönünde adımlar atmanın üzerinde durulması gereken ve çözüm bekleyen önemli bir eğitim meselesi olduğu söylenebilir.

1.5. Kur'an Kursu Hakkında Yanlış Bilgilendirme

Kur'an Kursları halkın bazı kesimlerince- ki özellikle kırsal kesim- çocuklara yanlış tanıtılmakta, bu da cehaletten kaynaklanmaktadır.

Çocuk Kur'an Kursunun dışa kapalı bir yer olduğunu, her şeyin (oyun oynamak, gülmek, şakalaşmak vs.) yasak olduğunu, ağır cezalar ve zaman zaman da dayakla eğitim yapıldığını zannederek adeta bir hapisane olarak telakki edebilmektedir.

Buna sebep çocuğa böyle bir Kur'an Kursu imajını veren aileler ve de öğreticilerdir. Bazı kurslarda henüz buluğa bile ermemiş, mükellef bile olmayan çocuklarımıza, bırakınız gündüz, gece yatarken bile saçlarını örtüp yatmaları telkin edilmekte ve İslam'la yeni tanışıp, kaynaşan taze beyinler bu dayatmalarla doldurulmaktadır.

İşte bütün bu yanlış bilgilendirmeler, neticede geleceğin annelerinin dini tutum ve yaşantılarını yanlış bir şekilde şekillendirmekte ve böylece nesillerin İslam'ı doğru bir şekilde özümsemesi de geciktirilmiş olmaktadır.

1.6. Ergen Psikolojisi

Araştırmamız kış dönemi öğrencilerini kapsadığından ve kış dönemi öğrencileri de yaş ortalaması itibariyle ergenlik döneminde bulduklarından, ergenlik dönemi psikolojisinden kısaca bahsetmemiz yerinde olacaktır. Nitekim bu faktör de, zaman zaman Kur'an Kursu eğitimini olumsuz yönde etkileyen faktörler grubuna dâhil edilebilmektedir.

Ergenlik,çocukluk ile yetişkinlik arasında uzanan ve aşağı yukarı 13. yaşla 20. yaşları arasını kapsayan bir geçiş dönemidir. Ergenliğin ilk yılları ki, bu döneme erinlik (puberty) denir, hızlı bir büyüme zamanıdır. Özellikle kol ve bacak gibi vücudun uzun kemiklerindeki büyüme dikkati çeker. Bedendeki bezlerin hormon adı verilen salgıları önemli gelişmelere yol açar. Bu gelişmeler sayesinde birey, çocukluktan çıkıp, fizyolojik ve anatomik yönden bir yetişkinin niteliklerini kazanır. Böylece ergenlikteki gelişmelerin çoğu fizyolojik bir temele dayanır. Bu değişiklikler birçok gelişme ödevlerinin oluşmasına yol açar. Başlıca gelişme ödevleri şunlardır:

1. Hızla gelişen ve oranları değişen bedene uyum gösterme,
2. Yaşıtlar aleminde bir yer edinebilme,
3. Bir meslek seçme ve buna hazırlanmaya başlama,
4. Ekonomik bağımsızlığı güvence altına alma- Hayatını kazanabileceği bir meslek sahibi olma yoluna girme,
5. Aileden bağımsızlığını kazanma,
6. Yetişkinin sosyal statüsüne erişme,
7. Evlenmeye ve aile kurmaya hazırlanma,

8. Uygun bir hayat felsefesi ile birlikte kişisel değer duygusunu oluşturma.¹¹³

Biyolojik,psikolojik ve toplumsal pek çok değişimin yoğun bir şekilde tecrübe edildiği ve çocukluk ile yetişkinlik arasında çok boyutlu bir geçiş dönemi olarak kabul edilen ergenlik çağı, Gelişim Psikolojisi'nin en fazla dikkat çeken alanıdır. Zira bu çağ, fizyolojik ve psikolojik yapıda meydana gelen köklü değişmelerin yanında, toplumsallaşma ve sosyal uyum açısından insan hayatını şekillendiren dinamik kuvvetlerin hız kazandığı yıllara karşılık gelmektedir. Ergen, bir taraftan bedeninde ve ruh yapısında ortaya çıkan hızlı değişimin uyandırdığı duygusal şoku yaşarken, diğer taraftan da toplumdaki statüsünü, geleceğe yönelik ideallerini belirleme çabasıdır.¹¹⁴

Beş yıllık ilkokulu bitirip, ortaokula gelen çocuklar artık ilk çocukluk dönemini geride bırakıp, gençliğin ilk basamaklarına gelmiş olmaktadır. Bu döneme gelmiş olan çocuklar, küçüklükten itibaren içlerinde yaşattıkları masal âleminde yavaş yavaş sıyrılmaya başlarlar. Olayları daha gerçekçi bir şekilde görme ve kavrama yetenekleri belli seviyeye ulaşmış olur.

Din ve dini konulardaki duygu ve düşünceleri, 11–12, yaşlarından itibaren değişikliğe uğrar. İç dünyalarında bazı yeni gelişmeler olur. Tıpkı rüyadan uyanırcasına, eski duygu ve düşünceler, yerlerini gerçekçi olanlara terk etmeye başlar. Böylece gerçek dini uyanış ve dini hayat başlamış olur.¹¹⁵

Ergenlik döneminde dini değişme ve gelişme açısından görülen değişiklikler üç önemli noktada ağırlık kazanmaktadır:1) Soyut düşünme yeteneği gelişmiştir. 2) Dini konularda kararsızlık ve şüphe hakimdir. 3) Vicdan gelişimi hızlıdır.¹¹⁶

Çocukların büyüme ve gelişmeleri her yönden dengeli ve sakin olarak devam ederken, gençlik dönemine girildiğinde, birden dengenin bozulduğu ve gencin ruh

¹¹³ BAYMUR, Feriha, *Genel Psikoloji*, İnkılap Kitabevi, 13. Baskı, İstanbul, 1994, s.62

¹¹⁴ BAHADIR, Abdülkerim, “Ergenlik Döneminde Dini Şüphe ve Tereddütler”, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*, s.255

¹¹⁵ ÖZBAYDAR, Belma, *Din ve Tanrı İnancının Gelişmesi Üzerine Bir Araştırma*, Baha Matbaası, İstanbul 1970, s. 368–369

¹¹⁶ PEKER, Hüseyin, *Din Psikolojisi*, Aksiseda Matbaası, II.Baskı, Samsun, 2000, s.170

dünyasının değişikliğe uğradığı görülür. Büyüklerin yaptıkları her tür tavsiyeler, telkinler çocukluk dönemlerinde hiçbir tenkide tabi tutulmadan aynen benimsenirken, buluş döneminde artık eleştiriler yapılmaya başlanır. Tavsiye ve telkinlere karşı koyma ve onları reddetme temayülleri görülür.¹¹⁷ Çünkü artık onların beş duyusu yeterince gelişmiş ve ruhlarının beş penceresi hayata açılmıştır. Her şeyi ve her olayı kendi kendilerine görme, düşünme, hissetme, değerlendirme seviyesine ulaşmışlardır. Onlar bir geçiş ve değişim dönemindedirler. Bundan dolayı fiziki ve biyolojik yapılarında olduğundan çok, ruh dünyalarında birtakım değişiklikler ve dengesizlikler görülmeye başlar.¹¹⁸

Bu dönemde gençler, artık büyüdükleri ve yetişkin adam oldukları duygusuna sahip olmaya başlarlar. Onun için bazı hareket ve davranışlarında büyükler gibi olmak özentisi, içerisine girdikleri görülür. Sigara içme ve birtakım serkeşçe davranışlara ve alışkanlıklara eğilimleri artar. Davranışlarının çoğu disiplinsizcedir.¹¹⁹

Fakat bunları özellikle disiplinsizlik olayları en çok bu dönem gençleri arasında görülür. Ancak disiplinsizlik sayılan hareketlerin çoğu masumanedir. Onlar davranışlarının suç sayılıp-sayılmayacağını akıllarına bile getiremeyebilirler.

Gençlik çağı, dinin ortaya koyduğu inanç esaslarına eleştirel yaklaşıldığı bir çağdır. Zihinsel gelişme sonucu o zamana kadar öğrendiklerini eleştirip irdeleme eğilimi, gencin bilgi toplama yöntemlerinde ve öğrenmelerinde farklılıklar meydana getirir.¹²⁰

Buluş dönemi gençlerinin bazı davranışlarında çelişkilere rastlanır. Bu dönem gençlerinde büyükleri ve başkalarını taklitten ziyade, hür ve bağımsız olma arzuları gelişir. Onlar kendi varlıklarını ve kişiliklerini ortaya koyma çabasındadırlar. Kendilerince orijinal fikirler üretmeye çalışırlar. Öğretmenlerinden ve çevrelerindeki

¹¹⁷ ÖCAL, a.g.e., s.138

¹¹⁸ ALÂEDDİN, İbrahim, *İlk Gençlik*, 2. Baskı, Akşam Matbaası, İstanbul 1927, s.57

¹¹⁹ YÖRÜKOĞLU, Atalay, *Gençlik Çağı*, T. İş Bankası Yay., Ankara 1985, s.28

¹²⁰ SELÇUK, Mualla, “Gençlik Çağı ve İnanç Olgusu (İnanç ve Davranış Bütünlüğü Açısından Bir Deneme)”, *Gençlik Dönemi ve Eğitimi*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000, s.335

insanlardan orijinal fikirler, kişilik ve karakter sahibi olanlar dikkatlerini çeker ve onlardan etkilenererek, onlar gibi olmaya çalışanları çok olur.

Bazen kendilerinden, kendi yeteneklerinden şüpheye düştükleri zamanlar olur. Kendilerini zayıf, güçsüz, çaresiz hissettikleri bazı anlarında, samimi, içten, güvенеbilecekleri bir dost ararlar.

Kohlberg 16–25 yaş arası denekler üzerinde yaptığı çalışmalarla özellikle ergenlik çağındaki bireylerin ahlaki yargılarında gösterdikleri iniş, çıkışlar üzerine eğilmiştir. Ahlaki yargının yetişkinlikte de farklılık gösterdiğini izleyen Kohlberg bu değişimin 25 yaş ile sınırlı olmadığını, belirtmiş, ancak bu olgunun gelişim kavramı ile açıklanamayacağını ileri sürmüştür.¹²¹

Din Psikolojisi açısından bakıldığında ergenlik, bir taraftan dini uyanış ve dine dönüşün ortaya çıktığı en karakteristik dönem iken, diğer taraftan da dini şüphe ve kararsızlıkların en yoğun olarak geliştiği, çelişki ve çatışmaların gittikçe artış gösterdiği bir dönemdir.¹²²

Ergenlik dönemi, tabiatı itibariyle sorunlu, bunalımlı bir hayat devresi olarak bilinir ve kabul edilir. Gençlerin yaşadıkları sorunlar yalnızca gelişmiş ülkelere mahsus bir durum olmayıp, çeşitli kültürlerde ve zamanlarda az çok benzerlerine rastlanan neredeyse evrensel bir olgudur. Bununla birlikte bu sorunların gerek derinliği gerekse yaygınlığı, son yüzyılda çok ileri boyutlara ulaşmış gözükmektedir. İlk olarak Erikson tarafından dile getirildiği şekliyle, günümüz gençleri bir “kimlik bocalaması” ya da “kimlik bunalımı” sürecini yaşamaktadırlar. Kendini tanıma ve tanımlama, toplumdaki rolünü ve hayattaki amacını belirleme konusunda gençlerin ciddi sıkıntıları ve arayışları gözlenmektedir.¹²³

¹²¹ ONUR, Bekir, *Ergenlik Psikolojisi*, 2. Baskı, Hacettepe- Taş Kitapçılık Ltd. Şti. Yay., Ankara 1987, s.280

¹²² BAHADIR, Abdülkerim, a.g.m., s.259; KULA, Naci, “Gençlik Döneminde Kimlik ve Din”, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*, s.39

¹²³ HÖKELEKLİ, Hayati, “Kimlik ve Din”, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*, s.11

Ergenlikte ortaya çıkan bütün biyokimyasal değişimlerin en önemli etkenlerinden biri cinsel dürtülerdeki ve duygulardaki artıştır. Birçok ergen için bu yeni keşfedilen duygular, şaşkınlık ve kaygı kaynağı olabilir.¹²⁴ Bu duygunun uyanması, dini duygularda geçici olarak bir gerilemeye sebep olur, çoğu zaman cinsiyet duygusu ve buna bağlı zevk heyecanları, din duygusunun gücünü azalttığı gibi, gencin ruhundaki dini ve ahlaki idealizm ile çatışma içine de girerler. Bu çatışma, gencin hayat dengesini bozar. Elverişsiz bir çevre içerisinde sürekli tahrik edilen cinsi hazlar ve dünyevi eğlenceler, büyük bunalımların doğmamasına yol açabilir.¹²⁵

İman çatışmasının çoğu zaman cinsiyet sahnesinde oynandığı bilinmektedir. Erken veya geç gelmiş olsun ergenlikte zihni şüpheler, imanı sorgulama konusu yapmak üzere erotik keşiflerle birleşirler. İlk ergenlik döneminden sonrada bazen aynı kümeleşme vuku bulur. Bu kümeleşme yıkılmış ümitler ve o döneme kadar daha önce gerçekleşen varoluşun sınırlarını aşma arzusu ile yoğunlaşmıştır. Cinselliğin başlattığı dini krizde ahlaki problem, en fazla görünen ilk krizdir. Hürriyeti kısıtlayan dini ahlakın reddi, bu ahlakın ilahi temelini inkara da götürmektedir.¹²⁶

Gencin dini gelişiminde karşılaştığı krizlerden biri de dini krizlerdir. Zira gençlik döneminin dini gelişim özellikleri çerçevesinde 12-14 yaşları arasında soyut düşünmenin gelişmesine paralel olarak çocukluk döneminde tam anlamıyla kavranılmadan oluşmuş olan dini inancın yerini şuurulu bir dini inanç gelişimi almaya başlar. Ancak 14-18 yaşları arasında ergende meydana gelen birtakım fiziki ve ruhsal değişmeler sonucunda bağımsızlık duygusunun uyanması, anne babanın düşüncelerinin, önceden öğrenilen ve itirazsız kabul edilen pek çok hususun tetkik edilmesine ve

¹²⁴ GANDER, Mary, J, GARDİNER, Harry W., *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, (Çev: Bekir Onur), 4. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 2001, s .453

¹²⁵ ÖCAL, a.g.e.,s.140

¹²⁶ VERGOTE, Antoine, *Religion, Belief and Unbelief (A Psychological Study)*, Leuven Universty Pres, Amsterdam, 1996, p.241

tenkitçi bir tutum geliştirmesine sebep olur. Bunun sonucu her türlü otoriteye isyan etme arzusu belirir.¹²⁷

Çağının gereği olarak bu yıllarda ergen bir yandan fiziksel anlamda yeniden doğuşu yaşarken, diğer yandan da dini anlamda yeni bir oluşum içine girmektedir. “Dini şuur” kavramıyla ifade edilebilen bu yeni süreç, ergenlik çağı dini gelişiminin ilk basamağını teşkil eder. Dini şuurla ergen, Allah’a ve dini değerlere sarılmanın doyumsuz zevkini tadar. Ancak, çok geçmeden bu dini coşkunluk gölgelenmeye başlar. Çünkü, bir taraftan gittikçe gelişen zihinsel-entelektüel kabiliyetler, diğer taraftan baskısını her an güçlenerek hissettiren bağımsızlık duygusu ve buna eşlik eden diğer duygular, ergenin ruhunda here türlü otoriteye karşı reaksiyoner oluşumların doğmasına imkan sağlar.¹²⁸

Sıkılganlık, kıskançlık, şüphe, vesvese vb. gibi duygular, bazı inanç esasları ve ahlaki değerler ile, Allah’ın varlığı, dinin muhtevası ve birtakım emirleri karşısında şüphelenme görülür. Bazen dini ve ahlaki emirlerin ve değerlerin kendi duygu ve düşüncelerinin gelişimine mani olduğu zannına kapılarak, onları reddetmeye kalkarlar. Bazen de dinin ve ahlakın emirlerinin gereğini yerine getirememekten dolayı ezici bir suçluluk duygusuna kapılırlar.

Ergende dini şüphe ve bunalımların doğmasında rol oynayan faktörleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Bağımsızlık duygusunun uyanmasıyla, her türlü otoriteyi reddeden isyankar eğilim; yetişkinlere olan güvenin sarsılması..
2. Hayatın anlamsızlığı, mantıksızlığı duygusunun güçlü etkisi.
3. Dini eğitim yetersizliği sebebiyle, uygunsuz ve başarısız bir dini sosyalleşme durumunun ortaya çıkması.

¹²⁷ KULA, Naci, “Gençlerde Izdırap Tecrübesine Bağlı Dini Krizle Başa Çıkmaya Yönelik Öneriler”, *Gençlik Dönemi ve Eğitimi- II*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2003, s.106

¹²⁸ BAHADIR, Abdülkerim, a.g.m., s.256

4. Günlük hayat olayları ve ilmi teorilerle, dini bilgi ve duygular arasında bir anlamsızlık ve çelişki görülmesi.
5. Dindarların ve din görevlilerinin bazı yanlış tutum ve davranışları.
6. Din konusunda rehbersizliğin olması.¹²⁹

Ergenlerde dini şüphe ve tereddütlerin başlama yaşı, psiko-sosyal, kültürel ve dinin faktörlere bağlı olarak değişebilmektedir. Ülkemizde yapılan çalışmalarda da değişik yaşlar tespit edilmiştir. Nitekim Şahin (2007) 'in naklettiğine göre; Özbaydar, kararsızlık ve şüphe eğiliminin 12 yaşından itibaren başladığını ve ileri yaşlarda gittikçe arttığını, Bahadır ise dini şüphenin yoğun bir şekilde 12-13 yaşlarında yaşanmaya başladığını, 14-15 yaşlarında en yüksek seviyeye çıktığını ve 16-17 yaşına gelindiğinde tekrar düşme eğilimine girdiğini tespit etmiştir.¹³⁰

Bütün şüphe ve tereddütlerine rağmen gençlerin, dinin esrarlı yönleri ile ilgilenmek ve kesin bir inanca sahip olmak arzuları da gözden kaçmaz. İşte böyle bir zamanda etkili, doğru, yöntem ve teknikler açısından sağlıklı bir Kur'an Kursu eğitimi ve pedagojik açıdan yeterli psikolojiye hâkim, kişilik sahibi, bilgili bir öğretici, gencin yavaş yavaş şüphe ve tereddütlerinden arınmasına yardımcı olacaktır.

Kur'an Kursu Eğitimi işte bu açıdan da gerçekten güç ve titizlik gerektiren bir iştir. Çünkü din eğitimi zaten pek çok yönden gelgitlerin yaşandığı ergenlik döneminde verilmeye çalışılmakta olup, bu husus Kur'an Kursu eğitimini olumsuz yönde etkileyen faktörler arasında bu nedenle zikredilmiştir.

2. Ebeveynlerin Kur'an Kursundan Beklentileri

Çocuk görerek, duyarak, gördüğünü, duyduğunu taklit ederek öğrenir. Kişiliği, şahsiyet yapısı da bu çevresinde gördüklerine, duyduklarına göre oluşur, ona göre biçimlenir. Bunun içindir ki, din eğitiminde en sağlıklı başlangıç çocuğun dinin

¹²⁹ KULA, Naci, a.g.m., s.39

¹³⁰ ŞAHİN, Adem, *Ergenlerde Dindarlık ve Benlik*, Konya, 2007, s.31

yaşandığı bir ortamda, yaşantısını dinin gereklerine göre düzene koymuş bir aile ve çevre içinde bulundurulup şartlandırılmasıyla olur.

Dinin her mensubundan kaçınılmaz diye niteleyebileceğimiz birtakım beklentileri, benimsemesi gereken davranışlar, uyması gereken kurallar, çiğnememesi istenen yasaklar, yaşantısına vereceği düzen ve bunlarla ilgili temel bilgilerle bunların özünü oluşturan inançlar, değer yargıları vardır. Çocuk, bunları, doğup büyüdüğü çevrede öğrenir ve özümseyebilir. Çevre, ortam elverişli olursa sıradan her vatandaş bu temel din eğitimini alır; asgari bilgiler de edinebilir. Yalnız, çocuğun böyle bir ortamda bulundurulması, davranışları görerek, konuşulanları duyarak kendiliğinden, doğal bir öğrenimde bırakılması yetmez. Ayrıca bilinçlenmesine yardımcı olmak da gerekir.

Çocuğun çevresinde gördüğü, duyduğu ve böylece şartlanarak öğrendikleriyle yetinmesi ve bu düzeyde kalması, ya da bunu aşarak daha üst düzeyde bilgilenme ve bilinçlenmeye yönelmesi birtakım etkenlere bağlıdır. Ayrıca, bu etkenlerin hangi doğrultuda işleyeceği ve görev yapacağı da 10–12 yaşına kadar oluşturulmuş taban, temel ile daha açık bir deyişle, çocukta oluşturulmuş kişilik ile sıkı sıkıya ilişkilidir. Çünkü üst yapı bu temel üstünde, onun örneğine göre yükselecektir. Onun için, çocuğun din eğitimi derken, her şeyden önce evi, 10–12 yaşlarına kadar içinde bulunup etkileşeceği ve yoğrulacağı yakın çevresi, yani aile ve evi, ailenin sıkı ilişki içinde bulunduğu kimseler akla gelir.¹³¹

Bugün acı ama gerçektir ki milyonlarca çocuğumuz daha önce dinle, İslam’la ilgili hiçbir bilgi edinmeden, dinden habersiz okula başlamaktadırlar. Birçoğunun, ailelerinin, akrabalarının dinle ilişkisi, ilgisi, hayatlarında dinin yeri yoktur. Bazı ailelerin çocuklarına Din eğitimi vermek gibi bir kaygıları da yoktur. Bazıları ise, çocuklarını dine, İslam’a karşı olumsuz yönde şartlandırmıştır. Tabii ki bunlar arasında, dine yatkın, ailelerince dinle, İslam’la bir ölçüde tanıştırılmış olanlar da vardır. Yalnız bu durum büyük kentlerden kırsal kesime, Batı’dan Doğuya, Kuzeyden, Güneye gidildikçe farklılıklar gösterir.

¹³¹ AKDENİZ, Sabri, “Çocuklarımızı Dine Alıştırmak”, *Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi*, İslam Medeniyeti Vakfı Yay., İstanbul 1993, s.1

İşte bugün Müslüman Türk toplumu açısından büyük soru budur: Genel olarak aile içinde, ondan sonra da okula geldiğinde, bu çocukları din ile İslam'la tanıştırmaya nasıl başlayacağız?

Çocuklarını Kur'an Kurslarına gönderen ailelerin temel beklentileri işte bu noktada odaklanmaktadır. Çocuğu İslam'la tanıştırmak, kendileri vermekte yetersiz kaldıkları ya da başarısız oldukları temel dini bilgiler hususunda çocuğun bilgilendirilmesini sağlamak ve elbette Kur'anı öğrenmek temel hedef ve beklentiler arasında ilk sırayı almaktadır. Yine kırsal kesimle, gelişmiş, eğitim düzeyi yüksek ailelerin beklentilerinde de farklılıklar gözlenmektedir. Kırsal kesimde büyük çoğunlukla, zaten çocuklarını ilköğretimden sonra okutmak taraftarı olmayan ailelerde kız çocuğunun evlenmeden önce, Kur'an Kursuna gidip, Kur'an'ı öğrenmesi adeta bir gelenek halini almıştır. Bu tür ebeveynlerin çocuğun Kur'anı öğrenmesi ve kendince (İslami usule tam uygun olmasa da) örtünmesi dışında öyle büyük beklentileri yoktur. Daha eğitilmiş ve bilinçli ailelerin ise, okulda az sayıda verilen din kültürü ve ahlak bilgisi dersine ilave olarak, İslam inanç esaslarının derinlemesine verilmesi ve doğru bir dini yaşantının kazandırılması gibi daha ileri düzeyde beklentileri vardır.

Bununla birlikte veliler, Kur'an kursuna giden çocuğun, kursa gitmeyen evdeki kardeşlerine ve diğer aile bireylerine de örnek ve rehber olmasını beklemekte; Kur'an kurslarındaki fiziki şartların iyileştirilmesini, öğrenci velileriyle toplantılar yapılmasını, kurslarda kültürel faaliyetlere daha çok yer verilmesini istemektedirler.¹³²

İster eğitilmiş, ister eğitimsiz olsun, ebeveynlerin Kur'an Kursundan beklentileri, aslında çocuklarına kendi veremedikleri temel din eğitimidir. Bu nedenle zaman zaman, hatta çoğunlukla, kendi sorumluluklarını da Kur'an Kursuna yüklemekte ve öğreticilerin işlerini daha da zorlaştırmaktadırlar. Oysaki asıl yapılması gereken çocuğa ilk dini bilgileri ailede vermek, onu dinle tanıştırmak, ardından da dini bilgilerini destekleyici, geliştirici ve sağlamlaştırıcı mahiyette Kur'an Kursu eğitimini almalarına imkân tanımaktır.

¹³² AKGÜN, Vahdettin, a.g.t., s.201

3. Öğrencilerin Kur'an Kursundan Beklentileri

Kur'an Kursu, öğrenci için zannedildiğinden daha zengin anlamlar ifade etmektedir. Öğrencileri tanımak, kendileri ve aileleri hakkında bilgi sahibi olabilmek için yaptığımız, birkaç sorudan oluşan anketlerde, Kur'an Kursuna niçin geldiklerini neler beklediklerini sorduğumuzda, anne-babam istediği için, onlara cennette taç giydirilmesi için, Kur'an'ı öğrenmek için, dinimi öğrenmek için şeklinde cevaplar vermişlerdir.

Buradan anlaşıldığı üzere öğrencilerden büyük çoğunluğu ailelerinin de isteği üzerine, Kur'an'ı ve İslami bilgileri yeterince ve doğru kaynaktan, üstelik de bu sahada yetkin kişilerden öğrenmek amacıyla Kur'an Kursuna gelmektedirler. Bazıları anne-babalarını memnun etme niyetini, bazıları da gerçekten ilim sevgisi ve merakını taşımaktadırlar. Bununla birlikte bazı maddi ve manevi beklentiler içerisinde de girmektedirler. Her şeyden önce din eğitiminin verildiği bir ortamın temizlik yönünden kusursuz olması beklenmektedir. Bu noktada bazı kurslarda temizlik vazifesini nöbetleşe üstlenmiş olan öğrencilerin beklentisi, temizlikten sorumlu elemanların görevlendirilmesidir. Hakikaten çocuk, kendi odası, dolabı, kıyafetleri ve vücut temizliği hususunda sorumluluk alabilir ve bu şekilde de temizlik alışkanlığını edinebilir. Kursun genel temizliği, banyo ve lavaboların temizliği gibi vazifeler öğrenci üzerinde hem ağır, hem can sıkıcı, hem de başarı oranını düşürücü bir etki bırakmaktadır.

Bunun dışında yemeklerin çeşitliliği ile pişirilişindeki hijyen, itina ve kalite konularında da öğrencilerin büyük çoğunluğunda memnuniyetsizlik gözlenmiştir. Bu husustaki beklenti, zaten ailesinden uzak, yatılı olan çocuğa, sıcak aile ortamının huzur ve bakımının en güzel şekilde temin edilmesidir.

Öğrencilerin ders müfredatıyla ilgili beklentileri de mevcuttur.

Öğrencilerin yaklaşık %70'i Kuran kurslarındaki öğrenimi kendisi için yetersiz bulmuş ve daha ileri bir eğitim-öğretim görmekten yana kanaat belirtmiştir. Bu durumda ilk akla gelen Kur'an Kurslarında verilen belgenin pratik hayatta işe yaramamasıdır. Şu halde hafızlık yapmayan öğrencileri birinci yılın sonunda istediği ve kabiliyetine uygun bir orta öğretim kurumuna göndermenin uygun olacağı, hafızlığını tamamlayan ve belge alan öğrencilere de ilave dersler vermek suretiyle ortaöğretim

mezunu olmalarını sağlamak yönünde adımlar atmanın üzerinde durulması gereken ve çözüm bekleyen önemli bir eğitim meselesi olduğu söylenebilir. Çünkü gerek öğrenciler ve gerekse öğretmenlerin, Kur'an kursları müfredatında değişiklik yapılmasını ve Kuran meali, dini musiki, rehberlik, güzel yazı, Türkçe, hitabet vs. derslerinin seçmeli olarak okutulmasını istemeleri, üzerinde durulması gereken bir konudur.¹³³

Öğrenciler, öğretmenlerden ve belletmenlerden kendilerine örnek teşkil edebilecek şahsiyette, özü sözü bir, dürüst, kişilikli, sağlam karaktere sahip, sorularına cevap bulabilecek kadar bilgili ve kültürlü, sorunlarını açabilecekleri kadar anlayışlı, çözüm üretebilecek kadar engin düşünceli, onların yaşına ve psikolojisine uygun davranabilecek kadar profesyonel insanlar olmalarını beklemektedirler.

Öğreticilerin ve kurs idaresinin olumlu ve yumuşak tutumlara sahip olmaları, diğer personelin vazifelerini en iyi şekilde yapma gayretinde bulunup, kendilerine gereksiz müdahale etmemeleri, araç-gereçlerin (TV, VCD, DVD vs.) yeterli olması, istirahat için yeteri kadar zaman verilmesi, donanımlı ve bakımlı bir oyun alanı ve bahçenin bulunması da öğrencilerin beklenti ve talepleri arasındadır. Çünkü din her ne kadar inanmaya bağlı bir olgu ise de o aynı zamanda öğrenme ile de ilgilidir. Eğitim ve öğretimin başarılı ve verimli olabilmesi için öğrenme şartlarının gerçekleşmesi gerekir ki; bu şartlardan birisi de fiziki ortamdır.¹³⁴

Netice itibariyle Kur'an Kursuna gelen bir öğrenci, Kur'an öğrenmenin yanı sıra yukarıda bahsettiğimiz birtakım beklentilere de sahip bulunmakta, Kur'an kursunu bir taraftan öğrenirken, diğer taraftan eğlenebileceği, kendi becerilerinin farkına varıp kendini ispatlayabileceği, ailesinin kendisine olan itibar ve güveninin artmasına sebep olacak olan bir eğitim yuvası olarak telakki etmekle ve beklentilerine karşılık bulmayı ümit etmektedir.

¹³³ BAYRAKTAR, a.g.m., s.130

¹³⁴ ARSLANTÜRK, Zeki, "Kur'an Kurslarının Fiziki Mekan ve Yapılanma Problemleri", *Kur'an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik*, s.51

II. BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmamızın bu bölümünde, Kur'an Kursu öğrencilerinde depresyon düzeyi* ile bağımsız değişkenlerden yaş, cinsiyet, mezuniyet derecesi, anne-baba mesleği, eğitim durumu, anne-babanın eğitim durumu, anne-baba durumu, hayatın en uzun süresinin geçtiği yer, ailenin ekonomik gelir düzeyi, kursa bir amaç ve hedef belirleyerek gelip-gelmeme durumu, Kur'an Kursu'nda arkadaş edinebilme durumu, kurs ortamından kaynaklanan problemler, şikâyet konusu olan durumlar, kursa isteyerek gelme, kurs eğitiminden memnun olma ve kursun dindarlığa etki düzeyi bağımsız değişkenleri arasındaki ilişkiler; ayrıca depresyon düzeyinin bağımsız değişken gruplarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek üzere yapılan analizler yer almaktadır.

A. ÖRNEKLEMİN BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLERE GÖRE DAĞILIMINA İLİŞKİN BULGULAR

Çalışmamızın bu bölümünde, örneklemin, demografik özelliklere ve Kur'an Kursu'na bağlı değişkenlere göre dağılımları verilmiştir.

1. Örneklemin Demografik Özelliklere Göre Dağılımı

Bu bölümde örneklemin, yaş, cinsiyet, eğitim durumu, mezuniyet derecesi, anne-babanın eğitim durumu, anne-baba durumu, anne-baba mesleği, sosyal çevre, ekonomik durum gibi demografik özellikler açısından dağılımı verilmiştir.

* Araştırmamızda depresyon düzeyinden bahsedilirken, deneklerin Beck Depresyon Envanteri'nden aldıkları puanlar kastedilmektedir.

Tablo 1. Örneklemin Yaş Grubuna Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Frekans	Yüzde
13-14 yaş	39	9.9
15-17 yaş	325	82.5
18-21 yaş	30	7.6
Toplam	394	100.0

Örnekleme oluşturan öğrencilerin %9.9'u (s= 39) 13- 14 yaş grubundan, %82.5'i (s=325) 15-17 yaş grubundan, %7.6'sı (s=30) 18-21 yaş grubundandır.

Tablo 2. Örneklemin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kız	198	50.3
Erkek	196	49.7
Toplam	394	100.0

Tablo 2'de görüldüğü üzere; örneklemin %50.3'ü (s=198) kız, %49.7'si (s=196) erkek öğrencilerden oluşmaktadır.

Tablo 3. Örneklemin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde
İlköğretim	379	96.2
Lise	15	3.8
Toplam	394	100.0

Örnekleme oluşturan öğrencilerin %96.2'si (s=379) ilköğretim, %3.8'i (s=15) lise mezunudur.

Tablo 4. Örneklemin Mezuniyet Derecesine Göre Dağılımı

Mezuniyet Derecesi	Frekans	Yüzde
Pekiyi	124	31.5
İyi	207	52.5
Orta	63	16.0
Toplam	394	100.0

Deneklerin %31.5'inin (s=124) diploma derecesi pekiyi, %52.5'inin (s=207) iyi, %16.0'sinin (s=63) ise ortadır.

Tablo 5. Örneklem Annenin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Annenin Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde
Okuma yazma bilmiyor	45	11.4
İlkokul mezunu	311	78.9
Ortaokul mezunu	31	7.9
Lise mezunu	6	1.5
Üniversite mezunu	1	.3
Toplam	180	100.0

Örneklem grubumuzu oluşturan deneklerin %11.4'ünün (s=45) annesi okuma yazma bilmemekte, %78.9'unun (s= 311) annesi ilkokul mezunu %7.9'unun (s=31) annesi ortaokul mezunu, %1.5'inin (s=6) annesi lise mezunu ve %0.3'ünün (s=1) annesi ise üniversite mezunudur.

Tablo 6.Örneklem Babanın Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Babanın Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde
Okuma yazma bilmiyor	3	.8
İlkokul mezunu	275	69.8
Ortaokul mezunu	62	15.7
Lise mezunu	30	7.6
Üniversite mezunu	24	6.1
Toplam	394	100.0

Araştırmamıza katılan öğrencilerden, %0.8'inin (s=3) babası okuma-yazma bilmemekte, %69.8'inin (s=275) babası ilkokul mezunu, %15.7'sinin (s=62) babası ortaokul mezunu, %7.6 'sının (s=30) babası lise mezunu ve %6.1'inin (s=24) babası da, üniversite mezunudur.

Tablo 7. Örneklem Anne- Baba Durumuna Göre Dağılımı

Anne Baba Durumu	Frekans	Yüzde
İkisi de sağ ve birlikte	372	94.4
Boşanmışlar	8	2.0
Baba ölü, anne sağ	10	2.5
Anne ölü, baba sağ	4	1.0
Toplam	394	100.0

Örneklemi oluşturan öğrencilerin %94.4'ünün (s=372) anne-babası sağ ve birlikte yaşamakta, %2.0'sinin (s=8) anne-babası boşanmış, % 2.5'inin (s=10) annesi sağ, babası vefat etmiş, % 1.0'inin ise (s=4) babası sağ, annesi vefat etmiştir.

Tablo 8. Örneklemin Annenin Mesleğine Göre Dağılımı

Annenin Mesleği	Frekans	Yüzde
Çalışmıyor	356	90.4
Serbest çalışıyor	30	7.6
İşçi	2	.5
Emekli	2	.5
Toplam	390	99.0
Cevapsız	4	1.0
Toplam	394	100.0

Deneklerden %90.4'ünün (s=356) annesi çalışmamakta, %7.7'sinin (s=30) annesi serbest çalışmaktadır. Deneklerin %0.5'inin (s=2) annesi işçi, %0.5'inin (s=2) annesi ise emeklidir.

Tablo 9. Örneklemin Babanın Mesleğine Göre Dağılımı

Babanın Mesleği	Frekans	Yüzde
Çalışmıyor	19	4.8
Serbest çalışıyor	201	51.0
Memur	32	8.1
İşçi	102	25.9
Emekli	30	7.6
Toplam	384	97.5
Cevapsız	10	2.5
Toplam	394	100.0

Örneklemini oluşturan öğrencilerden %4.9'unun (s=19) babası çalışmamakta, %52.3'ünün (s=201) babası serbest çalışmakta, %8.3'ünün (s=32) babası memur, %26.6'sının (s=102) babası işçi ve %7.8'inin (s=30) babası da emeklidir.

Tablo 10. Örneklemin Sosyal Çevre Değişikliğine Göre Dağılımı

Sosyal Çevre	Frekans	Yüzde
köy	110	27.9
kasaba	38	9.6
ilçe merkezi	84	21.3
il merkezi	162	41.1
Toplam	394	100.0

Kişinin yaşadığı sosyal çevre ile depresyon arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını tespit etmek için, örneklemini oluşturan öğrencilere "hayatınızın en uzun süresi nerede geçti?" sorusu sorulmuştur. Öğrencilerin verdikleri cevaplardan, %27.9'unun (s=110) hayatlarının en uzun süresini köyde, %9.6'sının (s=38) kasabada, %21.3'ünün (s=84) ilçe merkezinde, %41.1'inin (s=162) il merkezinde geçirdikleri tespit edilmiştir.

Tablo 11. Örneklemin Sosyo-Ekonomik Düzey Gruplarına Göre Dağılımı

Sosyo-Ekonomik Düzey	Frekans	Yüzde
Yüksek	28	7.1
Orta	198	50.3
Düşük	168	42.6
Toplam	394	100.0

Örneklem grubundaki öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik düzeylerini algılayışları şu şekildedir: %7.1'i (s=28) ailesini yüksek gelir seviyesinde, %50.3'ü (s=198) orta düzeyde, %42.6'sı ise (s= 168) düşük düzeyde görmüştür.

2. Örneklemin Kur'an Kursu'na Bağlı Değişkenlere Göre Dağılımı

Çalışmamızın bu bölümünde, örneklemin, Kur'an Kursu'na isteyerek gelip-gelmeme, Kur'an Kursu eğitimi süreci ve sonrası için bir amaç ve hedef belirleyip-belirlememe, Kur'an Kursu eğitiminden memnun olup-olmama, kurs ortamında arkadaş edinebilme durumu, Kur'an Kursu eğitiminin dindarlık algısı üzerindeki etkisi ile okutulan "Temel Dini Bilgiler" kitabı, ders çeşitleri, öğretmen davranışları, uygulanan ceza türleri, boş zaman etkinlikleri, oyun oynayıp oynayamama durumu, velilerin kursu ziyaret etme periyotları, kurs ortamında şikayet ve sıkıntılara yol açan bazı durumlara göre dağılımına yer verilmiştir.

Tablo 12. Örneklemin İlköğretim Sonrası Eğitim Görmek İstenilen Eğitim Kurumlarına Göre Dağılımı

Eğitim Kurumu	Frekans	Yüzde
Lise	77	19.5
İmam-Hatip Lisesi	73	18.5
Anadolu ve Fen Lisesi	39	9.9
Kur'an Kursu	196	49.7
Özel Okul	9	2.3
Toplam	394	100.0

Ankete katılan öğrencilere, Kur'an Kursu'nu tercih etmekte gerçekten istekli olup olmadıklarını tespit etmek amacıyla, "İlköğretim sonrası eğitim görmek istediğiniz orta dereceli okul hangisiydi?" sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin verdikleri cevaplardan; %19.5'inin (s=77) lisede, %18.5'inin (s=73) İmam-Hatip Lisesi'nde,

%9.9'unun (s=39) Anadolu ve Fen Lisesi'nde, %49.7'sinin (s=196) Kur'an Kursu'nda ve %2.3'ünün de (s=9) özel bir okulda eğitim görmeyi arzu ettikleri anlaşılmıştır.

Tablo 13. Orta Dereceli Bir Eğitim Kurumuna Kaydolma İmkamı Bulsaydınız Yine de Kur'an Kursu'na Gelir miydiniz?

İstek Durumu	Frekans	Yüzde
Gelirdim	262	66.5
Kararsızım	96	24.4
Gelmezdim	36	9.1
Toplam	394	100.0

Öğrencilerin Kur'an Kursu'na gelmekteki istek durumlarını ölçmek üzere yöneltilen “Orta dereceli bir eğitim kurumuna kaydolma imkanı bulsaydınız yine de Kur'an Kursu'na gelir miydiniz?” sorusuna, deneklerden %66.5'i (s=262) “gelirdim”, %24.4'ü (s=96) “kararsızım” ve %9.1'i (s=36) “gelmezdim” şeklinde cevap vermişlerdir.

Tablo 14. Öğrencilerin Kur'an Kursu'na Gelmelerinde Rol Oynayan En Etkin Faktör

Faktör	Frekans	Yüzde
Kendi isteğim	274	69.5
Ailemin isteği	111	28.2
Arkadaşlarımın Teşviki	9	2.3
Toplam	394	100.0

Yukarıdaki tablodan örnekleme oluşturan öğrencilerden %69.5'inin (s=274) Kur'an Kursu'na kendi isteğiyle, %28.2'sinin (s=111) ailesinin isteğiyle, % 2.3'ünün de (s=9) arkadaşlarının teşvikiyle geldiği anlaşılmaktadır.

Tablo 15. Öğrencilerin Kur'an Kursuna Gelmekteki Amaçları

Amaçlar	Frekans	Yüzde
Ailemin arzusunu yerine getirmek	20	5.1
Allah'a daha çok yaklaşmak	185	47.0
Kur'an öğrenip, dini bilgiler edinmek	178	45.2
Toplumda saygınlık kazanmak	11	2.8
Toplam	394	100.0

Bir amaç belirleyip belirlememe durumunun depresyon üzerinde etkili olabileceği varsayılarak örnekleme oluşturan öğrencilere, Kur'an Kursu'na gelmekteki amaçları sorulmuştur. Alınan cevaplardan, Kur'an Kursu'na gelmekle deneklerden

%5.1'inin (s=20) ailesinin arzusunu yerine getirmiş olmayı, %47.0'sinin (s=185) Allah'a daha çok yaklaşmayı, %45.2'sinin (s=178) Kur'an öğrenip dini bilgiler edinmeyi ve %2.8'inin de (s=11) toplumda saygınlık kazanmayı amaç edindikleri görülmektedir.

Tablo 16. Öğrencilerin Kur'an Kursu Eğitiminden Sonraki Planları

Planlar	Frekans	Yüzde
Liseye devam etmek	43	10.9
İmam-Hatip Lisesi'ne devam etmek	95	24.1
Açıköğretimle eğitime devam etmek	54	13.7
Dini hizmetlere yönelmek	52	13.2
Henüz düşünmedim	127	32.2
İşe girmek	23	5.8
Toplam	394	100.0

Geleceğe yönelik planları olup olmama durumunun depresyon dereceleri üzerinde etkili olabileceği varsayılarak, ankete katılan öğrencilere Kur'an Kursu eğitiminden sonraki planları sorulmuştur. Öğrencilerin verdikleri cevaplardan %10.9'unun (s=43) liseye devam etmeyi, %24.1'inin (s=95) İmam-Hatip Lisesi'ne devam etmeyi, %13.7'sinin (s=54) açıköğretimle eğitimine devam etmeyi, %13.2'sinin (s=52) dini hizmetlere yönelmeyi, %5.8'inin (s=23) herhangi bir işe girip çalışmayı planladıkları; %32.2'sinin ise (s=127) henüz bir planları olmadığı ortaya çıkmıştır.

Tablo17. Öğrencilerin Kur'an Kursu Eğitiminden Memnun Olma Durumu

Memnuniyet	Frekans	Yüzde
Memnunum	191	48.5
Kararsızım	182	46.2
Memnun değilim	21	5.3
Toplam	394	100.0

Tablodan anlaşıldığı üzere;örnekleme oluşturan öğrencilerden %48.5'i (s=191) Kur'an Kursu eğitiminden memnun, %46.2'si (s=182) kararsız, %5.3'ü (s=21) ise memnun değildir.

Tablo 18. Kur'an Kursu'nda Bulunmaktan Memnun Olmayan Öğrencilerin Memnuniyetsizlik Sebepleri

Memnuniyetsizlik Sebepleri	Frekans	Yüzde
Öğretmenlerin olumsuz davranışları	40	10.2
Kurs idaresinin olumsuz tutumu	23	5.8
Arkadaşların olumsuz tutumu	94	23.9
Derslerin ağır oluşu	38	9.6
Toplam	195	49.5
Cevapsız	199	50.5
Toplam	394	100.0

Ankete katılan öğrencilerden “Kuran Kursu eğitiminden memnun musunuz?” sorusuna “memnun değilim” ya da “kararsızım” şeklinde cevap verenlere memnuniyetsizliklerinin sebebi sorulmuştur. Deneklerden %20.5’i (s=40) sebep olarak öğretmenlerin olumsuz davranışlarını, %11.8’i (s=23) kurs idaresinin olumsuz tutumunu, %48.2’si (s=94) arkadaşların olumsuz tutumunu, %19.5’i (s=38) derslerin ağır oluşunu göstermiştir.

Tablo 19. Örneklem Kur'an Kursu'nda Arkadaş Edinebilme Durumuna Göre Dağılımı

Arkadaş Edinme Durumu	Frekans	Yüzde
Kolayca arkadaş edinebiliyorum	312	79.2
Arkadaş edinmekte güçlük çekiyorum	74	18.8
Hiç arkadaş edinemiyorum	8	2.0
Toplam	394	100.0

Kur'an Kursu'nda arkadaş edinebilme durumunun depresyon üzerinde etkisi olabileceği varsayılarak, öğrencilerden arkadaş edinebilme durumları hakkında bilgi vermeleri istenmiştir. Verilen cevaplardan deneklerden %79.2’sinin (s=312) kolayca arkadaş edinebildiği, %18.8’inin (s=74) arkadaş edinmekte güçlük çektiği, %2.0’sinin ise (s=8) hiç arkadaş edinemediği ortaya çıkmıştır.

Tablo 20. Kur'an Kursu Eğitiminin Öğrencilerin Dindarlığına Etki Durumu

Dindarlığa Etki Durumu	Frekans	Yüzde
Çok olumlu etkisi oldu	319	81.0
Biraz olumlu etkisi oldu	61	15.5
Ne olumlu ne de olumsuz hiçbir etkisi olmadı	8	2.0
Biraz olumsuz etkisi oldu	4	1.0
Çok olumsuz etkisi oldu	2	.5
Toplam	394	100.0

Tablo 20'de görüldüğü üzere, deneklerin %81.0'i (s=319) Kur'an Kursu eğitiminin dindarlıklarına çok olumlu etkisi olduğunu, %15.5'i (s=61) biraz olumlu etkisi olduğunu, %2.0'si (s=8) ne olumlu ne de olumsuz hiçbir etkisi olmadığını, %1.0'i (s=4) biraz olumsuz etkisi olduğunu, %0.5'i ise (s=2) çok olumsuz etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Buna karşılık, deneklerden %96.5'i (s=380) ilgili soruya olumlu yanıt vermişlerdir.

Tablo 21. Öğrencilerin "Temel Dini Bilgiler" Ders Kitabı Hakkındaki Fikirleri

Beğeni Durumu	Frekans	Yüzde
Beğeniyorum	316	80.2
Beğenmiyorum	78	19.8
Toplam	394	100.0

Araştırmaya katılan öğrencilere Kur'an kurslarında okutulan Temel Dini Bilgiler kitabını beğenip beğenmedikleri sorulmuş; deneklerden %80.2'si (s=316) olumlu, %19.8'i (s=78) olumsuz yanıt vermişlerdir.

Tablo 22. Öğrencilerin Kur'an Kursu'nda Okutulan Derslerle İlgili Düşünceleri

Yeterlilik Durumu	Frekans	Yüzde
Yeterli buluyorum	329	83.5
Yetersiz buluyorum	65	16.5
Toplam	394	100.0

Örnekleme oluşturan öğrencilere Kur'an Kursu'nda okutulan ders çeşitlerini yeterli bulup bulmadıkları sorulmuş; deneklerden %83.5'i (s=329) yeterli bulduklarını, %16.5'i ise (s=65) yeterli bulmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 23. Öğrencilerin Olmasını İstedikleri Seçmeli Dersler

Seçmeli Dersler	Frekans	Yüzde
Beden Eğitimi	26	6.6
Bilgisayar	35	8.9
Arapça	74	18.8
Güzel Sanatlar	21	5.3
İslami İlimler	48	12.2
Makam-Mahrec	12	3.0
Hiçbiri	178	45.2
Toplam	394	100.0

Tablo 23'te görüldüğü üzere, öğrencilerin bazıları Kur'an Kursu'nda gördükleri temel derslere ilave olarak çeşitli seçmeli dersleri de görmeyi temenni etmekte iken bazıları ise ders çeşitlerini yeterli bularak ilave ders istememektedirler. Deneklerden %45.2'si (s=178) hiçbir seçmeli ders istememekte, %18.8'i (s=74) arapça, %12.2'si (s=48) İslami İlimler, %8.9'u (s=35) bilgisayar, %6.6'sı (s=26) beden eğitimi, %5.3'ü (s=21) güzel sanatlar, %3.0'ü (s=12) makam-mahrec dersi görmek istemektedir.

Tablo 24. Örneklemdeki Öğrencilerin En Çok Üzen Öğretmen Davranışlarına Göre Dağılımı

Öğretmen Davranışları	Frekans	Yüzde
Adaletsiz davranması	100	25.4
Alay etmesi	18	4.6
Azarlaması	72	18.3
Arkadaşlarının içinde cezalandırması	57	14.5
Derste söz hakkı vermemesi	15	3.8
Toplam	262	66.5
Cevapsız	132	33.5
Toplam	394	100.0

Örneklemi oluşturan öğrencilere "Sizi en çok üzen öğretmen davranışı nedir?" sorusu yöneltilmiş; deneklerden %38.2'si (s=100) adaletsiz davranması, %27.5'i (s=72) azarlaması, %21.8'i (s=57) arkadaşlarının içinde cezalandırması, %6.9'u (s=18) alay etmesi, %5.7'si (s=15) derste söz hakkı vermemesi olarak yanıtlamıştır.

Tablo 25. Kur'an Kursu'nda Olumsuz Davranışta Bulunan Öğrencilere Uygulanan Çözüm Yöntemleri

Çözüm Yöntemleri	Frekans	Yüzde
İkaz ediliyor	98	24.9
Azarlanıyor	26	6.6
Dayak atılıyor	14	3.6
Kurstan uzaklaştırılıyor	9	2.3
Öğüt veriliyor	73	18.5
Yapılan davranışın yanlış olduğu söylenip,doğru şekli gösteriliyor	174	44.2
Toplam	394	100.0

Ankete katılan öğrencilere, Kur'an Kursu'nda olumsuz davranışta bulunanlara nasıl bir çözüm uygulandığı sorulmuş; öğrencilerden %44.2'si (s=174) yapılan davranışın yanlış olduğunun söylenilip, doğru olan şeklinin gösterildiğini, %24.9'u (s=98) ikaz edildiğini, %18.5'i (s=73) öğüt verildiğini, %6.6'sı (s=26) azarlanıldığını, %3.6'sı (s=14) dayak atıldığını, %2.3'ü (s=9) kurstan uzaklaştırıldığını belirtmişlerdir.

Tablo 26. Örneklemin Boş Zamanları Değerlendirme Şekillerine Göre Dağılımı

Boş Zaman Etkinlikleri	Frekans	Yüzde
Oyun oynayarak	124	31.5
Kitap okuyarak	70	17.8
Ders çalışarak	137	34.8
Tv, video izleyerek	23	5.8
Dinlenerek ve uyuyarak	40	10.2
Toplam	394	100.0

Tablo 26'da görüldüğü üzere; örneklemi oluşturan öğrencilerden %34.8'i (s=137) boş zamanlarını ders çalışarak, %31.5'i (s=124) oyun oynayarak, %17.8'i (s=70) kitap okuyarak, %10.2'si (s=40) uyuyarak ve dinlenerek, %5.8'i ise (s=23) tv,video izleyerek geçirmektedir

Tablo 27. Öğrencilerin Kur'an Kursu'nda Oyun Oynayıp-Oynamama Durumu

Oyun Oynayabilme Durumu	Frekans	Yüzde
Evet	268	68.0
Hayır	126	32.0
Toplam	394	100.0

Tablodan anlaşıldığı üzere; “Kur'an Kursu'nda oyun oynayabiliyor musunuz?” sorusuna deneklerden %68.0'i (s=268) “evet”, %32.0'si (s=126) “hayır” şeklinde cevap vermişlerdir.

Tablo 28. Kur'an Kursu'nda Oyun Oynamayanların Oynamama Sebepleri

Oyun Oynamama Sebepleri	Frekans	Yüzde
Kursta oyun alanının olmaması	34	8.6
Oyuna izin verilmemesi	22	5.6
Derslerden fırsat bulamamak	66	16.8
Toplam	122	31.0
Cevapsız	272	69.0
Toplam	394	100.0

“Kur'an Kursu'nda oyun oynayabiliyor musunuz?” sorusuna “hayır” şeklinde cevap verenlere oynamama sebepleri sorulmuş, deneklerden %54.1'i (s=66) derslerden fırsat bulamamasını, %27.9'u (s=34) kursta oyun alanının olmamasını, %18.0'i (s=22) oyuna izin verilmemesini sebep olarak göstermişlerdir.

Tablo 29. Öğrencilerin Oyun Oynama Konusundaki İstek Durumu

İstek Durumu	Frekans	Yüzde
Evet	101	25.6
Hayır	25	6.3
Toplam	126	32.0
Cevapsız	268	68.0
Toplam	394	100.0

“Kur'an Kursu'nda oyun oynayabiliyor musunuz?” sorusuna “hayır” şeklinde cevap verenlere oynamayı isteyip istemedikleri sorulmuş, öğrencilerden %80.2'si (s=101) “evet”, %19.8'i (s=25) “hayır” şeklinde cevap vermişlerdir.

Tablo 30. Öğrenci Velilerinin Kur'an Kursu'nu Ziyaret Etme Durumu

Veli Ziyareti	Frekans	Yüzde
Sık sık gelir	34	8.6
Bazen gelir	274	69.5
Hiç gelmez	86	21.8
Toplam	394	100.0

Örnekleme oluşturan öğrencilere ailelerinin kursu ne sıklıkta ziyaret ettikleri sorulmuş; deneklerden %8.6'sı (s=34) "sık sık gelir", %69.5'i (s=274) "bazen gelir", %21.8'i (s=86) ise "hiç gelmez" şeklinde cevap vermişlerdir.

Tablo 31. Örneklemin Şikayet Konusu Olan Unsurlara Göre Dağılımı

Şikayet Konusu	Frekans	Yüzde
Temizlik	101	25.6
Yemekler	47	11.9
Yeterince dış ortama çıkamama	95	24.1
Ailele yeterince görüşememe	35	8.9
Kurs çalışanları	11	2.8
Öğretmenler	12	3.0
Derslerin ağır olması	24	6.1
Aşırı disiplinsizlik	12	3.0
Görsel ve işitsel cihazların yetersizliği	23	5.8
Şikayetim yok	34	8.6
Toplam	394	100.0

Tabloda 31'de görüldüğü üzere; örnekleme oluşturan öğrencilerden %25.6'sı (s=101) temizlikten, %24.1'i (s=95) yeterince dış ortama çıkamamaktan, %11.9'u (s=47) yemeklerden, %8.9'u (s=35) ailesiyle yeterince görüşmemekten, %6.1'i (s=24) derslerin ağır olmasından, %5.8'i (s=23) görsel ve işitsel cihazların yetersizliğinden, %3.0'ü (s=12) öğretmenlerden, %3.0'ü (s=12) aşırı disiplinsizlikten, %2.8'i (s=11) kurs çalışanlarından şikayetçi iken; % 8.6'sı ise (s=34) hiçbir konuda şikayetçi olmadıklarını belirtmişlerdir.

B. ÖĞRENCİLERİN DEPRESYON DÜZEYLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Örnekleme grubundaki öğrencilerin depresyon puanlarının aritmetik ortalaması $\bar{x}=15.68$, standart sapması $ss= 10.85$ olarak hesaplanmıştır. Buna göre Kur'an kursu öğrencileri orta derecede depresyon grubuna girmektedirler.

Tablo 32. Beck Depresyon Envanteri Puanlarının Aritmetik Ortalaması Ve Standart Sapma Değeri

	Sayı	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
DEPRES	394	.00	54.00	15.68	10.85

C. DEĞİŞKENLERİN DEPRESYON İLE İLİŞKİLERİNE DAİR BULGULAR

Araştırmanın bu aşamasında depresyon ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiler ele alınmıştır.

Tablo 33. Bağımsız Değişkenlerle Depresyon Arasındaki İlişkiye Dair Tablo

		DEPRES	yaş	Eğitim durumu	Mezuniyet derecesi	Annenin eğitim durumu	Babanın eğitim durumu	Anne-baba durumu	Annenin Mesleği
DEPRES	Pearson Correlation	1	.087	.023	-.018	-.065	-.021	.013	-.005
	Sig. (2-tailed)	.	.085	.651	.720	.196	.682	.801	.919
	N	394	394	394	394	394	394	394	390
		DEPRES	Baba mesleği	Sosyal Çevre	Ekonomik Durum	Amaç	Plan	Memnuniyetsizlik Sebebi	Ceza Türleri
DEPRES	Pearson Correlation	1	.040	.049	.024	.028	.033	-.021	-.082
	Sig. (2-tailed)	.	.437	.334	.639	.579	.520	.772	.105
	N	394	384	394	394	394	394	195	394
		DEPRES	Ders Çeşitleri	Öğretmen Davranışları	Oyun Oynayamama Sebebi	Oyun Oynama İsteği	Veli Ziyareti	Şikayet Konusu	
DEPRES	Pearson Correlation	1	.042	-.104	-.115	-.118	.085	-.086	
	Sig. (2-tailed)	.	.401	.094	.206	.187	.093	.089	
	N	394	394	262	122	126	394	394	

Tablo 33'te görüldüğü üzere, bağımsız değişkenlerden yaş gruplarının ($r = -.008$, $P > .05$), eğitim durumunun ($r = .02$, $P > .05$), mezuniyet derecesinin ($r = -.01$, $P > .05$),

anneninin eğitim durumunun ($r=-.06, P>.05$), babanın eğitim durumunun ($r=-.02, P>.05$), anne-baba durumunun ($r = .01, P>.05$), anneninin mesleğinin ($r=-.005, P>.05$), babanın mesleğinin ($r=.04, P>.05$), hayatın en uzun süresinin geçtiği yerin ($r=.04, P>.05$), ailenin ekonomik gelirinin ($r = .02, P>.05$), Kur'an Kursu'na bir amaç belirleyerek gelme durumunun ($r=.02, P>.05$), Kur'an Kursu'ndan sonra hayata dair bir planı olma durumunun ($r=.03, P>.05$), Kur'an Kursu eğitiminden memnuniyetsizlik sebeplerinin ($r=-.02, P>.05$), Kurs ortamında uygulanan ceza türlerinin ($r=-.08, P>.05$), Kur'an Kursu'nda okutulan ders çeşitlerinin ($r=.04, P>.05$), öğretmen davranışlarının ($r=-.10, P>.05$), kurs ortamında oyun oynayamama sebeplerinin ($r=r=-.11, P>.05$), oyun oynamayı isteyip istememenin ($r=-.11, P>.05$), velilerin Kur'an Kursu'nu ne sıklıkta ziyaret ettiklerinin ($r=.08, P>.05$) ve şikâyet konusu olan durumların ($r =-.08, P>.05$) depresyon ile anlamlı korelasyonları tespit edilememiştir.

Araştırmamızda, cinsiyet, kursa isteyerek gelme, kurs eğitiminden memnun olma, Kur'an Kursu'nda arkadaş edinebilme, Kur'an Kursu eğitiminin dindarlık algısı üzerindeki tesiri, Kur'an Kursu'nda okutulan "Temel Dini Bilgiler" kitabını beğenip beğenmeme, Kur'an Kursu'nda boş zamanlarda yapılan etkinlik türleri, Kur'an Kursu'nda oyun oynayıp oynayamama bağımsız değişkenlerinin alt grupları ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Tablo 34. Bağımsız Değişkenlerle Depresyon Arasındaki İlişkiye Dair Tablo

		DEPRES	Cinsiyet	Arzu edilen okul	Yine de gelir miydiniz?	En etkin faktör	Memnuniyet durumu
DEPRES	Pearson Correlation	1	-.231	-.214	.175	.125	.349
	Sig. (2-tailed)	.	.000	.000	.000	.013	.000
	N	394	394	394	394	394	394
		DEPRES	Arkadaş edinebilme durumu	Dindarlığa etkisi	Ders kitabı	Boş zaman etkinlikleri	Oyun oynama durumu
DEPRES	Pearson Correlation	1	.179	.168	.109	.108	.173
	Sig. (2-tailed)	.	.000	.001	.031	.031	.001
	N	394	394	394	394	394	394

Cinsiyet ile depresyon arasında anlamlı bir korelasyon ($r = -.23, P < .001$) tespit edilmiş ve kız öğrencilerin depresyon düzeylerinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmüştür.

Kursa isteyerek gelme durumu ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Kursa isteyerek gelenlerde depresyon düzeyi daha düşüktür. Hipotezimizi doğrulamak için öğrencilere ilköğretim sonrası öğrenim görmeyi arzu ettikleri eğitim kurumu; başka bir eğitim kurumunda okuma imkanı buldukları takdirde yine de Kur'an Kursu'nu tercih edip etmeyecekleri; ayrıca Kur'an Kursu'na gelmeleri üzerinde en etkili faktör sorulmuş ve alınan cevaplara uygulanan analizler neticesinde Kur'an Kursu'na isteyerek gelme durumu ile depresyon arasında anlamlı korelasyonlar tespit edilmiştir. Şöyle ki:

İlköğretim sonrası öğrenim görmek arzu edilen eğitim kurumu ile depresyon arasında anlamlı bir korelasyon ($r = -.21, P < .001$) tespit edilmiştir. İlköğretim sonrası Kur'an Kursu'na gelmeyi arzu edenlerin depresyon düzeyleri, lise, Anadolu veya Fen Lisesi, İmam-Hatip Lisesi gibi diğer eğitim kurumlarında öğrenim görmeyi arzu ettikleri halde türlü sebeplerden dolayı Kur'an Kursu'nda eğitim gören öğrencilerden daha düşüktür.

İlköğretim sonrası başka bir eğitim kurumuna kaydolma imkanı bulunduğu takdirde, yine de Kur'an Kursu'nda eğitim görmeyi tercih edip-etmeme durumu ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki ($r = .17, P > .001$) tespit edilmiştir. Başka bir eğitim kurumuna kaydolma imkanı bulunduğu halde Kur'an Kursu'na yine de gelirdim diyenlerin depresyon düzeyleri, gelmezdim ve kararsızım şeklinde cevap verenlerden daha düşüktür.

Kur'an Kursu'na gelmekteki en etkin faktör ile depresyon arasında anlamlı bir korelasyon ($r = .12, P > .05$) tespit edilmiştir. Kursa kendi isteği ile gelenlerin depresyon düzeyleri, ailesinin isteği ile ya da arkadaşlarının teşviki ile gelenlerden daha düşüktür.

Kur'an Kursu eğitiminden memnun olma durumu ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki ($r = .34, P < .001$) tespit edilmiştir. Kurs eğitiminden memnun olanların depresyon düzeyleri kararsız olanlardan ve memnun olmayanlardan daha düşüktür.

Kur'an Kursu'nda arkadaş edinebilme durumu ile depresyon arasında anlamlı bir korelasyon ($r = .17, P < .001$) tespit edilmiştir. Kurs ortamında kolayca arkadaş

edinebilenlerin depresyon düzeyleri, arkadaş edinmekte güçlük çekenlerden ve hiç arkadaş edinmeyenlerden daha düşüktür. Buna göre öğrencinin sosyal çevresi genişledikçe depresyon düzeyinde bir düşüş meydana gelmektedir.

Kur'an Kursu eğitiminin dindarlık algısı üzerindeki tesiri ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki ($r=.16$, $P<.001$) tespit edilmiştir. Kurs eğitiminin dindarlığına olumsuz tesiri olduğuna inananlarda depresyon düzeyi olumlu tesiri olduğuna inananlardan daha yüksektir.

Kur'an Kursu'nda okutulan "Temel Dini Bilgiler" kitabını beğenip beğenmeme durumu ile depresyon arasında anlamlı bir korelasyon ($r=.10$, $P<.05$) tespit edilmiştir. Kitabı beğenenlerin depresyon düzeyleri beğenmeyenlerden daha düşüktür.

Kur'an Kursu'nda boş zamanlarda yapılan etkinlik türleri ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki ($r=.10$, $P<.05$) tespit edilmiştir. Boş zamanlarını uyuyarak ve dinlenerek geçirenlerin depresyon düzeyleri, oyun oynayarak, ders çalışarak, kitap okuyarak ve tv izleyerek geçirenlerden daha yüksektir.

Kur'an Kursu'nda oyun oynayıp oynayamama durumu ile depresyon arasında anlamlı bir korelasyon ($r=.17$, $P<.001$) tespit edilmiştir. Kursta oyun oynayamadığını belirtenlerin depresyon düzeyleri oyun oynayabilenlerden daha yüksektir.

Araştırmada ulaştığımız, öğrencilerin Kur'an Kursları'na gelişinde etkin olan faktörler, geliş gayeleri, aileleri tarafından ziyaret edilme sıklıkları gibi noktalarda bulgularımız AY'ın bulguları ile benzerlik göstermektedir.¹³⁵

1. Demografik Özelliklerin Depresyona Etkisine Dair Bulgular

Bu bölümde yaş, cinsiyet, eğitim durumu, mezuniyet derecesi, anne-babamın eğitim durumu, anne-baba durumu, anne-baba mesleği, sosyal çevre, ekonomik durum gibi bağımsız değişkenlerin depresyona etkisine dair analizlere yer verilmiştir.

¹³⁵ AY, M. Emin, *Problemleri ve Beklentileriyle Türkiye'de Kur'an Kursları*, II. Baskı, Düşünce Kitabevi Yay., İstanbul, 2005

1.1.Yaş Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular

Tablo 35. Yaş Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	373.55	2	186.77	1.58	.20
Gruplar İçi	45967.04	391	117.56		
Toplam	46340.60	393			

İlgili hipotezimizde, yaş yükseldikçe depresyon düzeyinin de yükseldiği; yaş gruplarının depresyon puanlarının anlamlı şekilde farklılaştığı varsayılmıştı. Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda yaş gruplarının puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık ($F_{2,391}=1.58$; $P>.05$) bulunamamıştır.

Tablo 36. Yaş Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları

Yaş grupları	Sayı	Ortalama
13-14 yaş	39	13.94
15-17 yaş	325	15.62
18-21 yaş	30	18.60
P		.08

Bu durumda hipotezimiz desteklenmemektedir. Bununla birlikte; her ne kadar bağımsız değişken grupları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunmasa da, fikir vermesi açısından grupların ortalama depresyon puanlarına baktığımızda, ortalama depresyon puanlarının 13-14 yaş grubuna giren öğrencilerde en düşük seviyede olduğu ($\bar{x}=13.94$), onları 15-17 yaş grubunun ($\bar{x}=15.62$) ve 18-21 yaş grubunun ($\bar{x}=18.60$) takip ettiği görülmektedir. Bulgulardan, yaşla birlikte ortalama depresyon puanının da artış gösterdiği anlaşılmaktadır.

1.2. Cinsiyet Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular

Tablo 37. Cinsiyet Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanlarına Uygulanan T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	t
DEPRES Kız	198	18.18	10.66	4.70**
Erkek	196	13.16	10.48	

İlgili hipotezimizde cinsiyet ile depresyon arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu; depresyon düzeyinin kızlarda, erkeklerden daha yüksek olacağı varsayılmıştı. Tabloda da görüldüğü üzere, uygulanan t-testi sonucunda bağımsız değişken grupları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiş ve hipotezimiz doğrulanmıştır. ($t=4.70$; $P<.001$)

Tabloda da görüldüğü üzere, kızların depresyon puanları ($\bar{x}=18.18$), erkeklerin depresyon puanlarından ($\bar{x}=13.16$) oldukça yüksektir. Teorik kısımda da bahsettiğimiz¹³⁶ Özbaydar'ın yapmış olduğu, ergenlerin dindarlık durumuyla ilgili araştırmada, kızların dini şüphe ve tereddütlere erkeklerden daha yatkın olduklarının tespit edildiğini belirtmiştik. Görülüyor ki şüphe ve tereddütlerin daha sık yaşandığı kız öğrencilerde depresyon düzeyi de erkeklerden oldukça yüksektir.

1.3. Eğitim Durumu Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular

Tablo 38. Eğitim Durumu Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanlarına Uygulanan T-Testi Sonuçları

Eğitim Durumu	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	t
DEPRES İlköğretim	379	15.63	10.87	-.45
Lise	15	16.93	10.63	

İlgili hipotezimizde, öğrencilerin depresyon düzeyinin eğitim durumuna göre anlamlı şekilde farklılaştığı; eğitim düzeyi yüksek öğrencilerin diğerlerinden daha düşük depresyon puanlarına sahip olacakları varsayılmıştı. Ancak uygulanan t testi sonucunda bağımsız değişken gruplarının puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir ($t=-.45$; $P>.05$). Tabloda görüldüğü üzere; eğitim düzeyi lise olanların ortalama depresyon puanları ($\bar{x}=16.93$), eğitim düzeyi ilköğretim olanların puanlarından ($\bar{x}=15.63$) çok az bir farkla da olsa yüksektir. Yani hipotezimizin aksine eğitim durumu yükseldikçe depresyon düzeyi de yükselmektedir. Bu durumda

¹³⁶ ÖZBAYDAR, a.g.e., Nakl. HÖKELEKLİ, a.g.e., s.41

araştırmamızın bulgularının hipotezimizin tersi yönünde bir netice ortaya çıkardığını söyleyebiliriz.

1.4. Mezuniyet Derecesi Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular

Tablo 39. Mezuniyet Derecesi Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	373.55	2	186.77	1.58	.20
Gruplar İçi	45967.04	391	117.56		
Toplam	46340.60	393			

İlgili hipotezimizde, depresyonun öğrencilerin mezuniyet derecesine göre farklılaştığı; mezuniyet derecesi yüksek olanlarda depresyon düzeyinin diğerlerine göre anlamlı şekilde daha düşük olduğu varsayılmıştı. Bu varsayımda ilköğretimde başarılı olan öğrencilerin Kur'an Kursu'nda da başarılı oldukları ve başarılı olanların daha az depresif belirtiler taşıdıkları şeklindeki gözlemlerimiz etkili olmuştu. Ancak uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda bağımsız değişken gruplarının ortalama depresyon puanları arasında anlamlı bir farklılık ($F_{2,391}=1.58$; $P>.05$) bulunamamış, hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 40. Mezuniyet Derecesi Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları

Mezuniyet Derecesi	Sayı	Ortalama
Orta	63	14.77
Pekiyi	124	15.64
İyi	207	15.99
P		.70

Fikir vermesi açısından puanların dağılımına baktığımızda, mezuniyet derecesi orta olanların ortalama depresyon puanlarının $\bar{x}=14.77$, pekiyi olanların $\bar{x}=15.64$, iyi olanların ise $\bar{x}=15.99$ olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durumda depresyon düzeyi en düşük olan grubun mezuniyet derecesi orta olan grup olduğu anlaşılmakta ve hipotezimizin desteklenmediği görülmektedir.

1.5. Annenin Eğitim Durumu Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular

Tablo 41. Annenin Eğitim Durumu Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	804.38	4	201.09	1.71	.14
Gruplar İçi	45536.21	389	117.06		
Toplam	46340.60	393			

İlgili hipotezimizde depresyon puanlarının annenin eğitim durumuna göre farklılaştığı; annenin eğitim durumu yükseldikçe çocuğun eğitiminin de daha kaliteli olabileceği düşünülerek annesi daha eğitilmiş olan öğrencilerde depresyon düzeyinin diğerlerine göre anlamlı şekilde düşük olacağı varsayılmıştı. Ancak yapılan istatistiksel analizler sonucunda annenin eğitim durumu gruplarının ortalama depresyon puanları arasında anlamlı bir farklılık ($F_{4,389}=1.71$; $P>.05$) tespit edilememiş ve dolayısıyla ilgili hipotezimiz doğrulanmamıştır.

1.6. Babanın Eğitim Durumu Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular

Tablo 42. Babanın Eğitim Durumu Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	769.74	4	192.43	1.64	.16
Gruplar İçi	45570.86	389	117.14		
Toplam	46340.60	393			

İlgili hipotezimizde babanın eğitim durumu gruplarının depresyon puanları arasında anlamlı farklılığın olduğu ve annenin eğitim durumuyla ilgili hipotezimizdeki gerekçeyle babası daha eğitilmiş olan öğrencilerin depresyon düzeylerinin daha düşük düzeyde gerçekleşeceği varsayılmıştı. Ancak uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda bağımsız değişken gruplarının ortalama depresyon puanları arasında anlamlı bir farklılık ($F_{4,389}=1.64$; $P>.05$) bulunamamış, dolayısıyla hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 43. Babanın Eğitim Durumu Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları

Babanın Eğitim Durumu	Sayı	Ortalama
Üniversite mezunu	24	13.45
Lise mezunu	30	14.16
İlkokul mezunu	275	15.36
Okuma-yazma bilmiyor	3	18.33
Ortaokul mezunu	62	18.61
P		.77

Netice itibariyle babanın eğitim durumu gruplarının ortalama depresyon puanları arasındaki farklılık anlamlı olmamakla beraber, fikir vermesi açısından, eğitim düzeyi daha yüksek babaların çocuklarında (üniversite ve lise gibi) depresyon düzeyinin, eğitim düzeyi düşük olan babaların çocuklarından (okuma-yazma bilemeyen, ilkokul ya da ortaokul mezunu gibi) anlamlı şekilde düşük olduğunu söyleyebiliriz. Bu anlamda hipotezimiz kısmen de olsa desteklenmiştir. Tablodan anlaşıldığı üzere, babası üniversite mezunu olanların ortalama depresyon puanları ($\bar{x}=13.45$) diğer gruplardan daha düşüktür. Babası lise mezunu olanların ortalama depresyon puanları ($\bar{x}=14.16$), ilkokul mezunu olanların ($\bar{x}=15.36$), okuma-yazma bilmeyenlerin ($\bar{x}=18.33$), ortaokul mezunlarının ise ($\bar{x}=18.61$) olduğu görülmektedir.

1.7. Anne-Baba Durumu Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular

Tablo 44. Anne-Baba Durumu Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	804.38	4	201.09	1.71	.14
Gruplar İçi	45536.21	389	117.06		
Toplam	46340.60	393			

İlgili hipotezimizde depresyon ile anne-baba durumu arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu, anne-babası sağ ve birlikte olanların depresyon düzeylerinin anne-babası ayrı ya da onlardan birini veya ikisini kaybetmiş olanlardan anlamlı şekilde daha düşük olduğu varsayılmıştı. Fakat uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda anne-

baba durumu gruplarının ortalama depresyon puanları arasında anlamlı bir farklılık ($F_{4,389}=1.71$; $P>.05$) tespit edilememiş ve hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 45. Anne-Baba Durumu Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları

Anne-Baba Durumu	Sayı	Ortalama
Anne ölü, baba sağ	4	8.25
Ayrı yaşıyorlar	8	15.12
İkisi de sağ ve birlikte	372	15.62
Anne sağ, baba ölü	10	21.60
P		.05

Bulgulara baktığımızda; annesi ölü babası sağ olanların ortalama depresyon puanlarının ($\bar{x}=8.25$), anne-babası ayrı olanların ($\bar{x}=15.12$), onları ikisi de sağ ve birlikte olanların ($\bar{x}=15.62$) takip ettiği, annesi sağ olup babası ölmüş olanların ise ($\bar{x}=21.60$) olduğu ve anne-baba gruplarının ortalama depresyon puanları arasındaki farklılığın anlamlı olmadığı dolayısıyla hipotezimizin doğrulanmadığı görülmektedir.

1.8. Annenin Mesleği Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular

Tablo 46. Annenin Mesleği Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	94.05	3	31.35	.26	.85
Gruplar İçi	45940.24	386	119.01		
Toplam	46034.29	389			

Annenin mesleğinin çocuğun depresyon düzeyi üzerine etkisini tespit etmek amacıyla deneklere annelerinin meslekleri sorulmuş, alınan cevaplara göre depresyon düzeylerinde farklılıklar görülmüştür. Ancak uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda annenin mesleği gruplarının ortalama depresyon puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık ($F_{3,386}=.26$, $P>.05$) tespit edilememiş, dolayısıyla hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 47. Annenin Mesleği Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları

Annenin Mesleği	Sayı	Ortalama
İşçi	2	13.00
Serbest çalışıyor	30	14.73
Çalışmıyor	356	15.83
Emekli	2	20.50
P		.77

Tablodan da anlaşıldığı üzere farklı meslek gruplarından olan annelerin çocuklarının depresyon düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı olmamakla birlikte farklılık göstermektedir. Annesi işçi olanların ortalama depresyon puanları $\bar{x}=13.00$, serbest çalışanların $\bar{x}=14.73$, çalışmayanların $\bar{x}=15.83$, emekli olanların ise $\bar{x}=20.50$ 'dir.

1.9. Babanın Mesleği Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular

Tablo 48. Babanın Mesleği Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	395.86	4	98.96	.84	.49
Gruplar İçi	44477.69	379	117.35		
Toplam	44873.56	383			

Babanın mesleğinin çocuğun depresyon düzeyi üzerine etkisini tespit etmek amacıyla deneklere babalarının meslekleri sorulmuş, alınan cevaplara göre depresyon düzeylerinde farklılıklar görülmüştür. Ancak uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda babanın mesleği gruplarının ortalama depresyon puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık ($F_{4,379}=.84$, $P>.05$) tespit edilememiş, hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 49. Babanın Mesleği Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları

Babanın Mesleği	Sayı	Ortalama
Memur	32	13.75
Serbest çalışıyor	201	15.27
İşçi	102	15.52
Çalışmıyor	19	16.63
Emekli	30	18.46
P		.32

Tablodan da anlaşıldığı üzere farklı meslek gruplarından olan babaların çocuklarının depresyon düzeyleri de farklılık göstermektedir. Babası memur olanların ortalama depresyon puanlarının en düşük olduğu ($\bar{x}=13.75$), onları serbest çalışanların ($\bar{x}=15.27$) ve işçi olanların ($\bar{x}=15.52$) takip ettiği, çalışmayanların ($\bar{x}=16.63$) ve emekli olanların ise ($\bar{x}=18.46$) daha yüksek düzeyde depresyonda oldukları görülmektedir.

1.10. Sosyal Çevre Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular

Tablo 50. Sosyal Çevre Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	690.79	3	230.26	1.96	.11
Gruplar İçi	45649.80	390	117.05		
Toplam	46340.60	393			

İlgili hipotezimizde depresyon puanlarının sosyal çevreye göre farklılaştığı; büyük yerleşim yerlerinde yaşayanların Kur'an Kursu ortamına küçük yerleşim yerlerinde yaşayanlardan daha kolay uyum sağlayabileceği düşünülmektedir, büyük yerleşim yerlerinde yaşayanların depresyon düzeylerinin küçük yerleşim yerlerinde yaşayanlardan anlamlı şekilde daha düşük olacağı varsayılmıştı. Ancak uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda sosyal çevre gruplarının ortalama depresyon puanları arasında anlamlı bir farklılık ($F_{3,390}=1.96$; $P>.05$) tespit edilememiş, hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 51. Sosyal Çevre Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları

Hayatının En Uzun Döneminin Geçtiği Yer	Sayı	Ortalama
Kasaba	38	13.68
Köy	110	14.77
İl merkezi	162	15.58
İlçe merkezi	84	17.98
P		.07

Tablodan anlaşıldığı üzere, kasabada ($\bar{x}=13.68$) ve köyde ($\bar{x}=14.77$) yaşayanların depresyon puanlarının düşük olduğu, onları il merkezinde yaşayanların ($\bar{x}=15.58$) ve ilçe merkezinde yaşayanların ($\bar{x}=15.58$) takip ettiği ve sosyal çevre gruplarının ortalama depresyon puanları arasındaki farklılığın anlamlı olmadığı görülmektedir. Buna göre hipotezimiz doğrulanmamıştır.

1.11. Ekonomik Durum Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular

Tablo 52. Ekonomik Durum Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	362.56	2	181.28	1.54	.21
Gruplar İçi	45978.04	391	117.59		
Toplam	46340.60	393			

İlgili hipotezimizde öğrencilerin depresyon düzeyinin ekonomik duruma göre farklılaştığı; ekonomik durumu düşük ve yüksek olan öğrencilerin depresyon puanlarının, ekonomik durumu orta seviyede olanlardan daha yüksek olacağı varsayılmıştı. Ancak uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda ekonomik durum gruplarının ortalama depresyon puanları arasında anlamlı bir farklılık ($F_{3,390}=1.96$; $P>.05$) bulunamamış, dolayısıyla hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 53. Ekonomik Durum Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları

Ekonomik Durum	Sayı	Ortalama
Orta	198	14.79
Düşük	168	16.35
Yüksek	28	17.75
P		.27

Ekonomik durum grupları arasındaki farklılık anlamlı olmamakla beraber fikir vermesi açısından; bulgulardan hareketle , ekonomik durumu orta seviyede olanların ortalama depresyon puanlarının ($\bar{x}=14.79$), düşük seviyede olanlardan ($\bar{x}=16.35$) ve yüksek seviyede olanlardan ($\bar{x}=17.75$) daha düşük olduğunu söyleyebiliriz..

2. Kur'an Kursu'na Bağlı Değişkenlerin Depresyona Etkisine Dair Bulgular

Çalışmamızın bu bölümünde, Kur'an Kursu'na isteyerek gelip-gelmeme, Kur'an Kursu eğitimi süreci ve sonrası için bir amaç ve hedef belirleyip-belirlememe, Kur'an Kursu eğitiminden memnun olup-olmama, kurs ortamında arkadaş edinebilme durumu, Kur'an Kursu eğitiminin dindarlık algısı üzerindeki etkisi ile okutulan "Temel Dini Bilgiler" kitabı, ders çeşitleri, öğretmen davranışları, uygulanan ceza türleri, boş zaman etkinlikleri, oyun oynayıp oynayamama durumu, velilerin kursu ziyaret etme periyotları, kurs ortamında şikayet ve sıkıntılara yol açan bazı durumlar ile depresyon arasındaki ilişkiye dair analizler yapılmıştır.

2.1. Kur'an Kursu'na İsteyerek Gelip-Gelmeme Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular

Tablo 54. İlköğretim Sonrası Arzu Edilen Eğitim Kurumu Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	2141.70	4	535.42	4.71	.001
Gruplar İçi	44198.89	389	113.62		
Toplam	46340.60	393			

İlgili hipotezimizde öğrencilerin Kur'an Kursu'na isteyerek gelip gelmeme durumları ile depresyon arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu, kursa isteyerek gelenlerin depresyon düzeylerinin istemeyerek gelenlerden anlamlı şekilde daha düşük olacağı varsayılmıştı. Öğrencilerin istek durumlarını tespit etmek için ise, ilköğretim sonrası hangi eğitim kurumunda öğrenim görmek istedikleri sorulmuş ve Kur'an Kursu'nu tercih edenlerin depresyon düzeyinin daha düşük olduğu varsayılmıştı. Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda bağımsız değişken gruplarının ortalama depresyon puanları arasında anlamlı bir farklılık ($F_{4,389}=4.71$; $P < .05$) tespit edilmiş, hipotezimiz doğrulanmıştır.

Tablo 55. İlköğretim Sonrası Arzu Edilen Eğitim Kurumu Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları ve Tukey-HSD Testi Sonucu

Arzu Edilen Okul	Ortalama	Arzu Edilen Okul				
		1	2	3	4	5
1.Özel Okul	12.55					
2.Kur'an Kursu	13.73					*
3.Anadolu ve Fen Lisesi	15.89					
4.İmam-Hatip Lisesi	17.12					
5.Lise	19.55		*			

Tabloda da görüldüğü üzere; (özel okulu tercih edenlerin dışında –ki özel okulu tercih edenlerin ortalama depresyon puanları ($\bar{x}=12.55$) diğer gruplardan daha düşüktür-) öğrencilerden Kur'an Kursu'na gelmek istediğini belirtenlerin ortalama depresyon puanları ($\bar{x}=13.73$), Anadolu ve Fen Lisesi'ni tercih edenlerin ($\bar{x}=15.89$), İmam-Hatip Lisesi'ni tercih edenlerin ($\bar{x}=17.12$) ve Lise öğrenimini tercih edenlerin puanlarından ($\bar{x}=19.55$) daha düşüktür. Bu durum gösteriyor ki, İlköğretim sonrası Kur'an Kursu'na gelmek isteyenlerin depresyon düzeyleri, İlköğretim sonrası başka bir eğitim kurumunda öğrenimine devam etmek istemesine rağmen farklı sebeplerle Kur'an Kursu'na gönderilen öğrencilerden daha düşüktür. Bununla birlikte, yapılan korelasyon analizi neticesinde anlamlı farklılığın, 2. ile 5. grup arasında olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 56. “Başka Bir Eğitim Kurumuna Kaydolma İmkânı Bulsaydınız Yine de Kur’an Kursu’na Gelir miydiniz?” Sorusuna Verdikleri Cevaplar Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	2349.15	2	1174.57	10.44	.000
Gruplar İçi	43991.45	391	112.51		
Toplam	46340.60	393			

Yine istek durumuyla ilgili hipotezimize bağlı olarak; deneklere yönelttiğimiz “İlköğretim sonrası başka bir eğitim kurumuna kaydolma imkânı bulsaydınız yine de Kur’an Kursu’na gelir miydiniz?” sorusuna verilen cevaplar neticesinde uyguladığımız Tek yönlü varyans analizi sonucunda bağımsız değişken gruplarının ortalama depresyon puanları arasında anlamlı bir farklılık ($F_{2,391}=10.44$; $P < .01$) tespit edilmiş ve hipotezimiz doğrulanmıştır.

Tablo 57. “Başka Bir Eğitim Kurumuna Kaydolma İmkânı Bulsaydınız Yine de Kur’an Kursu’na Gelir miydiniz?” Sorusuna Verdikleri Cevaplar Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları ve Tukey-HSD Testi Sonucu

Başka bir eğitim kurumuna kaydolma imkânı bulsaydınız yine de Kur’an Kursu’na gelir miydiniz?	Ortalama	Gelir miydiniz		
		1	2	3
1.Gelirdim	14.01			*
2.Gelmezdim	17.13			
3.Kararsızım	19.69	*		

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere başka bir eğitim kurumuna kaydolma imkânı bulduğu halde yine de Kur’an Kursu’na “gelirdim” şeklinde cevap verenlerin ortalama depresyon puanları ($\bar{x}=14.01$); “gelmezdim” diyenlerin puanlarından ($\bar{x}=17.13$) ve “kararsızım” diyenlerin puanlarından ($\bar{x}=19.69$) anlamlı şekilde daha düşüktür. Yapmış olduğumuz korelasyon analizi sonucu, buradaki anlamlılığın “gelirdim” ve “kararsızım” grupları arasında olduğu, bu iki grubun depresyon puanlarının anlamlı şekilde farklılaştığı ortaya çıkmıştır.

Tablo 58. Kur'an Kursu'na Gelmekteki En Etkin Faktör Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	744.08	2	372.04	3.19	.04
Gruplar İçi	45596.51	391	116.61		
Toplam	46340.60	393			

İstek durumu ile ilgili hipotezimize bağlı olarak; deneklerin Kur'an Kursu'na gelmelerindeki en etkin faktör sorgulanmış ve alınan cevaplar üzerine uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucu bağımsız değişken gruplarının ortalama depresyon puanları arasında anlamlı bir farklılık ($F_{2,391}=3.1;P<.05$) tespit edilmiş; hipotezimiz doğrulanmıştır.

Tablo 59. Kur'an Kursu'na Gelmekteki En Etkin Faktör Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları ve Tukey-HSD Testi Sonucu

En Etkin Faktör	Ortalama	En Etkin Faktör		
		1	2	3
1.Kendi isteğim	14.78		*	
2.Ailemin isteği	17.66	*		
3.Arkadaşlarımın teşviki	18.77			

Tablodan da anlaşıldığı üzere Kur'an Kursu'na kendi isteğiyle gelenlerin ortalama depresyon puanlarının en düşük olduğu ($\bar{x}=14.78$), onları ailesinin isteğiyle gelenlerin ($\bar{x}=17.66$) takip ettiği, arkadaşlarının teşvikiyle gelenlerin ise ($\bar{x}=18.77$) daha yüksek depresyon düzeyinde olduğu; bununla birlikte, yapılan korelasyon analizi sonucu, “kendi isteğim” ve “ailemin isteği” gruplarının depresyon puanlarının anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür.

2.2. Kur'an Kursu'na Bir Amaç ve Hedef Belirleyerek Gelme Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular

Tablo 60. Kur'an Kursu'na Bir Amaç ve Hedef Belirleyerek Gelme Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	457.43	3	152.48	1.29	.27
Gruplar İçi	45883.16	390	117.64		
Toplam	46340.60	393			

İlgili hipotezimizde, depresyonla Kur'an Kursu'na bir amaç ve hedef belirleyerek gelme durumu arasında anlamlı bir ilişki olabileceği, bir amacı ve planı olanlarda depresyon düzeyinin amaç ve planı olmayanlardan anlamlı şekilde daha düşük olabileceği varsayılmıştı. Bu nedenle deneklere öncelikle Kur'an Kursu'na gelmekteki amaçları sorulmuş, alınan cevaplar neticesinde uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda grupların ortalama depresyon puanları arasında anlamlı bir farklılık ($F_{3,390}=1.29$; $P>.05$) bulunamamış ve hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 61. Kur'an Kursu'na Bir Amaç ve Hedef Belirleyerek Gelme Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları

Amaç	Sayı	Ortalama Depresyon Puanları
Ailemin arzusunu yerine getirmek	20	11.70
Kur'an öğrenip, dini bilgiler edinmek	178	15.38
Allah'a daha çok yaklaşmak	185	16.27
Toplumda saygınlık kazanmak	11	18.00
P		.15

Tabloda da görüldüğü üzere deneklerden, amacı ailesinin arzusunu yerine getirmek olanların ortalama depresyon puanlarının en düşük olduğu ($\bar{x}=11.70$), onları Kur'an öğrenip dini bilgiler edinmek ($\bar{x}=15.38$) ve Allah'a daha çok yaklaşmak olanların ($\bar{x}=16.27$) takip ettiği, toplumda saygınlık kazanmak olanların puanlarının ise en yüksek olduğu ($\bar{x}=18.00$) anlaşılmaktadır.

Tablo 62. Kur'an Kursu Eğitiminden Sonraki Planları Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	985.66	5	197.13	1.68	.13
Gruplar İçi	45354.93	388	116.89		
Toplam	46340.60	393			

Yine bir amaç ve planı olmakla ilgili hipotezimize bağlı olarak; deneklere Kur'an Kursu eğitiminden sonraki planları sorulmuş ve alınan cevaplar üzerine uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucu grupların ortalama depresyon puanları arasında anlamlı bir farklılık ($F_{5,388}=1.68$; $P>.05$) tespit edilememiş, hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 63. Kur'an Kursu Eğitiminden Sonraki Planları Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları

Planlar	Sayı	Ortalama Depresyon Puanları
İşe girmek	23	12.21
İmam-Hatip Lisesi'ne devam etmek	95	13.65
Liseye devam etmek	43	16.00
Henüz düşünmedim	127	16.61
Dini hizmetlere yönelmek	52	16.69
Açıköğretimle eğitimime devam etmek	54	17.35
P		.17

Tabloda belirtildiği üzere, Kur'an Kursu eğitiminden sonraki planı işe girip çalışmak olanların ortalama depresyon puanları $\bar{x}=12.21$, İmam-Hatip Lisesi'ne devam etmek olanların $\bar{x}=13.65$, liseye devam etmek olanların $\bar{x}=16.00$, henüz bir planı olamayanların $\bar{x}=16.61$, dini hizmetlere yönelmek olanların $\bar{x}=16.69$, açıköğretimle eğitimine devam etmek olanların ise $\bar{x}=17.35$ olduğu anlaşılmaktadır. Geleceğe yönelik bir planı olmamak umutsuzlukla ilişkilendirilmiş, umutsuzluk ise bir depresyon belirtisi olarak kabul edildiğinden, geleceğe yönelik planı olmayanların depresyon düzeylerinin daha yüksek olabileceği varsayılmıştır. Umutsuzlukla alakalı olarak Nurten Kimter tarafından yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, dindarlık seviyeleri (güçlü, orta,

zayıf) ile umut seviyeleri (güçlü, orta, zayıf) arasında hesaplanan (t) değerinden dindarlık ile umut arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu gözlenmiştir ($\bar{x} = 19.11$).¹³⁷ Buradan dindarlığın insanı daha umutlu kıldığı, umudun ise depresyonla ters orantı içerisinde olduğunu düşünürsek, aslında dindarlığın da depresyonla ters orantılı olduğu sonucuna varabiliriz.

2.3. Kur'an Kursu'nda Bulunmaktan Memnun Olma Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular

Tablo 64. Kur'an Kursu'nda Bulunmaktan Memnun Olma Durumu Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	5648.10	2	2824.05	27.13	.000
Gruplar İçi	40692.49	391	104.07		
Toplam	46340.60	393			

İlgili hipotezimizde öğrencilerin depresyon düzeyinin Kur'an Kursu'nda bulunmaktan memnun olma durumuna göre farklılaştığı; memnun olanların depresyon düzeylerinin memnun olmayanlardan anlamlı şekilde daha düşük olabileceği varsayılmıştı. Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda da gruplarının ortalama depresyon puanları arasında anlamlı bir farklılık ($F_{2,391}=27.13$; $P < .001$) bulunmuş ve hipotezimiz doğrulanmıştır.

¹³⁷ KIMTER, Nurten, "Dini İnanç, İbadet ve Duanın Umutsuzlukla İlişkisi Üzerine", *Gençlik, Din Ve Değerler Psikolojisi*, s.206

Tablo 65. Kur'an Kursu'nda Bulunmaktan Memnun Olma Durumu Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları ve Tukey-HSD Testi Sonucu

Memnuniyet Durumu	Ortalama	Memnuniyet Durumu		
		1	2	3
1.Memnunum	11.99		*	*
2.Kararsızım	18.58	*		*
3.Memnun değilim	24.19	*	*	

Tablodan anlaşıldığı üzere Kur'an Kursu'nda bulunmaktan memnun olanların ortalama depresyon puanlarının en düşük olduğu ($\bar{x}=11.99$), onları kararsız olanların ($\bar{x}=18.58$) takip ettiği, memnun olmayanların puanlarının ise ($\bar{x}=24.19$) en yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bulgulardan, memnuniyetle birlikte depresyon düzeyinde de anlamlı bir düşüş olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 66. Kur'an Kursu'nda Bulunmaktan Memnun Olmama Sebepleri Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	405.62	3	135.20	.99	.39
Gruplar İçi	26017.91	191	136.21		
Toplam	26423.53	194			

Kur'an Kursu'nda bulunmaktan memnun olmayanlara memnuniyetsizlik sebepleri sorulmuş, memnuniyetsizlik sebeplerine göre depresyon düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olacağı varsayılmıştı. Alınan cevaplar üzerine uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda grupların ortalama depresyon puanları arasında anlamlı bir farklılık ($F_{3,191}=.99$; $P>.05$) bulunamamış ve hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 67. Kur'an Kursu'nda Bulunmaktan Memnun Olmama Sebepleri Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları

Memnuniyet Durumu	Sayı	Ortalama Depresyon Puanları
Arkadaşların olumsuz tutumu	94	18.04
Kurs idaresinin olumsuz tutumu	23	18.52
Öğretmenlerin olumsuz tutumu	40	21.00
Derslerin ağır oluşu	38	21.13
P		.65

Yukarıdaki tabloda da belirtildiği üzere; memnuniyetsizlik sebebi arkadaşlarının olumsuz tutumu olanların ortalama depresyon puanları $\bar{x}=18.04$, kurs idaresinin olumsuz tutumu olanların $\bar{x}=18.52$, öğretmenlerin olumsuz tutumu olanların $\bar{x}=21.00$ ve derslerin ağır oluşu olanların $\bar{x}=21.13$ 'dir. Grupların depresyon puanlarında anlamlı bir farklılaşma tespit edilememiştir.

2.4. Kur'an Kursu'nda Arkadaş Edinebilme Durumunun Depresyona Etkisine Dair Bulgular

Tablo 68. Kur'an Kursu'nda Arkadaş Edinebilme Durumu Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	1484.16	2	742.08	6.46	.002
Gruplar İçi	44856.43	391	114.72		
Toplam	46340.60	393			

İlgili hipotezimizde, depresyon puanlarının Kur'an Kursu'nda arkadaş edinebilme durumuna göre farklılaştığı; Kur'an Kursu'nda kolayca arkadaş edinebilenlerin depresyon düzeylerinin arkadaş edinmekte güçlük çekenler ve hiç arkadaş edinmeyenlerden anlamlı şekilde daha düşük olacağı varsayılmıştı. Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda, grupların ortalama depresyon puanları arasında anlamlı bir farklılık ($F_{2,391}=6.46$; $P<.05$) tespit edilmiş ve hipotezimiz doğrulanmıştır.

Tablo 69. Kur'an Kursu'nda Arkadaş Edinebilme Durumu Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları ve Tukey-HSD Sonucu

Arkadaş Edinebilme Durumu	Ortalama	Arkadaş Edinebilme Durumu		
		1	2	3
1.Kolayca arkadaş edinebiliyorum	14.73		*	
2.Arkadaş edinmekte güçlük çekiyorum	18.91	*		
3.Hiç arkadaş edinemiyorum	23.00			

Bireyin en büyük bilişsel, duygusal gelişme gösterdiği ve her şeyi eleştirip, soruşturup kendine özgü yeni bir dünya kurmaya çalıştığı ergenlik çağında, gencin dayanabileceği en büyük güven kaynağını arkadaşlık oluşturur. Her konuda dengesizlik içinde olan ve denge oluşturmaya çalışan çocuk, arkadaşlık konusunda dengesizlik içinde değildir. Bu yaşlarda yaşlılarının çocuk üzerindeki etkisi, çoğu kez ailenin etkisi kadar, hatta bazı ülkelerde ondan daha büyüktür.¹³⁸ Ortaöğretim çağında gençler, aileleri dışında ilişkide buldukları arkadaş, öğretmen ve diğer yetişkinlerle de özdeşim kurarlar. Gençlerin arkadaş normları ve yetişkin kültüründen birlikte etkilendikleri durumlardan birisi de dini tutum ve davranış konusudur.¹³⁹ Bu nedenle Kur'an Kursu öğrencisi için hem dini duygu ve düşüncelerini hem diğer yaşantılarını paylaştığı arkadaşları, çok büyük önem arz etmektedir. Nitekim, tabloda da görüldüğü üzere; Kur'an Kursu'nda hiç arkadaş edinemeyenlerin depresyon puanlarının ($\bar{x}=23.00$) en yüksek olduğu, onları arkadaş edinmekte güçlük çekenlerin ($\bar{x}=18.91$) takip ettiği, kolayca arkadaş edinebilenlerin depresyon puanlarının ise ($\bar{x}=14.73$) en düşük olduğu anlaşılmaktadır. Yapılan korelasyon analizi sonucunda anlamlı farklılığın birinci ve ikinci gruplar arasında olduğu ortaya çıkmıştır.

¹³⁸ CÜCELOĞLU, a.g.e, s.360

¹³⁹ KLAVUZ, M.Akif, "Ergenlerde Özdeşleşme ve Din Eğitimi", *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*, s. 251

2.5. Kur'an Kursu Eğitiminin Dindarlığa Etkisi Bağımsız Değişkeninin Depresyona Etkisine Dair Bulgular

Tablo 70. Kur'an Kursu Eğitiminin Dindarlığa Etkisi Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	2345.06	4	586.26	5.18	.000
Gruplar İçi	43995.53	389	113.09		
Toplam	46340.60	393			

İlgili hipotezimizde, depresyon ile Kur'an Kursu eğitiminin dindarlık algısına etkisi arasında anlamlı bir ilişkinin olabileceği, Kur'an Kursu eğitiminin dindarlığına olumlu etkisi olduğunu düşünenlerin depresyon düzeylerinin olumsuz etkisi olduğunu düşünenlerden anlamlı şekilde daha düşük olacağı varsayılmıştı. Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda grupların ortalama depresyon puanları arasında anlamlı bir farklılık ($F_{4,389}=5.18$; $P < .001$) bulunmuş ve hipotezimiz doğrulanmıştır.

Tablo 71. Kur'an Kursu Eğitiminin Dindarlığa Etkisi Bağımsız Değişkeni Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları ve Tukey-HSD Sonucu

Kurs Eğitiminin Dindarlığa Etki Durumu	Ortalama	Dindarlığa Etki Durumu				
		1	2	3	4	5
1.Çok olumsuz etkisi oldu	14.00					
2.Çok olumlu etkisi oldu	14.81				*	*
3.Ne olumlu ne olumsuz hiç etkisi olmadı	15.62					*
4.Biraz olumlu etkisi oldu	19.11		*			*
5.Biraz olumsuz etkisi oldu	34.25		*	*	*	

Tabloda belirtildiği üzere; Kur'an Kursu eğitiminin dindarlığına çok olumsuz etkisi olduğunu söyleyenlerin ortalama depresyon puanları $\bar{x}=14.00$, çok olumlu etkisi olduğunu söyleyenlerin $\bar{x}=14.81$, ne olumlu ne de olumsuz hiçbir etkisi olmadığını söyleyenlerin $\bar{x}=15.62$, biraz olumlu etkisi olduğunu söyleyenlerin $\bar{x}=19.11$, biraz

olumsuz etkisi olduğunu söyleyenlerin ise $\bar{x}=34.25$ 'dir. Yapılan korelasyon analizi sonucunda depresyon puanlarındaki anlamlı farklılaşmanın, 2. ile 4., 2. ile 5., 3. ile 5., 4. ile 5. gruplar arasında olduğu ortaya çıkmıştır.

2.6. Kur'an Kursu Ortamından Kaynaklanan Problemlerin Depresyona Etkisine Dair Bulgular

İlgili hipotezimizde, Kur'an Kursu ortamında öğrenciler tarafından problem olarak telakki edilen birtakım uygulamaların (okutulan ders kitabı, ders çeşitleri, öğretmen davranışları, verilen cezalar, boş zaman etkinlikleri, velilerin kursu ne sıklıkta ziyaret ettikleri gibi) depresyon düzeyi üzerinde farklı derecelerde etkisi olduğu varsayılmıştı.

Tablo 72. Kur'an Kursu'nda Okutulan Temel Dini Bilgiler Kitabını Beğenip Beğenmemeleri Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanlarına Uygulanan T-Testi Sonuçları

Kur'an Kursu'nda okutulan Temel Dini Bilgiler ders kitabını beğeniyor musunuz?	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	t
DEPRES Evet	316	15.10	10.63	-2.07
Hayır	78	18.06	11.48	

Yukarıda zikrettiğimiz hipotezimizle alakalı olarak, deneklere Kur'an Kursu'nda okutulan "Temel Dini Bilgiler" ders kitabı hakkındaki düşünceleri sorulmuş, kitabı beğenmeyenlerin depresyon düzeylerinin beğenenlerden anlamlı şekilde daha yüksek olacağı varsayılmıştı. Uygulanan t testi sonucunda bağımsız değişken gruplarının puanları arasında anlamlı bir farklılık ($t=-2.07$; $P<.05$) tespit edilmiş, hipotezimiz doğrulanmıştır.

Tabloda verildiği üzere; "Temel Dini Bilgiler" ders kitabını beğenen öğrencilerin ortalama depresyon puanlarının ($\bar{x}=15.10$), beğenmeyen öğrencilerin puanlarından ($\bar{x}=18.06$) anlamlı şekilde daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 73. Kur'an Kursu'nda Okutulan Ders Çeşitleri Hakkındaki Düşünceleri Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanlarına Uygulanan T-Testi Sonuçları

	t	Serbestlik Derecesi	P
DEPRES	-.84	392	.40
	-.91	99.293	.36

Yine ana hipotezimizle alakalı olarak, öğrencilere Kur'an Kursu'nda okutulan ders çeşitleri hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Ders çeşitlerini yeterli bulup bulmama durumuna göre depresyon puanlarının farklılaştığı; ders çeşitlerini yeterli bulmayan öğrencilerin depresyon düzeylerinin, yeterli bulanlardan anlamlı şekilde daha yüksek olacağı varsayılmıştır. Ancak uygulanan t testi sonucunda bağımsız değişken gruplarının puanları arasında anlamlı bir farklılık ($t=-.91$; $P>.05$) bulunamamış, hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 74. Kur'an Kursu'nda Okutulan Ders Çeşitleri Hakkındaki Düşünceleri Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları

Kur'an Kursu'nda okutulan ders çeşitlerini nasıl buluyorsunuz?	Sayı	Ortalama	Standart Sapma
DEPRES Yeterli buluyorum	329	15.48	11.06
Yetersiz buluyorum	65	16.72	9.77

Tablodan da anlaşıldığı üzere Kur'an Kursu'nda okutulan ders çeşitlerini yeterli bulan öğrencilerin ortalama depresyon puanları ($\bar{x}=15.48$), yeterli bulmayanların puanlarından ($\bar{x}=16.72$) daha düşük olmakla beraber, puanlar arasındaki farklılık istatistiksel açıdan anlamlı değildir.

Tablo 75. Öğrencileri En Çok Üzen Öğretmen Davranışları Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	725.89	4	181.47	1.49	.20
Gruplar İçi	31123.40	257	121.10		
Toplam	31849.30	261			

Deneklere kendilerini en çok üzen öğretmen davranışı sorulmuş; depresyon düzeyinin öğrenciyi en çok üzen öğretmen davranışına göre farklılaştığı varsayılmıştır. Uygulanan tek yönlü varyans analizine göre grupların puanları arasında

anlamlı bir farklılık ($F_{4,257}=1.49$; $P > .05$) bulunamamış, dolayısıyla hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 76. Öğrencileri En Çok Üzen Öğretmen Davranışları Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları

Sizi en çok üzen öğretmen davranışı hangisidir?	Sayı	Ortalama Depresyon Puanları
Arkadaşlarının içinde cezalandırması	57	14.66
Derste söz hakkı vermemesi	15	15.00
Adaletsiz davranması	100	18.15
Azarlaması	72	18.70
Alay etmesi	18	18.77
P		.58

Yukarıdaki tabloda da belirtildiği gibi, öğretmen davranışlarını öğrenciyi en az üzen davranıştan en çok üzen davranışa doğru sıralayacak olursak; arkadaşlarının içinde cezalandırılmak diyenlerin ortalama depresyon puanları $\bar{x}=14.66$, derste söz hakkı vermemesi diyenlerin puanları $\bar{x}=15.00$, adaletsiz davranması diyenlerin puanları $\bar{x}=18.15$, azarlaması diyenlerin puanları $\bar{x}=18.70$, alay etmesi diyenlerin puanları ise $\bar{x}=18.77$ 'dir. Grupların puanları arasındaki farklılık istatistiksel açıdan anlamlı bulunmasa da fikir vermesi açısından, bulgularımıza dayanarak, öğrencileri en çok üzen öğretmen davranışının, öğretmenin alay etmesi olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 77. Kur'an Kursu'nda Olumsuz Davranışta Bulunanlara Uygulanan Çözümler Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	699.48	5	139.89	1.18	.31
Gruplar İçi	45641.11	388	117.63		
Toplam	46340.60	393			

Kur'an Kursu ortamından kaynaklanan problemler kategorisinde; deneklere Kur'an Kursu'nda olumsuz davranışta bulduklarında nasıl cezalandırıldıkları sorulmuş, öğrencilerin depresyon düzeyinin Kur'an Kursu'nda uygulanan ceza türlerine göre farklılaştığı varsayılmıştı. Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda ceza türleri gruplarının puanları arasında anlamlı bir farklılık ($F_{5,388}=1.18$; $P > .05$) tespit edilememiş, hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 78. Kur'an Kursu'nda Olumsuz Davranışta Bulunanlara Uygulanan Çözümler Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları

Uygulanan Çözümler	Sayı	Ortalama Depresyon Puanları
Kurstan uzaklaştırılıyor.	9	12.77
Öğüt veriliyor.	73	13.95
Yapılan davranışın yanlış olduğu söylenip, doğru şekli gösteriliyor.	174	15.37
İkaz ediliyor.	98	16.79
Dayak atılıyor.	14	17.07
Azarlanıyor.	26	18.73
P		.40

Yukarıdaki tabloda da belirtildiği üzere; Kur'an Kursu'nda olumsuz davranışta bulunanların kurstan uzaklaştırıldığını söyleyenlerin ortalama depresyon puanları $\bar{x}=12.77$, öğüt verildiğini söyleyenlerin $\bar{x}=13.95$, yapılan yanlışın doğru şeklinin gösterildiğini söyleyenlerin $\bar{x}=15.37$, ikaz edildiğini söyleyenlerin $\bar{x}=16.79$, dayak atıldığını söyleyenlerin $\bar{x}=17.07$, azarlandığını söyleyenlerin puanları ise $\bar{x}=18.73$ 'dir. Ceza türleri gruplarının ortalama depresyon puanları arasındaki farklılık istatistiksel açıdan anlamlı olmamakla beraber, grupların depresyon puanlarına baktığımızda, denekleri en çok üzen ve depresyona iten cezalandırma türünün dayak ve azarlama olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 79. Kur'an Kursu'nda Boş Zamanları Değerlendirme Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	890.33	4	222.58	1.90	.10
Gruplar İçi	45450.26	389	116.83		
Toplam	46340.60	393			

Deneklere Kur'an Kursu'nda boş zamanlarını ne tür etkinliklerle değerlendirdikleri sorulmuş, boş zaman etkinliklerine göre depresyon düzeylerinde farklılaşma olacağı varsayılmıştı. Ancak uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda grupların puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık ($F_{4,389}=1.90$; $P>.05$) tespit edilememiş, dolayısıyla hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 80. Kur'an Kursu'nda Boş Zamanları Değerlendirme Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları

Boş Zaman Etkinlikleri	Sayı	Ortalama Depresyon Puanları
Oyun oynayarak	124	14.45
Ders çalışarak	137	15.05
Kitap okuyarak	70	16.44
Tv, video izleyerek	23	17.43
Uyuyarak ve dinlenerek	40	19.35
P		.15

Tabloda belirtilen değerlerden, öğrencilerden boş zamanlarını oyun oynayarak geçirenlerin ortalama depresyon puanlarının en düşük olduğu ($\bar{x}=14.45$), onları ders çalışarak ($\bar{x}=15.05$), kitap okuyarak ($\bar{x}=16.44$), tv, video izleyerek geçirenlerin ($\bar{x}=17.43$) takip ettiği, uyuyarak ve dinlenerek geçirenlerin puanlarının ise en yüksek ($\bar{x}=19.35$) olduğu anlaşılmaktadır. Grupların depresyon puanları arasındaki farklılık istatistiksel açıdan anlamlı olmamakla beraber, fikir vermesi açısından bulgularımıza dayanarak, depresyon düzeyi en yüksek grubun boş zamanlarını uyuyarak ve dinlenerek geçirenler olduğunu söyleyebiliriz. Bu sonuçtan hareketle, depresyonun öğrenciyi ders çalışmak ya da oyun oynamak yerine daha çok uyumaya ittiğini söyleyebiliriz.

Tablo 81. Kur'an Kursu'nda Oyun Oynayıp-Oynayamama Durumu Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanlarına Uygulanan T-Testi Sonuçları

Kur'an Kursu'nda oyun oynayabiliyor musunuz?	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	t
DEPRES Evet	268	14.39	10.44	-3.39
Hayır	126	18.42	11.24	

Araştırmamıza katılan öğrencilere, Kur'an Kursu'nda oyun oynayıp oynayamadıkları sorulmuş, oyun oynayabilenlerin depresyon düzeylerinin oynayamayanlardan anlamlı şekilde daha düşük olacağı varsayılmıştır. Uygulanan t testi sonucunda grupların puanları arasında anlamlı bir farklılık ($t=-3.39$; $P<.05$) tespit edilmiştir. Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere; Kur'an Kursu'nda oyun oynayabildiklerini ifade eden öğrencilerin ortalama depresyon puanları ($\bar{x}=14.39$), oyun oynayamadıklarını belirten öğrencilerin puanlarından ($\bar{x}=18.42$) anlamlı şekilde daha düşüktür.

Tablo 82. Kur'an Kursu'nda Oyun Oynayamama Sebepleri Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	209.91	2	104.95	.82	.44
Gruplar İçi	15172.24	119	127.49		
Toplam	15382.16	121			

Deneklerden Kur'an Kursu'nda oyun oynayamadıklarını ifade edenlere oynayamama sebepleri sorulmuş, depresyon düzeyinin oyun oynayamama sebeplerine göre farklılaştığı varsayılmıştı. Ancak alınan cevaplar üzerine uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda grupların puanları arasında anlamlı bir farklılık ($F_{2,119} = .82$; $P > .05$) bulunamamış, hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 83. Kur'an Kursu'nda Oyun Oynayamama Sebepleri Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları

Oyun Oynayamama Sebepleri	Sayı	Ortalama Depresyon Puanları
Derslerden fırsat bulamamak	66	17.13
Oyuna izin verilmeyişi	22	19.13
Kursta oyun alanının olmayışı	34	20.05
P		.54

Tablodan da anlaşıldığı üzere oyun oynayamama sebeplerinin derslerden fırsat bulamamak olduğunu belirten öğrencilerin ortalama depresyon puanlarının en düşük olduğu ($\bar{x} = 17.13$), onları oyuna izin verilmeyişi olduğunu belirtenlerin takip ettiği ($\bar{x} = 19.13$), kursta oyun alanının olmayışını sebep olarak gösterenlerin puanlarının ise ($\bar{x} = 20.05$) en yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçtan hareketle, grupların depresyon puanları arasındaki farklılık istatistiksel açıdan anlamlı olmamakla birlikte, bulgularımıza bakarak, oyuna izin verilmeyişinin ve oyun alanının olmayışının, öğrencileri derslerden fırsat bulamadığı için oyun oynayamamaktan daha çok depresyona ittiğini söyleyebiliriz.

Tablo 84. Kur'an Kursu'nda Oyun Oynamayı İsteyip-İstememe Durumu Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanlarına Uygulanan T-Testi Sonuçları

Şayet kursta oyun oynayamıyorsanız, oynamak ister miydiniz?	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	t
DEPRES Evet	101	18.96	11.24	1.32
Hayır	25	15.64	11.02	

Araştırmamıza katılan öğrencilerden Kur'an Kursu'nda oyun oynayamadıklarını ifade edenlere "oynamayı ister miydiniz?" sorusu yöneltilmiş, istediği halde oyun oynayamayanların depresyon puanlarının, oyun oynamayı istemeyenlerden anlamlı şekilde daha yüksek olacağı varsayılmıştı. Alınan cevaplara uygulanan t testi sonucunda bağımsız değişken gruplarının puanları arasında anlamlı bir farklılık ($t=1.32$; $P>.05$) tespit edilememiştir, dolayısıyla hipotezimiz doğrulanmamıştır.

İstatistiksel açıdan anlamlı olmamakla birlikte; tabloda da belirtildiği üzere; Kur'an Kursu'nda oyun oynamayı isteyenlerin ortalama depresyon puanları ($\bar{x}=18.96$), oynamak istemeyenlerin puanlarından ($\bar{x}=15.64$) daha yüksektir.

Tablo 85. Öğrenci Velilerinin Kur'an Kursu'nu Ziyaret Etme Sıklıkları Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	695.70	2	347.85	2.98	.05
Gruplar İçi	45644.89	391	116.73		
Toplam	46340.60	393			

Kur'an Kursu ortamından kaynaklanan problemler kategorisinde; deneklere velilerin Kur'an Kursu'nu ne sıklıkta ziyaret ettikleri sorulmuştur. Öğrencilerin depresyon düzeyinin velilerin kursu ziyaret etme sıklığına göre farklılaştığı; velisi kursu ziyaret eden öğrencilerin depresyon puanlarının, ziyaret etmeyenlerin puanlarından anlamlı şekilde düşük olacağı varsayılmıştı. Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda bağımsız değişken gruplarının puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık ($F_{2,391}=2.98$; $P<.05$) tespit edilmiştir ve hipotezimiz doğrulanmıştır.

Tablo 86. Öğrenci Velilerinin Kur'an Kursu'nu Ziyaret Etme Sıklıkları Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları ve Tukey-HSD Testi Sonucu

Velilerin Kursu Ziyaret Etme Sıklığı	Ortalama	Veli Ziyaret Sıklığı		
		1	2	3
1.Bazen gelir	14.87			*
2.Sık sık gelir	16.11			
3.Hiç gelmez	18.11	*		

Yukarıdaki tabloda belirtildiği üzere; velisi Kur'an Kursu'nu bazen ziyaret eden öğrencilerin ortalama depresyon puanlarının en düşük olduğu ($\bar{x}=14.87$), onları sık sık gelenlerin ($\bar{x}=16.11$) takip ettiği, hiç gelmeyenlerin puanlarının ise ($\bar{x}=18.11$) en yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Yapılan korelasyon analizi sonucunda anlamlı farklılığın 1. ve 2. gruplar arasında olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 87. Kurs Ortamında Şikayet ve Sıkıntılara Yol Açan Durumlar Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları Arasındaki Farklılıkların Anlamlılık Düzeyine İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	3886.76	10	388.67	3.50	.000
Gruplar İçi	42453.83	383	110.84		
Toplam	46340.60	393			

İlgili hipotezimizde Kur'an Kursu'ndan kaynaklanan çeşitli problemlere göre depresyon düzeyinde farklılaşma olacağı varsayılmıştı. Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda da bağımsız değişken gruplarının ortalama depresyon puanları arasında anlamlı bir farklılık ($F_{10,383} = 3.50$; $P < .001$) tespit edilmiş, hipotezimiz doğrulanmıştır.

Tablo 88. Kurs Ortamında Şikayet ve Sıkıntılara Yol Açan Durumlar Açısından Deneklerin Ortalama Depresyon Puanları ve Tukey-HSD Testi Sonucu

Şikayet Konusu	Ortalama	Şikayet Konusu											
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
1.Görsel ve işitsel cihaz yetersizliği	7.95					*	*				*	*	
2.Şikayetimin yok	12.14									*			
3.Temizlik	14.66												
4.Yeterince dış ortama çıkamamak	14.85												
5.Ailemle yeterince görüşmemek	17.45	*											
6.Derslerin ağır olması	18.29	*											
7.Kurs çalışanlarının davranışları	19.18												
8.Öğretmenlerin davranışları	19.33												
9.Yemekler	19.80	*	*										
10.Aşırı disiplinsizlik	22.10	*											
11.Sınıfların kalabalık olması	24.00												

Yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı üzere; Kur'an Kursu ortamında öğrencilerin problem olarak telakki ettikleri olay ve olgulara göre depresyon düzeylerindeki farklılıklar şöyledir: Görsel ve işitsel cihazların yetersizliğinden şikayet edenlerin ortalama depresyon puanları ($\bar{x}=7.95$), şikayeti olmayanların ($\bar{x}=12.14$), temizlikten şikayet edenlerin ($\bar{x}=14.66$), yeterince dış ortama çıkamamaktan şikayetçi olanların ($\bar{x}=14.85$), ailesiyle yeterince görüşmemekten şikayet edenlerin ($\bar{x}=17.45$), derslerin ağır olmasından şikayetçi olanların ($\bar{x}=18.29$), kurs çalışanlarından şikayetçi olanların ($\bar{x}=19.18$), öğretmen davranışlarından şikayetçi olanların ($\bar{x}=19.33$), yemeklerden şikayetçi olanların ($\bar{x}=19.80$), aşırı disiplinsizlikten şikayetçi olanların ($\bar{x}=22.10$), sınıfların kalabalıklığından şikayetçi olanların puanları ise ($\bar{x}=24.00$)'dir. Veriler en yüksek depresyon düzeyinde bulunan grubun sınıfların kalabalıklığından şikayetçi olanlar olduğunu göstermektedir. Yapılan korelasyon analizi neticesinde anlamlı

farklılığın, 1. ile 5., 1. ile 6., 1. ile 9., 1. ile 10. ve 2. ile 9. gruplar arasında olduğu ortaya çıkmıştır.

III.BÖLÜM

BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmamızın buraya kadar olan kısmında, uyguladığımız Beck Depresyon Ölçeği'nden elde ettiğimiz verilerin, belirlediğimiz birbirinden farklı bağımsız değişkenler açısından analizi yapılmış ve değişkenlerin depresyon düzeyine etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bölümde ise, yapılan analizler neticesinde elde edilen bulguların değerlendirilmesi yapılmıştır.

1. Demografik Özellikler ile Depresyon Arasındaki İlişki

Bu bölümde, depresyonun yaş, cinsiyet, eğitim durumu, mezuniyet derecesi, anne-babanın eğitim durumu, anne-baba durumu, anne-baba mesleği, sosyal çevre, ekonomik durum gibi demografik özellikler ile depresyon arasındaki ilişki değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1.1. Depresyonla Yaş Bağımsız Değişkeni Arasındaki İlişki

İlgili hipotezimizde depresyon ile yaş bağımsız değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olduğu, yaş ilerledikçe depresyon düzeyinin de yükseleceği varsayılmıştı. Bu varsayımı ileri sürerken, yaş ilerledikçe gençlerde görev ve sorumlulukların artması, aile ve sosyal çevre ile ilişkilerdeki farklılaşmalar ve çatışmalar neticesinde, bu tür sorunların gençlerde depresyona yatkınlığı artırdığı şeklindeki düşüncemiz etkili olmuştur. Ancak yapılan korelasyon analizi sonucunda, yaş grupları ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($r=-.008$, $P>.05$). Diğer taraftan, bağımsız değişken gruplarının ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememekle beraber ($F_{2,391}=1.58$; $P>.05$), fikir vermesi açısından, ortalama depresyon puanlarının ileri yaşlara doğru yükselmekte olduğu, en yüksek depresyon puanına 18-21 yaş grubunun ulaştığı ($\bar{x}=18.60$), onları 15-17 yaş grubunun takip ettiği ($\bar{x}=15.62$), 13-14 yaş grubunun ise en düşük puanda olduğu ($\bar{x}=13.94$) tespit

edilmiştir. Dolayısıyla bulguların hipotezimizi doğrular mahiyette olduğunu söyleyebiliriz. (bkz tablo 34)

Araştırmamızda ulaşılan bu bulgular, daha önce yapılan çalışmaların bulgularıyla bazı paralellik ve farklılıklar göstermektedir. Ergül¹⁴⁰, lise öğrencilerinin depresyon düzeylerini bazı değişkenlere göre incelemiş, sınıf düzeyi yükseldikçe depresyon düzeyinin de yükseleceği şeklindeki varsayımının tam tersi yönünde bir sonuç elde etmiştir. Buna göre yaşı daha küçük olan lise I öğrencilerinin depresyon düzeylerinin, yaşça daha büyük olan lise II ve lise III öğrencilerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada elde bulgu ve sonuçlar bizim araştırmamızla bu noktada farklılık arz etmektedir. Yine Işık,¹⁴¹ lise dönemindeki gençlerin ruhsal problemleri üzerine yaptığı araştırmasında, yaş değişkeninin ruhsal problemleri etkileyen bir neden olmadığını tespit etmiştir.

Netice itibariyle gerek kendi çalışmamızda, gerekse incelediğimiz diğer çalışmalarda yaş değişkeni depresyonu etkileyen bir etken olarak tespit edilememiştir. Bununla birlikte araştırmamızın bulgularına baktığımızda, istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki söz konusu olmasa bile, yaşça büyük olan öğrencilerin depresyon düzeylerinin, yaşça küçük olanlardan daha yüksek olduğunu görmekteyiz. Nitekim çalışmamız yatılı Kur'an Kursları'ndaki öğrencileri kapsamaktadır. Yatılı kurslara gelme yaşı ise genellikle ilköğretim sonrası lise çağıdır. Yani ergenliğe giriş ve ergenlikteki en sıkıntılı dönemdir. Üstelik yaştan ilerlemesiyle belli bir döneme kadar bu sıkıntı artarak devam etmekte, son ergenlik yada geç ergenlik şeklinde tabir edilen dönemde ise bu sıkıntılar yavaş yavaş kaybolmaktadır.

1.2. Depresyonla Cinsiyet Bağımsız Değişkeni Arasındaki İlişki

Araştırmamızın ilgili hipotezinde, depresyonla cinsiyet bağımsız değişkeni arasında anlamlı bir ilişkinin gerçekleştiği, kız öğrencilerde depresyon düzeyinin, erkek

¹⁴⁰ ERGÜL, Ebru, *Lise Öğrencilerinin Depresyon Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*, Basılmamış Y.Lisans Tezi, Malatya, 2003, s. 68

¹⁴¹ IŞIK, Elif, *Lise Dönemindeki Gençlerde Depresyon ve Etkileyen Değişkenlerin Belirlenmesi*, Basılmamış Y.Lisans Tezi, İstanbul, 2004, s.72

öğrencilerden daha yüksek olduğu var sayılmıştı. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda da depresyon ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiş ($r=-.23$, $P<.001$), kızların depresyon puanlarının ($\bar{x}=18.18$), erkeklerin depresyon puanlarından ($\bar{x}=13.16$) anlamlı şekilde daha yüksek olduğu saptanmış, dolayısıyla hipotezimiz doğrulanmıştır.

Araştırmamızın hipotezi oluşturulurken, kız öğrencilerin ergenliğe erkek öğrencilerden daha erken gireceği, bunun etkisiyle vücutlarında meydana gelen hormonal değişimlerin onları erkeklere oranla depresyona daha fazla yatkın kılabileceği düşünülmüştür. Erkek ergenler de bu değişimlere maruz kalmaktadırlar. Ancak hormonların yanında yetiştirilme tarzı, baskının fazla olması, cinsiyet ayrımcılığının gözetilmesi, hareket alanının darlığı, kızların birilerine bağımlı olarak yetiştirilmeleri gibi faktörler de devreye girerek kızları depresyona daha çok yatkın kılmaktadırlar. Kur'an Kursu öğrencileri açısından bu husus değerlendirilecek olursa, kızları ailelerinden ayrı olarak yatılı bir kursta bulunmanın, erkeklerden daha çok etkileyebileceği; ayrıca gerek öğrenci-öğretmen, gerekse arkadaşlık ilişkileri bakımından kızların erkeklere göre daha hassas bir yapıda oldukları, bu nedenle kızların depresyon düzeylerinin daha yüksek olabileceği düşünülmüştür.

Garnefski ve arkadaşları yaptıkları çalışmada, depresyon açısından kadınlarla erkekler arasındaki farklılığı açıklayan görüşleri aktarmışlardır. Bu konudaki birinci görüşe göre, kadınlarla erkekler arasındaki depresyon farklılığı, onlar arasındaki sosyo-ekonomik statü, eğitim düzeyi, depresif olduğunu kabul etme ve depresyondan kurtulmak için yardım talebinde bulunma konularındaki farklılığın bir sonucudur. İkinci görüş, kadınların hormonal ve genetik olarak depresyona daha açık olmalarını ön plana çıkarırken üçüncü görüş, kadınların negatif hayat olaylarına daha fazla maruz kaldıklarını, bunun da onların depresif rahatsızlıklarını tetiklediğini savunmaktadır. Bu konudaki dördüncü görüş, kadınların kişilik olarak depresyona açık olan nörotik kişilik özellikleri ve yüklenme şekillerine daha çok yatkın olduklarını öne sürmektedir. Beşinci görüşe göre ise, kadınların erkeklere göre depresyona daha çok maruz kalmaları, stres

ve sıkıntı durumlarında daha çok pasif ve duygu merkezli başa çıkma yollarına başvurmaları sebebiyledir.¹⁴²

Cinsiyet faktörünün depresyon üzerindeki etkisi ile ilgili yapılan araştırmaların bulgularına baktığımızda bir takım benzerliklerin yanı sıra, bazı tutarsızlıkların da var olduğunu görmekteyiz.

Cinsiyete göre çocuklarda bedensel, duygusal, sosyal, zihinsel ve ahlaki gelişim farklılık arz etmektedir. Bilgili'nin ilköğretim öğrencilerine yapmış olduğu mülakat çalışmasında, cinsiyet bağımsız değişkeninin bazı hususlara etkisi ile ilgili analizler yapılmıştır. Bunlardan;

-evde din eğitimi verilirken uygulanan metotlar ve tavırlarda erkek-kız ayrımı yapılmadığı,

-okuldaki din eğitiminde öğrencilere yönelik tutumların cinsiyete göre analizinde;erkeklerin kızlara göre daha çok cezalandırıldıkları, (buna sebep olarak kızların daha uyumlu olmaları gösteriliyor)

-cinsiyete göre din eğitiminde uygulanan övgü ve ödülün ibadetlere karşı ilgiyi etkileme noktasında kızlarla erkekler arasında bir farklılık olmadığı,

-cinsiyete göre anlamakta zorluk çekilen konular hususunda da kızlarla erkekler arasında bir farklılığın bulunmadığı ortaya çıkmıştır.¹⁴³

Yine, ferdin dindarlık derecesinin göstergesi olarak kabul edilen, dini inanç ve tutumları bilgi, duygu ve davranış öğelerine göre tasnif ve tasvir etmek, elde edilecek bulgular çerçevesinde karşılaştırmak ve deneklerin dini tutumlarının yada dindarlıklarının bir profilini çıkarmak amacıyla üniversite öğrencileri ve araştırma

¹⁴² GARNEFSKİ, Nadia, TEERDS, Jan, KRAAIJ, Vivian, LEGERSTEE, Tessa van den Kommer, *Cognitive Emotion Regulation Strategies and Depressive Symptoms: Differences Between Males and Females, Personality and Individual Differences*, 36, 2004, Nakl. Şahin, Adem, "Din Kaynaklı Stres Üzerine Bir Araştırma", SÜİFD, S.21, s.167

¹⁴³ BİLGİLİ, Fatih Menderes, *Çocuğun Din Eğitimi ve Karşılaşılan Güçlükler*, Beyan Yay., İstanbul, 2005, s.231-259

görevlileri üzerine uygulanan bir ankette şu sonuçlar tespit edilmiştir: Bütün denek grubunda, bağımlı değişken “dindarlık algısı” ile bağımsız değişken “cinsiyet” faktörü için yapılan Ki-kare analizleri sonucunda cinsiyeti farklı iki grubun dağılımı arasında anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır($\chi^2(8):13.054, p=.11$). Fakat, cinsiyeti farklı olan bu iki grubun tutum puanları arasında manidar bir fark olup olmadığını anlamak için yapılan ANOVA testinde, gruplar arasında fark olduğu ve bu farkın erkekler lehine çıktığı anlaşılmıştır($DF=2:F=18.563, P=.0001$). Dolayısıyla erkeklerin dine karşı tutumları, bayanların tutumlarından daha olumludur.¹⁴⁴

Dindarlık derecelerinin cinsiyetle ilişkisinin incelendiği bir diğer çalışmada da, kadınların %3.35’inin erkeklerin ise %1.19’unun dine ilgisiz; kadınların %8.38’inin, erkeklerin ise %4.37’sinin dindar olmayan grubuna girdiği; buna karşılık, erkeklerin %13.29’unun, kadınların %17.88’inin biraz dindar; erkeklerin %59.33’ünün, kadınların %52.51’inin dindar; yine erkeklerin %21.83’ünün, kadınların ise %17.88’inin çok dindar olduğu, dindarlık derecesiyle cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu ortaya çıkmıştır($\chi^2(4)=16.505, p<0.01$).¹⁴⁵

Kuşat, yapmış olduğu araştırma sonucunda, dindarlık algısının kızlarda erkeklerden daha düşük çıktığını, buna rağmen buradan kızların erkeklerden daha az dindar oldukları sonucunun çıkarılamayacağını, çünkü kızların düşük dindarlık algısının dolaylı olarak aslında onların daha dindar olmak istedikleri duygu ve düşüncelerinin bir ifadesi olduğunu ifade etmektedir.¹⁴⁶ Bu çalışmada elde edilen neticeyi dikkate aldığımızda aslında kızların erkeklerden daha yüksek seviyede depresyonda olmalarının nedenini bir başka açıdan da değerlendirebilmekteyiz. Kızlar kendilerini daha az dindar olarak algılamakta ve daha çok dindar olmayı arzu etmektedirler. Kendilerini bu

¹⁴⁴ UYSAL, Veysel, *Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum, Davranış ve Şahsiyet Özellikleri*, Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Yay., İstanbul, 1996, s.122

¹⁴⁵ MEHMEDOĞLU, Ali Ulvi, *Kişilik ve Din*, DEM Yay., İstanbul, 2004, s.133

¹⁴⁶ KUŞAT, Ali, “Ergenlerde Allah Tasavvuru”, *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*, Karahan Kitabevi, Adana, 2006, s.149

bakımdan hep eksik görmeleri, yeteri kadar dindar olmadıklarını düşünüp hissetmeleri, onları erkeklerden daha fazla depresyona iten bir neden olarak değerlendirilebilir.

Şahin, din kaynaklı stres üzerine yapmış olduğu araştırma neticesinde, yoğunluk boyutu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ve kadınların din kaynaklı stresi erkeklerden daha yoğun şekilde yaşadıklarını tespit etmiştir.¹⁴⁷ Bu sonuçtan hareketle, kadınların din kaynaklı stresi erkeklerden daha yoğun şekilde yaşamalarının, erkeklerden daha yüksek düzeyde depresyon göstermelerinde etkili olduğu düşünülebilir.

Ergül , genel liselere devam eden kız ve erkek öğrencilerin depresyon düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın bulunduğunu, kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha depresif olduklarını ve böylece cinsiyetin depresyon düzeyi üzerinde bir etkisinin olabileceğini ifade etmektedir.¹⁴⁸

Alper ve arkadaşlarının 12-24 yaş grubu arasındaki gençlerde yaptıkları benzer çalışmalarda, kızların kişiler arası duyarlık, anksiyete, depresyon düzeyleri erkeklere göre daha yüksek bulunmuştur.¹⁴⁹

Kandel ve Davis 'in yaptıkları araştırmanın sonucunda da kızlar erkeklere göre daha depresif bulunmuştur. Bu araştırmanın bulguları da çalışmamızın sonucunu destekler niteliktedir.¹⁵⁰

Gjerde ve Black ve Lewinsohn ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmalarda da kız ergenler erkek ergenlere göre daha depresif bulunmuştur. Bu araştırmaların bulguları da araştırmamızın sonucunu desteklemektedir.¹⁵¹

¹⁴⁷ ŞAHİN, Adem, “Din Kaynaklı Stres Üzerine Bir Araştırma”, SÜİFD, S.21, s.167

¹⁴⁸ ERGÜL, a.g.t., s.66

¹⁴⁹ ALPER, Y., AYDIN, C., “Psikiyatri Kliniğine Başvuran 14-24 Yaş Grubu Gençlerde Semptomların Dağılımının SCL-90-R ile İncelenmesi”, Ege Üniv. Tıp Fak. Dergisi, S.29, 1990, s.4

¹⁵⁰ KANDEL, D.B., DAVIS M. A., “Seguale of Adalescent Depressiue Symptoms”, Archives of General Psychiatry 43, s. 255-262

Yine elde ettiğimiz bulgular Friedrich, Reams ve Jacobs'un çalışmalarında elde ettikleri bulgularla paralellik arz etmektedir. Araştırmacılar Beck Depresyon Envanteri'nden erkeklerin kızlara oranla daha düşük puan aldıklarını ve kızların depresyona daha yatkın olduklarını saptamışlardır.¹⁵²

Marcotte yaptığı araştırmada ergenliğe girerken kızların erkeklere oranla daha fazla depresyona girdiklerini bulmuştur.¹⁵³

Araştırmamızla çelişen bulguların tespit edildiği çalışmalar da mevcuttur. Örneğin, Aydın'ın Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde 439 kız ve 359 erkek öğrenci üzerinde "Üniversite Öğrencilerinde Depresyon, Açıklama Biçimi ve Akademik Başarı" konulu araştırmasında öğrencilerin depresif belirtilerinde cinsiyete bağlı bir değişikliğin bulunmadığı tespit edilmiştir.¹⁵⁴ Ayrıca Çuhadaroğlu'nun yaptığı araştırmada elde edilen sonuçlar da yine araştırmamızın sonucunu desteklememektedir.¹⁵⁵

Netice itibariyle, araştırmamızın bulgularına dayanarak, Kur'an Kursu öğrencilerinin depresyon düzeylerinin cinsiyet değişkeni açısından oldukça büyük bir farklılık gösterdiğini söyleyebiliriz.

¹⁵¹ GJERDE, B., "Adolescent Antecedents of Depressive Symptomology at Age 18", Psychological Bulletin, s. 12; LEWINSON, P.M., HOPS H., ROBERTS, R.E., SEELEY J.R., ANDREWS, J.A., "Adolescent Psychopathology, I. Prevalence and Incidence of Depression and Other DSM-III-R Disorders in High School Students", Journal of Abnormal Psychology 102 (1): 133-144

¹⁵² FRIEDRICH, R.J., "Depression and Suicidal Ideation in Early Adolescents", Journal of Youth and Adolescence, 11, 403-407

¹⁵³ MARCOTTE, D., "Irrational Beliefs and Depression Adolescence", Adolescence 31, (124), s.935-954

¹⁵⁴ AYDIN, Gül., "Üniversite Öğrencilerinde Depresyon, Açıklama Biçimi ve Akademik Başarı İlişkisi", Psikoloji Dergisi, S. 22, s.6-13, 1988

¹⁵⁵ ÇUHADAROĞLU, Füsün., "Adölesanlarda Depresyon ve Anksiyetenin Birlikte Görülmesi Üzerine Bir Araştırma", Türk Psikiyatri Dergisi 4:(3), s.189-194, 1993

1.3. Depresyonla Eğitim Durumu Bağımsız Değişkeni Arasındaki İlişki

Araştırmamızın ilgili hipotezinde depresyonla eğitim durumu bağımsız değişkeni arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu, eğitim durumu yükseldikçe depresyon düzeyinin düşeceği varsayılmıştı. Ancak yapılan istatistiksel analizler sonucunda eğitim durumu ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($r=.02$, $P>.05$). Bunun yanı sıra, tahminimizin aksine ilköğretim mezunlarının depresyon puanlarının ($\bar{x}=15.63$), lise mezunlarının puanlarından ($\bar{x}=16.93$) daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Bu hipotez ileri sürülürken, eğitim durumunun yükselmesiyle birlikte, ergenlerin hayata ve olaylara bakış noktasında daha mantıklı, daha iyimser davranış ve düşünüş biçimleri kazanacakları ve karşılaştıkları problemlere daha kolay ve güzel çözüm yolları geliştirerek zorlukların üstesinden eğitim durumu düşük olanlara nazaran daha kolay gelebilecekleri düşünülmüştür. Bu nedenle depresif durumlarla eğitim durumu düşük olanlardan daha az karşılaşabilecekleri varsayılmıştır. Fakat analiz sonuçları ve bulgular hipotezimizi desteklememiştir. Lise mezunu olan öğrencilerin depresyon düzeyleri, ilköğretim mezunu olanlarınkinden daha yüksek olmakla beraber, aradaki farklılık istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

Ergül, daha önce de bahsettiğimiz çalışmasında, genel lise öğrencilerinden III. sınıf öğrencilerinin depresyon düzeyinin, II. ve I. sınıf öğrencilerinden daha yüksek olduğunu varsaymış, ancak yapılan istatistiksel analizler sonucunda hipotezinin desteklenmediğini, lise I. sınıf öğrencilerinin depresyon düzeyinin, lise II. ve III. sınıf öğrencilerinin depresyon düzeylerinden daha yüksek olduğunu belirtmiştir.¹⁵⁶

Görülüyor ki, eğitim durumu faktörü aslında depresyonu etkileyen birincil faktörler arasına girmemektedir. Çünkü eğitim durumu yüksek olan gençlerin Ergül'ün çalışmasında olduğu gibi depresyon düzeyleri diğerlerinden daha düşük çıkabilmişken; bizim çalışmamızda eğitim durumu yüksek olanların depresyon düzeyleri daha yüksek

¹⁵⁶ ERGÜL, a.g.t., s.69

çıkmıştır. İki çalışmanın da ortak noktası , ergenliğin en sancılı dönemi olan lise I. Sınıf seviyesinde olan öğrencilerin depresyon düzeylerinin daha yüksek olduğudur.

1.4. Depresyonla Mezuniyet Derecesi Bağımsız Değişkeni Arasındaki İlişki

Araştırmamızın ilgili hipotezinde depresyonla mezuniyet derecesi ve başarı durumu arasında bir ilişki olduğu, mezuniyet derecesi yüksek başarılı öğrencilerin depresyon düzeyinin, mezuniyet derecesi düşük olan başarısız öğrencilerden daha düşük olacağı varsayılmıştı. Ancak yapılan istatistiksel analizler sonucunda mezuniyet derecesi ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiş($r=-.01$, $P>.05$), mezuniyet derecesi “orta” olan öğrencilerin depresyon puanlarının ($\bar{x}=14.77$), “pekiyi” ($\bar{x}=15.64$) ve “iyi” olanlardan ($\bar{x}=15.99$) daha düşük olduğu saptanmıştır.

Ergül ,bahsi geçen çalışmasında, başarı düzeylerini “iyi” olarak algılayan öğrencilerin, başarı düzeylerini “orta” ve “zayıf” olarak algılayan öğrencilerden anlamlı bir biçimde düşük depresyon düzeyine sahip olduklarını tespit etmiştir. Ancak buradaki ilişkinin bir neden-sonuç ilişkisi olmadığını, yani düşük depresyon düzeyinin de algılanan başarı düzeyini aynı biçimde etkiliyor olabileceğini de vurgulamıştır.¹⁵⁷ Ergül’ün araştırmasının bu bulgusu Ayok’un yaptığı çalışmada elde ettiği bulguları destekler mahiyettedir. Ayok’un yaptığı çalışmada kendilerini başarısız olarak algılayan öğrencilerin depresyon düzeyleri oldukça yüksek olmakla beraber, kendilerini çok başarılı olarak algılayanlara doğru gidildikçe depresyon düzeyleri düşmektedir.¹⁵⁸

Araştırmanın hipotezi kurulurken, algılanan başarı düzeyinin depresyon düzeyini etkileyebileceği düşünülmüştür. Çünkü akademik olarak başarılı bir öğrencinin kendine güveni vardır ve her şeyde başarılı olacağını düşünür. Başarısız bir öğrencinin ise kendine güveni azdır ve başarılı olamayacağını, hiçbir şeyi beceremeyeceğini düşünür. Bu da öğrenci de kaygıyla beraber depresyon görülme olasılığını yükseltmektedir.

¹⁵⁷ ERGÜL, a.g.t., s.75

¹⁵⁸ AYOK, Aylin, *Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Öğrencilerin İnsan Doğası ve Depresyon Düzeyi Bağlantıları*, Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniv., İzmir, 1995, s.61

Ancak araştırmamızın sonucunda mezuniyet derecesi düşük olan öğrencilerin depresyon düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle, not ortalamaları iyi olan öğrencilerin ailelerinin ve çevresinin beklentileri yüksek olabileceğinden, çocukta kaygı düzeyinin yükselebileceğini ve bunu da depresyona yol açabileceğini söyleyebiliriz.

Netice itibariyle, araştırmamızda elde ettiğimiz sonuçlara göre depresyonla mezuniyet derecesi arasında anlamlı bir ilişki söz konusu değildir.

1.5. Depresyonla Ebeveynin Eğitim Durumu Bağımsız Değişkeni Arasındaki İlişki

Araştırmamızın ilgili hipotezinde, anne-babanın eğitim durumu ile depresyon arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu, anne-babanın eğitim durumu yükseldikçe ergenin depresyon düzeyinin düşeceği varsayılmıştı. Ancak yapılan istatistiksel analizler neticesinde depresyonla hem annenin eğitim durumu arasında ($r=-.06, P>.05$), hem de babanın eğitim durumu arasında ($r=-.02, P>.05$), anlamlı bir ilişki tespit edilememiş, hipotezimiz doğrulanmamıştır. Aradaki farklılık istatistiksel açıdan anlamlı olmamakla beraber, yine de fikir vermesi açısından elde ettiğimiz bulgulara dayanarak anne-babası üniversite ($\bar{x}=13.45$) ve lise mezunu olan ($\bar{x}=14.16$) öğrencilerin depresyon düzeylerinin, ilkokul mezunu ($\bar{x}=15.36$), orta okul mezunu ($\bar{x}=18.61$) ve okuma yazma bilmeyenlerden ($\bar{x}=18.33$) daha düşük düzeyde olduğunu söyleyebiliriz.

Yapılan eski tarihli araştırmalarda da bizim araştırmamızda olduğu gibi Kur'an Kursu öğrencilerinin anne-babalarının eğitim seviyelerinin ne yazık ki oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Genellikle velilerin ilköğretim mezunu olmakla beraber, aralarında okuma-yazma bilmeyenler bile mevcuttur.¹⁵⁹ Daha yeni tarihli araştırmalar da bu durumun halen değişmediğini, ailelerin eğitim ve kültür seviyelerinin çok düşük

¹⁵⁹ BAL, Necdet, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye'si'nde Yaygın Din Eğitimi*, Lisans Tezi, Ankara, 1985, s.40

olduğunu doğrulamaktadır.¹⁶⁰ Bu durumun öğrencinin gerek eğitim süreci, gerekse psikolojisi üzerinde yaratacağı olumsuz etki şüphesizdir.

Ayverdi'nin yaptığı araştırmada elde ettiği netice de araştırmamızın sonucunu destekler niteliktedir. Ayverdi yapmış olduğu araştırmada, babanın öğrenim durumuna göre öğrencilerin depresyon düzeyleri arasında anlamlı bir fark tespit edememiştir.¹⁶¹

Yine Ergül , bahsi geçen çalışmasında, babanın eğitim durumu ile depresyon arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığını tespit etmiştir. ¹⁶²

Ancak Ayok 'un yapmış olduğu araştırmada elde ettiği bulgular çalışmamızın neticesini destekler mahiyette değildir. Ayok'un yapmış olduğu araştırmada, babaları okuma yazma bilmeyen ve ilkokul mezunu olanlara bakıldığında şiddetli depresyon, ortaokul ve lise mezunu olanlarda orta düzeyde depresyon, üniversite mezunu olanlarda ise hafif derecede depresyon görülmüştür.¹⁶³

Eğitim, insanların dünyaya bakış açılarını, yorumlama,algılama ve yeni nesiller yetiştirme biçimlerini etkileyen önemli bir olgudur. Nitekim Kulaksızoğlu, annelerin sosyo-ekonomik ve kültürel seviyeleri arttıkça demokratik davranma ve eşitlik tanıma tutumlarının da artacağını ve disiplin tutumlarında azalma olacağı denencesini araştırmış ve araştırma sonucunda hipotezlerinin desteklendiğini tespit etmiştir.¹⁶⁴

¹⁶⁰ KİRPİTÇİ, Eyüp, *Kur'an Kursları Ders Programlarının Geliştirilmesi Üzerine Bir Araştırma*, Y.Lisans Tezi, Konya, 1996, s.128

¹⁶¹ AYVERDİ, Meltem, *Erken Ergenlik Dönemi Ergenlerini Depresyon Düzeylerini Etkileyen Bazı Dış Etmeler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniv., Ankara, 1990, s.51

¹⁶² ERGÜL, a.g.t., s.72

¹⁶³ AYOK, a.g.t., s.59

¹⁶⁴ KULAKSIZOĞLU, Adnan, *Ergen Aile Çatışmaları ile Annenin Tutumları Arasındaki İlişki ve Ergenin Problemleri*, M.Ü. Atatürk Eğitim Fak., Eğitim Bilimleri Dergisi, S.1, İstanbul, 1998, s. 71-87

Işık, yapmış olduğu araştırmada, anne babanın eğitim düzeylerini incelemiş ve anne babanın eğitim durumunun ergenlerin ruhsal problemleri açısından bir sorun teşkil etmediğini saptamıştır.¹⁶⁵

Araştırmamızın hipotezi kurulurken, babanın eğitim düzeyinin yüksek olmasının evde daha demokratik bir ortam sağlayabileceği, ergenin kendi fikir ve görüşlerini rahatça ifade edebileceği, dolayısıyla depresyon görülmeceği düşünülmüştür. Yine annenin eğitim düzeyi yükseldikçe de çocukları yetiştirme biçiminde olumlu gelişmeler kaydedebileceği, onları daha rahat ve kaygıdan uzak sosyalleşmeye hazırlayabileceği ve bu nedenle de depresyon görülmeceği düşünülmüştür. Ancak araştırmamız sonucunda her ne kadar ebeveyninin eğitim düzeyi düşük olanların depresyon puanlarının daha yüksek olduğu görülmüşse de, istatistiksel açıdan depresyonla anne-babanın eğitim durumu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

1.6. Depresyonla Anne- Baba Durumu Bağımsız Değişkeni Arasındaki İlişki

Araştırmamızın ilgili hipotezinde depresyonla anne-baba durumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu, anne-babası sağ ve birlikte olan öğrencilerin depresyon düzeylerinin ikisinden birini ya da ikisini de kaybetmiş olanlarla anne-babası ayrı olan öğrencilerin depresyon düzeylerinden daha düşük olabileceği varsayılmıştı. Ancak yapılan istatistiksel analizler neticesinde, depresyonla anne-baba durumu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($r = .01, P > .05$).

Olmuş, yaptığı araştırmada, aile ortamında algılanan birlik, beraberlik duygusunun ergenin öfke düzeyini ve ifade tarzlarını etkilediğini tespit etmiştir.¹⁶⁶

Bilinen bir gerçektir ki, sağlıklı nesiller ancak mutlu ve huzurlu ailelerce yetiştirilebilir. Hipotezimiz kurulurken bu düşünce esas alınmıştır. Ancak araştırmamız sonucunda elde ettiğimiz bulgular oldukça ilginçtir. Depresyon düzeyi en düşük olan

¹⁶⁵ IŞIK, a.g.t., s.69

¹⁶⁶ OLMUŞ, Gülser, *Ergenlerin Aile İçi Psikolojik Örüntülere Göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi*, Y.Lisans Tezi, M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2001, s.49

grup, annesi ölmüş babası sağ olanlar olmakla birlikte ($\bar{x}=8.25$), depresyon düzeyi en yüksek olan grubu da babası ölmüş annesi sağ olanlar ($\bar{x}=21.60$) oluşturmaktadır. Anne babası ayrı olanlar ($\bar{x}=15.12$) ile anne babası sağ ve birlikte olanlar ($\bar{x}=15.62$) ise orta derecede depresyon grubunda olmakla beraber puanları birbirine son derece yakındır. Bu durum bizde, babanın vefatının ergen üzerinde annenin vefatından daha büyük bir tesir bıraktığı kanaatini uyandırmaktadır. Netice itibariyle anne-baba durumunun ergenin depresyon düzeyi üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir etkisi yoktur.

1.7. Depresyonla Sosyal Çevre Bağımsız Değişkeni Arasındaki İlişki

Araştırmamızın ilgili hipotezinde depresyonla yaşanan sosyal çevre arasında anlamlı bir ilişki olduğu, büyük yerleşim yerlerinde yaşayanların Kur'an Kursu ortamına küçük yerleşim yerlerinde yaşayanlardan daha kolay uyum sağlayabileceği düşünülmüş, büyük yerleşim yerlerinde yaşayanların depresyon düzeyinin küçük yerleşim yerlerinde yaşayanlardan daha düşük olacağı varsayılmıştı. Ancak yapılan analizler neticesinde depresyonla sosyal çevre arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($r=.04$, $P>.05$). Bununla birlikte, hipotezimizin aksine, kasabada ($\bar{x}=13.68$) ve köyde ($\bar{x}=14.77$) yaşayanların depresyon puanlarının düşük olduğu, onları il merkezinde yaşayanların ($\bar{x}=15.58$) ve ilçe merkezinde yaşayanların ($\bar{x}=15.58$) takip ettiği ve sosyal çevre gruplarının ortalama depresyon puanları arasındaki farklılığın anlamlı olmadığı görülmektedir.

Araştırmamızın hipotezi kurulurken, yukarıda da bahsettiğimiz gibi, şehir kültürüyle yetişen öğrencilerin kurs ortamına daha kolaylıkla uyum sağlayabileceği, bu nedenle de Kur'an Kursu ortamından kaynaklanan birtakım problemlerin onları depresyona çok ta fazla meyilli kılmayacağı düşünülmüştür. Ancak bulgularımız köy ve kasabadan gelen öğrencilerin, il ve ilçe merkezlerinden gelenlere oranla daha düşük depresyon düzeyine sahip olduklarını göstermektedir. Bunun sebebi, tahminimizin ve hipotezimizin tam aksine, köy ve kasabada zor şartlar altında yetişmiş olan öğrenciler için belki de nezih ve donanımlı bir Kur'an Kursu ortamının daha cazip gelmesi ve daha kolay uyum sağlayabilmeleridir.

Sonuç olarak sosyal çevre depresyona etki eden bir faktör olarak tespit edilememiştir. Ancak bulgular, köy ve kasabadan gelen öğrencilerin, il ve ilçe

merkezlerinden gelenlere oranla daha düşük depresyon düzeyinde olduklarını göstermektedir.

1.8. Depresyonla Sosyo-Ekonomik Düzey Bağımsız Değişkeni Arasındaki İlişki

İlgili hipotezimizde, depresyon ile sosyo-ekonomik durum arasında anlamlı bir ilişkinin olacağı, ekonomik durumu düşük ve yüksek seviyede olan öğrencilerin depresyon düzeyinin, ekonomik durumu orta seviyede olan öğrencilerden daha yüksek olacağı varsayılmıştı. Ancak yapılan analizler neticesinde depresyonla ekonomik durum arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($r = .02$, $P > .05$). Ancak fikir vermesi açısından, bulgularımıza dayanarak, ekonomik durumu düşük ($\bar{x} = 16.35$) ve yüksek ($\bar{x} = 17.75$) seviyede olan öğrencilerin depresyon düzeyinin, orta seviyede ($\bar{x} = 14.79$), olanlardan daha yüksek olarak tespit edildiğini söyleyebiliriz.

Işık'ın naklettiğine göre, Ankara'da üç farklı sosyo-ekonomik düzeyde lise öğrencilerinde yapılan çalışmada, grubun depresyon puanları patolojik sınırın altında bulunmuştur. Üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen ergenler diğer iki gruba göre anlamlı derecede daha az depresyon belirtileri göstermişlerdir. Yine İstanbul'da lise son sınıf ergenlerde yapılan bir araştırmada, alt sosyo-ekonomik ve kültürel seviyeli ailelere mensup ergenlerin, orta ve üst seviyedeki ergenlere göre daha çok sorunları olduğu ve aileleriyle daha çok çatışmaya girdikleri görülmüştür.¹⁶⁷

Işık'ın kendi çalışmasında ise sosyo-ekonomik gruplar arasında psikolojik semptomların görülmesinde bir fark bulunamamıştır.¹⁶⁸

Ergül, araştırmasında genel lise öğrencilerinden sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin depresyon düzeyinin, orta ve yüksek olan öğrencilerin depresyon

¹⁶⁷ IŞIK, a.g.t., s.67

¹⁶⁸ IŞIK, a.y.

düzeinden daha yüksek olacağını varsaymış, yapılan istatistiksel analizler neticesinde de denencesinin desteklendiğini tespit etmiştir.¹⁶⁹

Yine Schoenbach ve arkadaşları da yapmış oldukları araştırmada, düşük sosyo-ekonomik düzeyden gelen ergenlerde depresif belirtilerin daha yaygın olduğunu bulmuşlardır.¹⁷⁰

Ayverdi, yapmış olduğu araştırmasında, düşük sosyo-ekonomik düzeyli öğrencilerin daha depresif olduklarını tespit etmiştir.¹⁷¹

Gökçakan, yaptığı araştırmada, depresyonun en çok düşük sosyo-ekonomik düzeyli öğrencilerde, onu takiben ortanın üstü sosyo-ekonomik düzeyli öğrencilerde, en az ise orta sosyo-ekonomik düzeyli öğrencilerde görüldüğünü tespit etmiştir.¹⁷² Gökçakan'ın elde ettiği netice araştırmamızın sonucunu destekler niteliktedir.

Araştırmamızın hipotezi kurulurken, ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerinin depresyon düzeyleri üzerinde etkisi olacağı düşünülmüştür. Ergenin ilgi ve faaliyetleri ve bu ilgi ve faaliyetlerle ne kadar ilgilenebileceği bir ölçüde yetiştiği ortamın ekonomik, sosyal ve eğitimsel düzeyine bağlıdır.¹⁷³ Ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin düşük olması, çocuğun arzularını yerine getirmesinde bir imkansızlık doğuracaktır ve bu nedenle çocuk kendini güvensizlik ve eksiklik duygusu içinde hissedecek bu da onu depresyona daha çok itecektir. Özellikle çocuğun ilişki içinde bulunduğu arkadaş çevresiyle arasında sosyo-ekonomik düzey bakımından büyük farklar varsa, çocukta aşağılık duygusu gelişebilir. Ergen bu duyguyu daha şiddetli yaşar. Çünkü bu dönem

¹⁶⁹ ERGÜL, a.g.t., s. 73

¹⁷⁰ SCHOENBACH, V.J.; KAPLAN, B.H.;GRINSON, R.C., “Use of A Symptom Scale To Study The Prevalence of Depressive Syndrome in Young Adolescents”, American Journal of Epidemiology, 116:791-800

¹⁷¹ AYVERDİ, a.g.t., s.62

¹⁷² GÖKÇAKAN, Nurcan, *Çeşitli Derecelerdeki Depresyonun Giderilmesinde Beck'in Bilişsel Terapisinin Etkinliğinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniv., Trabzon, 1997, s.93

¹⁷³ YAVUZER, Haluk, *Ana-Baba ve Çocuk*, Remzi Kitabevi, İstanbul,1998, s.321

ergenin arkadaşları tarafından benimsendiği ve kabul edildiği bir dönemdir.¹⁷⁴ Düşük sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin, üst sosyo-ekonomik düzeydeki öğrenciler tarafından kabul edilmemesiyle çocukta aşağılık duygusu gelişebilmekte ve bu da depresyona yol açabilmektedir. Ayrıca sosyo-ekonomik düzey ebeveynin çocuğa karşı tutumunu da etkilemektedir. Maddi problemlerin yoğun yaşandığı ailelerde çocuğa yeterince şefkat ve sevgi verilememektedir. Yine normalin üstünde sosyo-ekonomik düzeyde olan ailelerde de bu tür sorunlar yaşanabilmektedir. Nitekim Işık, yapmış olduğu araştırmada ailenin gelir düzeyi yükseldikçe, aile iletişiminin düşmekte olduğunu tespit etmiştir.¹⁷⁵ Araştırmamızın hipotezi kurulurken bu noktalar esas alınmış, sosyo-ekonomik düzeyi yüksek ve düşük olan öğrencilerin depresyon düzeylerinin, sosyo-ekonomik durumu orta seviyede olan öğrencilerden daha yüksek olacağı düşünülmüştür. Yapılan istatistiksel analizler neticesinde depresyonla sosyo-ekonomik düzey arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememekle beraber, fikir vermesi açısından, araştırmamızın bulgularına dayanarak, sosyo-ekonomik açıdan orta düzeyde olan öğrencilerin depresyon düzeylerinin, düşük ve yüksek düzeyde olan öğrencilerden daha düşük olduğunu ve hipotezimizin kısmen desteklendiğini söyleyebiliriz.

2. Kur'an Kursu'na Bağlı Değişkenler ile Depresyon Arasındaki İlişki

Bu bölümde, Kur'an Kursu'na isteyerek gelip-gelmeme, Kur'an Kursu eğitimi süreci ve sonrası için bir amaç ve hedef belirleyip-belirlememe, Kur'an Kursu eğitiminden memnun olup-olmama, kurs ortamında arkadaş edinebilme durumu, Kur'an Kursu eğitiminin dindarlık algısı üzerindeki etkisi ile okutulan "Temel Dini Bilgiler" kitabı, ders çeşitleri, öğretmen davranışları, uygulanan ceza türleri, boş zaman etkinlikleri, oyun oynayıp oynayamama durumu, velilerin kursu ziyaret etme periyotları, kurs ortamında şikayet ve sıkıntılara yol açan bazı durumlar ile depresyon arasındaki ilişki değerlendirilmeye çalışılmıştır.

¹⁷⁴ YAVUZER, Haluk, *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1998, s. 153

¹⁷⁵ IŞIK, a.g.t., s. 67

2.1. Depresyonla Kur'an Kursu'na İsteyerek Gelip-Gelmeme Durumu Arasındaki İlişki

Araştırmamızın ilgili hipotezinde depresyonla Kur'an Kursu'na isteyerek gelip-gelmeme durumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu, Kur'an Kursu'na istemeyerek gelenlerin depresyon düzeylerinin, isteyerek gelenlerin depresyon düzeylerinden daha yüksek olacağı varsayılmıştı. Öğrencinin kursa isteyerek gelip gelmediğini tespit etmek için üç ayrı soru sorulmuş ve alınan cevaplara uygulanan istatistiksel analizlerden elde edilen sonuçlara bakılarak, isteyerek gelip-gelmeme durumunun depresyon üzerindeki tesiri belirlenmeye çalışılmıştır.

Kur'an Kursu'na kendi isteğiyle geldiğini ifade edenlerin oranı çalışmamızda %69.5 iken, Büyükdiñç 'in yaptığı araştırmada bu oranın %83.8 olduğunu görmekteyiz.¹⁷⁶ Bu durum öğrencilerin Kur'an Kursu'na gelme isteğinde, altı yıl öncesine göre düşüş olduğunu gösterebileceği gibi, bu oran farkının bölgesel özelliklerden ya da başka faktörlerden ileri geldiği de düşünülebilir.

Kur'an Kursu'na isteyerek gelip gelmediklerini tespit etmek amacıyla, ilk olarak deneklere ilköğretim sonrası hangi eğitim-öğretim kurumuna kaydolmayı arzu ettikleri sorulmuş, şıklar içerisinde lise ve dengi okullarla beraber Kur'an Kursu maddesi de konulmuştur. Kur'an Kursu maddesini işaretleyenlerin depresyon düzeyinin ($\bar{x}=13.73$), diğer okullara kaydolmak istediği halde çeşitli sebeplerden ötürü Kur'an Kursu'na gelen öğrencilerin depresyon düzeylerinden (Anadolu ve Fen Lisesi'ne gitmek isteyenlerin puanı $\bar{x}=15.89$, İmam-hatip Lisesi'ne gitmek isteyenlerin $\bar{x}=17.12$, liseye gitmek isteyenlerin $\bar{x}=19.55$) daha düşük olduğu tespit edilmiştir. İlköğretim sonrası arzu edilen eğitim kurumu ile depresyon arasındaki ilişki anlamlıdır ($r = -.21, P<.001$). Yapılan varyans analizi sonucu anlamlılığın lise ile Kur'an Kursu arasında olduğu tespit edilmiştir. Yani bu durumda, liseye gitmek istediği halde Kur'an Kursu'na gelen

¹⁷⁶ BÜYÜKDİÑÇ, Mustafa, *Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Temel Eğitim Sonrası Kur'an Kursları'nda Eğitim ve Öğretim*, Y.Lisans Tezi, Sakarya, 2001, s.75

öğrencilerin depresyon düzeyinin, Kur'an Kursu'na isteyerek gelen öğrencilerin depresyon düzeyinden anlamlı derecede yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

İstek durumunu tespit etmek amacıyla deneklere ikinci olarak, başka bir eğitim kurumuna kaydolma imkanları olsaydı yine de Kur'an Kursu'na gelip gelmeyecekleri sorulmuş, verdikleri cevaplar üzerine yapılan analizler neticesinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiş ($r=.17$, $P<.001$), yapılan varyans analizi sonucu, anlamlılığın "gelirdim" ile "kararsızım" maddeleri arasında olduğu görülmüştür. Bu durumda, "başka bir eğitim kurumuna kaydolma imkanı bulsaydınız yine de Kur'an Kursu'na gelir miydiniz?" sorusuna, "kararsızım" şeklinde cevap verenlerin depresyon düzeyinin ($\bar{x}=19.69$), "gelirdim" şeklinde cevap verenlerin depresyon düzeyinden ($\bar{x}=14.01$) anlamlı derecede yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Aynı hipotezimize bağlı olarak, istek durumunu tespit etmek amacıyla deneklere üçüncü olarak, Kur'an Kursu'na gelmelerindeki en etkin faktörün ne olduğu sorulmuş, şıklar arasına "kendi isteğim", "ailemin isteği" ve "arkadaşlarımın teşviki" maddeleri konulmuştur. Verilen cevaplar üzerine yapılan analizler neticesinde bahsi geçen hususla depresyon arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r=.12$, $P<.05$). Yapılan varyans analizi sonucunda anlamlılığın "kendi isteğim" maddesi ile "ailemin isteği" maddesi arasında olduğu anlaşılmıştır. Buradan hareketle, Kur'an Kursu'na ailesinin isteği ile gelenlerin depresyon düzeyinin ($\bar{x}=17.66$), kendi isteği ile gelenlerin depresyon düzeyinden ($\bar{x}=14.78$) anlamlı derecede yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Netice itibariyle, sorduğumuz sorulardan, aldığımız cevaplara uyguladığımız istatistiksel analizlerin sonuçlarından, Kur'an Kursu'na isteyerek gelip-gelmeme durumu ile depresyon arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuç çok tabiidir. Çünkü Kur'an Kursu'na kendi isteğiyle gelen öğrencinin ortamı sevmesi, alışması ve benimsemesi, kendisinin dışındaki bireylerin isteğiyle gelen öğrenciden daha kolay olacaktır. Zorla, isteksiz bir şekilde yapılan iş, gerginliğe yol açacak ve bu da bireyi depresyona sürükleyecektir. Bu nedenle Kur'an Kursu eğitimini almayı bizzat ergenin kendisi istemelidir, bu eğitim ancak bu şekilde faydalı olabilir.

2.2. Depresyonla Kur'an Kursu'na Bir Amaç ve Hedef Belirleyerek Gelme Durumu Arasındaki İlişki

İlgili hipotezimizde, depresyonla Kur'an Kursu'na bir amaç ve hedef belirleyerek gelme durumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu, Kur'an Kursu'na bir amaç ve hedef belirlemeden gelen öğrencilerin depresyon düzeyinin, bir amaç ve hedef belirleyerek gelenlerden daha yüksek olacağı varsayılmıştı. Bu nedenle deneklere iki soru yöneltilmiş, verilen cevaplara uygulanan istatistiksel analizlerin sonuçları esas alınmıştır. Buna göre;

İlk olarak deneklere, Kur'an Kursu'na hangi amaçla geldikleri sorulmuş, verdikleri cevaplara göre depresyon düzeylerinde bir değişiklik olup olmadığı araştırılmıştır. Deneklerin verdikleri cevaplara uygulanan istatistiksel analizler neticesinde, bir amaç belirleme durumu ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($r=.02$, $P>.05$). Bulgulara baktığımızda, depresyon düzeyi en düşük grubun Kur'an Kursu'na gelmekteki amacını ailesinin arzusunu yerine getirmek şeklinde ifade edenlerin olduğunu ($\bar{x}=11.70$), onları Kur'an öğrenip dini bilgiler edinmek amacıyla gelenler ($\bar{x}=15.38$) ile Allah'a daha çok yaklaşmak için gelenlerin ($\bar{x}=16.27$) takip ettiğini, toplumda saygınlık kazanmak maksadıyla gelenlerin depresyon düzeylerinin ise ($\bar{x}=18.00$) en düşük olduğunu görmekteyiz.

İkinci olarak ise deneklere, Kur'an Kursu'ndan sonraki planları sorulmuş, yine verdikleri cevapların depresyon düzeylerine tesiri araştırılmıştır. Yapılan istatistiksel analizler neticesinde kurs eğitiminden sonra bir planı olma durumu ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($r=.03$, $P>.05$). Grupların depresyon puanlarına baktığımızda, Kur'an Kursu eğitiminden sonraki planı işe girip çalışmak olanların depresyon puanları $\bar{x}=12.21$, İmam-Hatip Lisesi'ne devam etmek olanların $\bar{x}=13.65$, liseye devam etmek olanların $\bar{x}=16.00$, henüz bir planı olamayanların $\bar{x}=16.61$, dini hizmetlere yönelmek olanların $\bar{x}=16.69$), açıköğretimle eğitimine devam etmek olanların ise ($\bar{x}=17.35$) olduğu anlaşılmaktadır.

Birey, yaşamı boyunca her işe başlarken, belli bir amaca yönelik çalışmalı ve o işin ya da eğitimin sonucunda da hayata dair birtakım planları olmalıdır. Hayatı anlamlı

kılan husus budur. Amaç ve planlarımız bizi başarılı kılar. Hipotezimiz kurulurken bu düşünceler esas alınmıştır. Öğrencinin Kur'an Kursu'na gelmesinin belli bir amaca yönelik olması ve aldığı eğitim sonrasında da birtakım planları olması onun hayatın anlamını kavradığını ve yaptığı işin farkında olduğunu gösterir. Bunun tam aksine, bir amacı ve planı olmaması, onun hayata karşı ümitsiz ve kendine karşı güvensiz olduğu anlamını taşır. Deneklere hangi amaçla geldiklerini sorduğumuzda büyük bir çoğunluğu "Kur'an-ı Kerim ve dini bilgiler öğrenmek" ile "Allah'a daha çok yaklaşmak" maksadıyla geldiklerini ifade etmişlerdir. Bu noktada pek sıkıntı yoktur; ancak kurs eğitiminden sonraki planları sorulduğunda çok büyük bir çoğunluğun "henüz düşünmedim" şeklinde cevap verdiklerini görmekteyiz. Bu durum bizi kaygılandırmalıdır. Çünkü hayatından bir yılını belli bir eğitime ayıran öğrencilerimizden pek çoğu, bu eğitimden sonrası hakkında fikir sahibi değildir. Bu noktada gençlerimizin bu eğitim sonrası için de yönlendirilmeye, topluma ve kendisine faydalı olma noktasında bilinçlendirilmeye ve teşvik edilmeye ihtiyaçları vardır.

2.3. Depresyonla Kur'an Kursu'nda Eğitim Görmekten Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

Araştırmamızın ilgili hipotezinde, depresyonla Kur'an Kursu eğitiminden memnun olma durumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu, kurs eğitiminden memnun olmayanların depresyon düzeyinin, kurs eğitiminden memnun olanlardan daha yüksek olacağı varsayılmıştı. Yapılan istatistiksel analizler neticesinde, depresyonla kurs eğitiminden memnun olma durumu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiş ($r=.34$, $P<.001$), hipotezimiz doğrulanmıştır. Yapılan varyans analizi sonucu anlamlılığın üç seçenek arasında da (memnun olmayanlar, kararsız olanlar ve memnun olanlar) mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Elde ettiğimiz bulgulara dayanarak, Kur'an Kursu eğitiminden memnun olanların depresyon düzeyinin ($\bar{x}=11.99$), memnun olmayanlardan ($\bar{x}=24.19$) ve kararsız olanlardan ($\bar{x}=18.58$) anlamlı derecede düşük olduğunu; kararsız olanların depresyon düzeyinin memnun olmayanlardan anlamlı derecede düşük olmakla beraber, memnun olanlardan anlamlı derecede yüksek olduğunu; memnun olmayanların depresyon düzeyinin ise, kararsız olanlardan ve memnun olanlardan anlamlı derecede yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Kur'an Kursu eğitiminden memnun olmayanlara, memnuniyetsizlik sebepleri sorulmuş ve bu sebeplerin depresyon düzeyi üzerindeki tesiri araştırılmış, ancak anlamlılık tespit edilememiştir ($r=-.02$, $P>.05$). Grupların depresyon puanlarına baktığımızda, memnuniyetsizlik sebebi arkadaşlarının olumsuz tutumu olanların ortalama depresyon puanlarının $\bar{x}=18.04$, kurs idaresinin olumsuz tutumu olanların $\bar{x}=18.52$, öğretmenlerin olumsuz tutumu olanların $\bar{x}=21.00$ ve derslerin ağır oluşu olanların $\bar{x}=21.13$ olduğunu görmekteyiz.

Elbette ki, içinde bulunduğu ortamdan memnun olan bir ergenin, daha mutlu olacağı ve depresif belirtilerden uzak olacağı çok tabiidir. Bulduğu ortamı benimseyemeyen, sevmeyen ve memnuniyetsizlik besleyenlerin ise daima huzursuz, rahatsız bir portre çizerek, gerek derslerinde başarısız, gerekse ortama ve arkadaşlarına uyum zorluğu çeken bir tip sergilemesi de çok doğal karşılanmalıdır. Hipotezimizde ispatlamaya çalıştığımız husus, ergenin kendi istediği, mutlu olabileceğine inandığı ve her şeyden önce gerçekten ilgi duyduğu alana yönlendirilmesi gereğidir. Aksi takdirde, ne şartlarda olursa olsun hiçbir ortamdan memnun olmayacak ve bu memnuniyetsizlik hali onu depresyona sürükleyecektir. Nitekim araştırmamız sonucu elde ettiğimiz netice de bu düşüncelerimizi desteklemektedir. Kur'an Kursu eğitiminden memnun olmayan ve kararsızlık içinde olan öğrenciler depresyonda gözükmektedir. Bu durum da, Kur'an Kursu eğitimindeki verimi düşürmekte ve din eğitimi sürecini olumsuz yönde etkilemektedir.

2.4. Depresyonla Kur'an Kursu'nda Arkadaş Edinebilme Durumu Arasındaki İlişki

Araştırmamızın ilgili hipotezinde, depresyonla kurs ortamında arkadaş edinebilme durumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu, kursta kolayca arkadaş edinebilenlerin depresyon düzeyinin, arkadaş edinmekte güçlük çekenlerle, hiç arkadaş edinemeyenlerin depresyon düzeyinden daha düşük olacağı varsayılmıştı. Yapılan istatistiksel analizler neticesinde depresyonla Kur'an Kursu ortamında arkadaş edinebilme durumu arasında anlamlı bir korelasyon tespit edilmiş ($r=-.02$, $P>.05$), hipotezimiz doğrulanmıştır. Elde ettiğimiz bulgulara göre, kolayca arkadaş edinebilenlerin depresyon düzeyinin en düşük olduğu ($\bar{x}=14.73$), onları arkadaş

edinmekte güçlük çekenlerin takip ettiği ($\bar{x}=18.91$), hiç arkadaş edinemeyenlerin depresyon düzeylerinin ($\bar{x}=23.00$) ise en yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Arkadaşlık ilişkileri özellikle erken ergenlik döneminde çok önemlidir. Arkadaş çoğu zaman aileden bile daha üstün ve önemli olabilmektedir. Arkadaş ilişkilerinde yaşanan sorunların önemli olması bu yaşta ergenlerin dünyasında en önemli yeri yakın arkadaşların tuttuğu gerçeği ile uyumludur. Ergenlik döneminde en önemli özelliklerden birisi de akran grubudur. Ergenin akran grubu ile ilişkisi ve iletişim kurabilmesi benlik saygısının yüksek olmasıyla ilişkili olabileceği gibi, Scheidlinger'in belirttiği şekilde akran grubunun varlığının benlik saygısı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ergenin yalnız olması depresyonu tetikleyici bir bulgu olabilir.¹⁷⁷

Bireyin en büyük bilişsel, duygusal gelişme gösterdiği ve her şeyi eleştirip, soruşturup kendine özgü yeni bir dünya kurmaya çalıştığı ergenlik çağında, gencin dayanabileceği en büyük güven kaynağını arkadaşlık oluşturur. Her konuda dengesizlik içinde olan ve denge oluşturmaya çalışan çocuk, arkadaşlık konusunda dengesizlik içinde değildir. Bu yaşlarda yaşlılarının çocuk üzerindeki etkisi, çoğu kez ailenin etkisi kadar, hatta bazı ülkelerde ondan daha büyüktür.¹⁷⁸ Ortaöğretim çağında gençler, aileleri dışında ilişkide buldukları arkadaş, öğretmen ve diğer yetişkinlerle de özdeşim kurarlar. Gençlerin arkadaş normları ve yetişkin kültüründen birlikte etkilendikleri durumlardan birisi de dini tutum ve davranış konusudur.¹⁷⁹ Bu nedenle Kur'an Kursu öğrencisi için hem dini duygu ve düşüncelerini, hem diğer yaşantılarını paylaştığı arkadaş, çok büyük önem arz etmektedir. Nitekim araştırmamızın bulgularına dayanarak, Kur'an Kursu'nda hiç arkadaş edinemeyenlerin depresyon düzeyinin en yüksek olup, ardından arkadaş edinmekte güçlük çekenlerin geldiğini, kolayca arkadaş edinebildiğini ifade edenlerin ise depresyon düzeyinin en düşük seviyede olduğunu söyleyebiliriz.

¹⁷⁷ IŞIK, a.g.t., s.67

¹⁷⁸ CÜCELOĞLU, a.g.e., s.360

¹⁷⁹ KLAVUZ, M. Akif, "Ergenlerde Özdeşleşme ve Din Eğitimi", *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*, s.251

Sonuç olarak, araştırmamız neticesinde depresyonla kurs ortamında arkadaş edinebilme durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır. Yapılan varyans analizi sonucunda, bu anlamlılığın kolayca arkadaş edinebilenlerle, arkadaş edinmekte glknler arasında söz konusu olduğu ortaya çıkmıştır.

2.5. Depresyon ile Kur'an Kursu Eğitiminin Dindarlık Algısı zerindeki Etkisi Arasındaki İlişki

Araştırmamızın ilgili hipotezinde, depresyonla Kur'an Kursu eğitiminin dindarlık algısı üzerindeki etkisi arasında anlamlı bir ilişki olduğu, kurs eğitiminin dindarlığına olumlu etkisi olduğuna inananların depresyon düzeyinin, olumsuz etkisi olduğuna inananların depresyon düzeyinden daha düşük olacağı varsayılmıştı. Yapılan istatistiksel analizler neticesinde depresyonla Kur'an Kursu eğitiminin dindarlık algısı üzerindeki etkisi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiş ($r=.16$, $P<.001$), hipotezimiz doğrulanmıştır. Grupların depresyon puanlarına bakıldığında, Kur'an Kursu eğitiminin dindarlığına çok olumsuz etkisi olduğunu söyleyenlerin ortalama depresyon puanlarının $\bar{x}=14.00$, çok olumlu etkisi olduğunu söyleyenlerin $\bar{x}=14.81$, ne olumlu ne de olumsuz hiçbir etkisi olmadığını söyleyenlerin $\bar{x}=15.62$, biraz olumlu etkisi olduğunu söyleyenlerin $\bar{x}=19.11$, biraz olumsuz etkisi olduğunu söyleyenlerin ise $\bar{x}=34.25$ olduğu görülmektedir.

Kur'an kurslarımıza devam eden öğrencilerimize, kurs eğitiminin dindarlıkları üzerinde nasıl bir etki yaptđı sorusunu yöneltilmiş, öğrencilerden neredeyse tamamına yakın bir kısmı çok olumlu ve biraz olumlu etkisi oldu şeklinde cevap vermişlerdir. Bu durum Kur'an Kursu eğitiminin büyük çoğunlukta amacına ulaştığını, öğrencilerin dine yaklaşımlarında olumlu mesafe kat edilebildiğini göstermektedir. Bununla birlikte, kurs eğitiminin dindarlığına olumsuz etkisi olduğunu düşünenlerin depresyon düzeyinin, olumlu etkisi olduğunu düşünenlerin depresyon düzeyinden anlamlı derecede yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Yani kurs eğitimini kendisi açısından faydalı gören, dindarlığına katkı sağladığını düşünen ğrenci, içinde bulunduğu ortamdan memnun dolayısıyla mutlu ve huzurlu olacaktır. Kurs eğitimini kendisi açısından faydasız, lüzumsuz ve hatta dindarlığına olumsuz tesir eden bir durum olarak telakki eden ğrenci ise, huzursuz ve başarısız olacak, dolayısıyla bu ruh hali ve olumsuz düşünceleri onu depresyona itecektir.

Buradan hareketle Őu sonuca varabiliriz: Her çocuğun din eğitimi noktasında Kur'an Kursu ideal bir eğitim kurumu olmak zorunda değildir. Bu eğitim kurumu her öğrencinin yapısına, yaŐam tarzına, dűŐüncelerine uygun olmak durumunda da değildir. Ne Őartlarda olursa olsun, çok donanımlı, gerek eğitim, gerekse fiziki Őartlar bakımından çok mükemmel bir Kur'an Kursu söz konusu olsa bile, çocuk bundan mutluluk duymayabilir. Bu nedenle, ailelerin çocuklarının din eğitimi noktasında Kur'an Kursu'nu tercih edeceklerinde, kendi çocuklarının dűŐünce yapısı ile davranıŐ ve yaŐam biğimlerini de göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. İcabında çocuğun din eğitiminde, en güzel tercih bazen Kur'an Kursu iken, zaman zaman da aile olabilmektedir.

2.6. Depresyon ile Kur'an Kursu Ortamından Kaynaklanan Bazı Problemler Arasındaki İlişki

AraŐtırmamızda, Kur'an Kursu ortamından kaynaklanan birtakım problemlerin öğrencilerin depresyon düzeyleri üzerindeki etkileri incelenmiŐ, problem türüne göre depresyon düzeylerinde farklılıklar gözlemlenmiŐtir. Bu konu kapsamında deneklere Kur'an Kursu'nda okutulan ders kitabı, ders çeŐitleri, öğretmen davranıŐları, boş zaman etkinlikleri hakkındaki fikir ve dűŐüncelerinin yanısıra velilerin çocuklarıyla ve eğitimleriyle ne kadar ilgili olduklarının tespiti için velilerin kursu ne sıklıkta ziyaret ettikleri sorulmuŐ; deneklerin verdikleri cevaplar doğrultusunda depresyon düzeylerinde de farklılıklar gözlemlenmiŐtir. Belirtilen bu problemlerin istatistiksel sonuçlarından sırayla bahsedecek olursak;

—Öęrencilere, Kur'an Kursları'nda okutulan "Temel Dini Bilgiler" ders kitabını beğenip beğenmedikleri sorulmuŐ, beğenmediğini ifade edenlerin depresyon düzeyinin, beğendiğini belirtenlerden daha yüksek olacağı varsayılmıŐtı. Kur'an Kursu'nda okutulan "Temel Dini Bilgiler" kitabını beğenip beğenmeme durumu ile depresyon arasında anlamlı bir korelasyon ($r=.10$, $P<.05$) tespit edilmiŐtir. Kitabı beğenenlerin depresyon düzeyleri ($\bar{x}=15.10$), beğenmeyenlerden ($\bar{x}=18.06$) daha dűŐüktür.

—Deneklere Kur'an Kursu'nda okutulan ders çeŐitleri hakkındaki dűŐünceleri sorulmuŐ, ders çeŐitlerini yeterli bulanların depresyon düzeyinin, yetersiz bulanlardan daha dűŐük olacağı varsayılmıŐtı. Ancak yapılan analizler neticesinde depresyonla ders çeŐitlerini yeterli bulup-bulmama durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir iliŐki

tespit edilememiştir ($r=.04$, $P>.05$). Her ne kadar istatistiksel açıdan anlamlılık söz konusu olmasa bile, fikir vermesi açısından, ders çeşitlerini yeterli bulan öğrencilerin depresyon düzeyinin ($\bar{x}=15.48$), yetersiz bulanlardan ($\bar{x}=16.72$), daha düşük olduğunu söyleyebiliriz.

—Araştırmamıza katılan öğrencilere, kendilerini en çok üzen öğretmen davranışları sorulmuş, depresyona en çok sebebiyet veren öğretmen davranışı tespit edilmeye çalışılmıştır. Ancak yapılan istatistiksel analizler neticesinde öğretmen davranışlarıyla depresyon arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($r=-.10$, $P>.05$). Bununla birlikte, depresyon düzeyi en yüksek olan öğrencilerin, “Sizi en çok üzen öğretmen davranışı hangisidir?” sorusuna, “azarlaması” ($\bar{x}=18.70$), ve “alay etmesi” ($\bar{x}=18.77$), şeklinde cevap verenler olduğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, kendisini en çok üzen öğretmen davranışının arkadaşlarının içinde cezalandırması olduğunu belirtenlerin depresyon puanları $\bar{x}=14.66$, derste söz hakkı vermemesi şeklinde ifade edenlerin $\bar{x}=15.00$, adaletsiz davranması olduğunu belirtenlerin ise $\bar{x}=18.15$ 'tir. Bu durumda öğrencileri depresyona en çok iten öğretmen davranışının, derste söz hakkı vermemesi, adaletsiz davranması gibi hususlardan daha çok azarlaması ve alay etmesi olduğunu söyleyebiliriz.

— Ankete katılan öğrencilere, Kur'an Kursu'nda olumsuz davranışta bulunan öğrencilere ne tür çözümler uygulandığı sorulmuş, verilen farklı ceza türlerinin depresyon düzeyine etkisi araştırılmıştır. Yapılan istatistiksel analizler neticesinde depresyonla verilen ceza türleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bununla birlikte, fikir vermesi açısından, depresyon düzeyi en yüksek grubun, yapılan olumsuz davranışlar karşılığında, dayakla ($\bar{x}=17.07$) ve azarlama ($\bar{x}=18.73$) ile cezalandırılan öğrenciler olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumda dayak ve azarlamanın öğrencileri depresyona en çok iten ceza türleri olduğu ve ne yazık ki Kur'an Kurslarının bazılarında halen uygulanmakta olduğu ortaya çıkmaktadır. Yapılan yanlış davranıştan ötürü kurstan uzaklaştırılması ($\bar{x}=12.77$), öğüt verilmesi ($\bar{x}=13.95$), yapılan davranışın yanlış olduğunun söylenip doğru şeklinin gösterilmesi ($\bar{x}=15.37$) ya da ikaz edilmesi ($\bar{x}=16.79$), ise öğrenciyi çok üzmemekte, dolayısıyla depresyona itmemektedir.

Fakat ne yazık ki bizim çalışmamızda olduğu gibi, Kur'an Kursları ile ilgili yapılan diğer çalışmalarda da, dayakla eğitimin halen mevcut olduğu ifade edilmektedir.¹⁸⁰

—Deneklere, Kur'an Kursu'nda boş zamanlarını ne tür etkinliklerle değerlendirdikleri sorulmuş, verdikleri cevaplara göre depresyon düzeylerinde farklılıklar olup-olmadığı araştırılmıştır. Yapılan istatistiksel analizler neticesinde, Kur'an Kursu'nda boş zamanlarda yapılan etkinlik türleri ile depresyon arasında anlamlı bir korelasyon ($r=.10$, $P<.05$) tespit edilmiş ve boş zamanlarını uyuyarak ve dinlenerek geçirenlerin depresyon düzeylerinin ($\bar{x}=19.35$), oyun oynayarak ($\bar{x}=14.45$), ders çalışarak ($\bar{x}=15.05$), kitap okuyarak ($\bar{x}=16.44$) ve tv izleyerek ($\bar{x}=17.43$) geçirenlerden daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Nitekim uyumanın bir depresyon belirtisi olduğu ve depresyondaki bir insanın normalden daha fazla uyuyabileceği hesaba katılacak olursa, bu durum doğal karşılanmalıdır. Ancak burada uyumak bir depresyon nedeni olarak değerlendirilmemeli, depresyonun öğrenciyi uykuya sevk ettiği düşünülmelidir.

—Öğrencilere, Kur'an Kursu'nda oyun oynayıp-oyunamadıkları sorulmuş, oyun oynayamayanların depresyon düzeyinin, oynayabilenlerden daha yüksek olacağı varsayılmıştı. Yapılan analizler neticesinde de oyun oynayıp-oyunamama durumu ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiş ($r=.17$, $P<.001$), kursta oyun oynayabildiklerini söyleyenlerin depresyon düzeyinin ($\bar{x}=14.39$), oynayamadıklarını ifade edenlerinkinden ($\bar{x}=18.42$) daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Oyun ilk ergenlik döneminde çocuğun vazgeçemediği bir olgudur. Oyunla öğrenci derslerin ve kurs ortamındaki disiplinin verdiği gerginliği atmakta, bununla birlikte vücudunda biriken fazla enerjiyi de boşaltarak rahatlamaktadır. Fakat üzücü bir gerçektir ki, bazı kurslarımızda oyun çeşitli sebeplerden ötürü yasaklanmakta ve öğrenciler bu durumdan rahatsız olmaktadır. Bu yanlış bilinçlendirmeye bir son verilmeli, oyunun çocuğun

¹⁸⁰ YÜRÜK, Yaşar, *Kur'an Kursu Öğrencilerinin Psiko-Sosyal Problemleri*, Ondokuz Mayıs Univ.,Samsun, 1992

tabiatından ayrılmayan bir gerçek olduğunu, günah, yasak ve çirkin bir faaliyet olmadığı hususunda öğrenciler ve öğrenciler bilinçlendirilmelidir.

—Araştırmaya katılan deneklerden, Kur'an Kursu'nda oyun oynayamadıklarını ifade edenlere, oyun oynamama sebepleri sorulmuş ve verdikleri cevaplarla depresyon arasındaki ilişki araştırılmıştır. Yapılan analizler neticesinde, kursta oyun oynamama sebepleri ile depresyon arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($r=-.11$, $P>.05$). Bununla birlikte, fikir vermesi açısından, oyun oynamama sebebi olarak oyuna izin verilmeyişini ($\bar{x}=19.13$) ya da kursta oyun alanının olmayışını ($\bar{x}=20.05$) gösterenlerin depresyon düzeyinin, derslerden fırsat bulamadıkları için oyun oynamadıklarını ifade edenlerin depresyon düzeyinden ($\bar{x}=17.13$) daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum gösteriyor ki; öğrenci her türlü oyun imkanı varken, derslerinden ötürü fırsat bulamadığı için oyun oynayamıyorsa, bu durum onu rahatsız etmemektedir. Ancak kursta oyun alanı bulunmadığı için ya da oyun alanı bulunduğu halde çeşitli yanlış fikirlerden ötürü oyun oynamasına kurs çalışanları ve öğrenciler tarafından izin verilmiyorsa, bu durum onu son derece rahatsız etmektedir. Bu durumda yapılması gereken şudur: Kur'an Kurslarımız öğrencilerin her türlü spor faaliyetlerini yapabilecekleri ve oyunlarını oynayabilecekleri bir tarzda donatılmalıdır. Bununla birlikte öğrencilerimiz spor etkinlikleri ve oyunlara izin vermekle kalmayıp, bu tür etkinliklere kendileri öğrencileri teşvik etmeli ve bilinçlendirmelidirler. Çünkü, anketimize katılan öğrencilere Kur'an Kursları'nda okutulan derslere ilave olarak, ne tür dersler okutulmasını istediklerinin sorduğumuzda, büyük çoğunluğu "beden eğitimi" dersini istediklerini ifade etmişlerdir. Bu durum, oyunun önemini ve gerekliliğini gözler önüne sermektedir.

—Çalışmamıza katılan öğrencilerden Kur'an Kursu'nda oyun oynayamadıklarını belirtenlere, "oyun oynamak ister miydiniz?" diye sorulmuş, oyun oynamak istediği halde oyun oynayamayanların depresyon düzeyinin daha yüksek olacağı düşünülmüştür. Ancak yapılan analizler neticesinde bu husustaki istek durumu ile depresyon arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($r=-.11$, $P>.05$). Yine de fikir vermesi açısından, oyun oynamak istediği halde oynayamayanların depresyon düzeyinin ($\bar{x}=18.96$), oyun oynamayı istemeyen ve zaten oynamadığını ifade eden öğrencilerin depresyon düzeyinden ($\bar{x}=15.64$) daha yüksek

olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum, bazı öğrenciler için oyun daha büyük bir ihtiyaç olarak algılandığı halde, bazılarının oyun oynayamamanın eksikliğini çok ta fazla hissetmediklerini göstermektedir.

—Araştırmamıza katılan öğrencilere, velilerinin Kur'an Kursu'nu ne sıklıkta ziyaret ettikleri sorulmuş, velilerin kursu ziyaret etme periyotlarının depresyon düzeylerine tesir edebileceği düşünülmüştür. Yapılan istatistiksel analizler neticesinde, depresyonla veli ziyareti arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($r=.08$, $P>.05$). Bununla birlikte, velilerinin bazen ($\bar{x}=14.87$) ya da sıklıkla ($\bar{x}=16.11$) kursu ziyaret ettiklerini ifade eden öğrencilerin depresyon düzeyinin, velileri hiç ziyaret etmeyen öğrencilerin depresyon düzeyinden ($\bar{x}=18.11$) daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır.

Yapılan bazı çalışmalarda da, Kur'an Kursları'nda velilerle ilişkilerin istenilen düzeyde olmadığı tespit edilmiştir. Özellikle yatılı okuyan öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun il dışından geliyor olmasının, veli ile yüz yüze görüşme imkanını sınırlandıran en önemli faktör olduğu görülmüştür. Bu nedenle öğrencilerin velilerle en sık görüşme vasıtası telefon olmaktadır. Veli toplantıları düzenlemek ya da özel görüşmeler yapmak suretiyle velilerle iş birliği içinde olan öğrencilerin oranı oldukça düşüktür.¹⁸¹ Yapılan bir diğer araştırmaya göre ise, öğrenci velileriyle sık sık görüşmeyi başaran öğretici oranı %65.21'dir.¹⁸²

Velinin kursu ziyareti, çocuğuna değer verdiği ve onunla ilgilendiği duygusunu hissettirmekte, bu da öğrenciye güven ve mutluluk vermektedir. Velinin ziyaret etmemesi ise, öğrencinin kendine değer verilmediğini hissetmesine sebebiyet vermekte, çocuğu yalnızlığa ve dolayısıyla depresyona itmektir. Bu nedenle velilerin Kur'an Kursu'nu sıklıkla ziyaret etmeleri, derslerini ve kursa uyum sürecini takip etmeleri ve daima yanlarında olduklarını hissettirmeleri gerekmektedir. Böylelikle hem din eğitimi

¹⁸¹ KOÇ, Ahmet, *Kur'an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik Üzerine Bir Araştırma*, Avrasya Yay., Ankara, 2005, s.216

¹⁸² ŞEN, Süleyman Zihni, *Kur'an Kursu Öğrenci ve Öğreticilerinin Beklenti ve Sorunları*, Y.Lisans Tezi, Bursa, 2005, s.83

sürecine, hem de çocuklarının sağlıklı psikolojik gelişimine olumlu yönde katkı sağlamaları mümkün olacaktır.

2.7. Depresyon ile Kur'an Kursu Ortamında Şikayet ve Sıkıntılara Yol Açan Bazı Durumlar Arasındaki İlişki

İlgili hipotezimizde, Kur'an Kursu'ndan kaynaklanan çeşitli problemlerin, depresyon düzeyleri üzerinde birbirinden farklı etkiler yaratacağı varsayılmıştı. Yapılan analizler neticesinde, problem türleri ile depresyon arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($r = -.08$, $P > .05$). Bununla birlikte, istatistiksel açıdan anlamlı olmasa bile, farklı problem türlerinin, depresyon düzeyi üzerinde farklı etkileri olduğu gözlemlenmiştir. Şikayet konusu olan durumları, depresyon düzeyi düşükten yükseğe doğru sıralayacak olursak;

—Görsel ve işitsel cihaz yetersizliği ($\bar{x} = 7.95$)

—Temizlik ($\bar{x} = 14.66$)

—Yeterince dış ortama çıkamamak ($\bar{x} = 14.85$)

—Aileyle yeterince görüşmemek ($\bar{x} = 17.45$)

—Derslerin ağır olması ($\bar{x} = 18.29$)

—Kurs çalışanlarının davranışı ($\bar{x} = 19.18$)

—Öğretmenlerin davranışı ($\bar{x} = 19.33$)

—Yemekler ($\bar{x} = 19.80$)

—Aşırı disiplinsizlik ($\bar{x} = 22.10$)

—Sınıfların kalabalık olması ($\bar{x} = 24.00$)

Selçuk, ilköğretim öğretmenlerine uyguladığı ankette, din eğitimi derslerinin yeterli olup olmadığını, sebeplerini ve ne yapılması gerektiğini araştırmış, ilköğretimde

de kaynakların, işitsel ve görsel malzemenin, yöntemlerin eksik olduğu sonucunu elde etmiştir.¹⁸³

Elde ettiğimiz bulgulara ve depresyon puanlarına bakarak, sınıfların kalabalık olması, aşırı disiplinsizlik, yemekler, öğretmen davranışları, kurs çalışanlarının davranışları ve derslerin ağır olması gibi hususları problem olarak algılayan öğrencilerin depresyon düzeyleri, görsel ve işitsel cihaz yetersizliği, temizlik, yeterince dış ortama çıkamama, aileyle yeterince görüşememe gibi hususları problem olarak algılayan öğrencilerin depresyon düzeylerinden daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Bütün bu şikayet unsurları, Kur'an öğretiminde ciddi anlamda yeni metodlar geliştirilmesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.*

SONUÇ ve ÖNERİLER

Sonuç

Bu araştırma Kur'an Kursu öğrencilerinin depresyon düzeylerinin incelenmesi ve bununla birlikte öğrencilerin bazı demografik özelliklere göre depresyon düzeylerinin farklılık gösterip göstermediğinin anlaşılması amacıyla taşımaktadır.

Araştırmanın evreni, Türkiye'deki yatılı kız ve erkek Kur'an Kurslarında öğrenim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Örneklem ise, Konya İli Yatılı Kız ve Erkek Kur'an Kurslarında öğrenim gören öğrencilerden tesadüfi örneklem yoluyla seçilmiş 394 denekten oluşmaktadır.

Örnekleme oluşturan öğrencilerden %50.3'ü (s=198) kız, %49.7'si (s=196) erkek; %9.9'u (s=39) 13-14 yaş grubundan, %82.5'i (s=325) 15-17 yaş grubundan, %7.6'sı (s=30) ise 18-21 yaş grubundandır. Bununla birlikte deneklerden %96.2'si (s=379) ilköğretim, %3.8'i (s=15) ise lise mezunudur.

¹⁸³ SELÇUK, Mualla, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, TDV. Yay., Ankara, 1988

* Ayrıntılı bilgi için bkz. BİLGİN, Beyza, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Ankara İlahiyat Fak. Yay., Ankara, 1988, s.115-117; SAKA, Şevki, "Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Metod", DİB Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri, 1988

Araştırmada veri toplama aracı olarak, 31 sorudan oluşan Kişisel Bilgi Formu ve Beck Depresyon Envanteri, elde edilen verilerin istatistiksel analizlerinde ise “Bağımsız Grup T Testi” ile “Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA)” teknikleri kullanılmıştır.

Örnekleme oluşturan öğrencilerin Beck Depresyon Envanteri puanlarının aritmetik ortalaması $\bar{x} = 19.61$, standart sapması $ss = 10.36$ olarak hesaplanmıştır. Buna göre Kur'an Kursu öğrencileri orta derecede depresyon grubuna girmektedir.

Araştırmamız neticesinde depresyonla yaş bağımsız değişkeni arasında anlamlı bir ilişki ($F_{2,391} = .205$; $P > .05$) tespit edilememiştir. İlgili hipotezde, yaş ilerledikçe depresyon düzeyinin de yükselebileceği varsayılmıştır. Şöyle ki, 13-14 yaş grubunun aritmetik ortalaması $\bar{x} = 13.9487$, 15-17 yaş grubunun $\bar{x} = 15.6277$, 18-21 yaş grubunun ise $\bar{x} = 18.6000$ 'dir. Veriler yaş ilerledikçe depresyon düzeyinin de yükseldiğini göstermektedir. Bağımsız değişken gruplarının ortalama depresyon puanları arasındaki bu farklılık istatistiksel açıdan anlamlı bulunmasa da hipotezimizin kısmen doğrulandığını söyleyebiliriz.

Depresyonla cinsiyet bağımsız değişkeni arasında anlamlı bir ilişki ($t = 4.704$; $P < .05$) tespit edilmiştir. İlgili hipotezde depresyon düzeyinin kızlarda erkeklerden daha yüksek olabileceği varsayılmıştır. Bulgular kızların ortalama depresyon puanlarının ($\bar{x} = 18.1818$), erkeklerin puanlarından ($\bar{x} = 13.1684$) oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Hipotezimiz doğrulanmıştır.

Depresyonla eğitim durumu bağımsız değişkeni arasında anlamlı bir ilişki ($t = -.462$; $P > .05$) tespit edilememiştir. İlgili hipotezde, öğrencilerin eğitim durumu ile depresyon düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olabileceği, eğitim durumu yükseldikçe depresyon düzeyinin düşebileceği varsayılmıştır. Bulgular hipotezin aksi yönde rakamlar ifade etmektedir. Şöyle ki; ilköğretim mezunu olanların aritmetik ortalaması $\bar{x} = 15.6385$ iken, lise mezunlarının $\bar{x} = 16.9333$ 'tür. Verilere göre eğitim seviyesi yükseldikçe depresyon düzeyi de yükselmektedir. Hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Depresyon ile mezuniyet derecesi bağımsız değişkeni arasında anlamlı bir ilişki ($F_{2,391} = 1.589$; $P > .05$) bulunamamıştır. İlgili hipotezde depresyon ile mezuniyet derecesi arasında anlamlı bir ilişki olabileceği, mezuniyet derecesi yüksek olanlarda depresyon

düzeyinin daha düşük olabileceği varsayılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; mezuniyet derecesi orta olanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=14.7778$, pekiyi olanların $\bar{x}=15.6452$, iyi olanların ise $\bar{x}=15.9903$ 'tür. Hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Depresyon ile annenin eğitim durumu bağımsız değişkeni arasında anlamlı bir ilişki ($F_{4,389}= 1.718$; $P> .05$) tespit edilememiştir. Hipotezimizde annenin eğitim durumu ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki olabileceği ve annenin eğitim durumu yükseldikçe çocukta depresyon düzeyinin düşebileceği varsayılmıştır. Fakat bulgular hipotezi doğrulamamıştır.

Depresyon ile babanın eğitim durumu bağımsız değişkeni arasında anlamlı bir ilişki ($F_{4,389}= 1.643$; $P> .05$) tespit edilememiştir. Hipotezimizde babanın eğitim durumu yükseldikçe çocukta depresyon düzeyinin düşebileceği varsayılmıştır. Ancak bulgular neticesinde bağımsız değişken gruplarının depresyon puanlarının aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olmadığı anlaşılmıştır. Hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Depresyon ile anne baba durumu bağımsız değişkeni arasında anlamlı bir ilişki ($F_{4,389}= 1.718$; $P> .05$) tespit edilememiştir. İlgili hipotezde anne-babası sağ ve birlikte olanları depresyon düzeylerinin diğer gruplardan daha düşük olacağı varsayılmıştır. Ancak bulgular hipotezimizi doğrulamamıştır.

Araştırmamızda depresyonla anne mesleği arasında anlamlı bir ilişki ($F_{3,386}= .263$; $P> .05$) tespit edilemediği gibi; baba mesleği ile depresyon arasında da anlamlı bir ilişki ($F_{4,379}= .843$; $P> .05$) tespit edilememiştir.

Araştırmamız neticesinde, depresyonla sosyal çevre bağımsız değişkeni arasında anlamlı bir ilişki ($F_{3,390}= 1.967$; $P>.05$) tespit edilememiştir. İlgili hipotezde, sosyal çevre ile depresyon arasında anlamlı bir ilişkinin var olabileceği, küçük yerleşim birimlerinden gelenlerin, kent ortamına uyum sürecinin sıkıntılara yol açabileceği ve bu nedenle de depresyona büyük yerleşim birimlerinden gelenlerden daha eğilimli olabilecekleri varsayılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan, kasabadan gelenlerin ortalama depresyon puanının ($\bar{x}= 13.6842$), köyden gelenlerin ($\bar{x}= 14.7727$), il merkezinde yaşayanların ($\bar{x}= 15.5864$), ilçe merkezinde yaşayanların ise ($\bar{x}= 21.26$) olduğu anlaşılmaktadır. Bağımsız değişken gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki

fark istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı gibi, bulgular hipotezimizle aynı yönde de değildir, hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Depresyonla sosyo-ekonomik düzey arasında anlamlı bir ilişki ($F_{2,391}= 1.54$; $P> .05$) bulunamamıştır. İlgili hipotezde ekonomik gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişkinin olabileceği, düşük gelir grubuna dahil olanların depresyon düzeylerinin daha yüksek olabileceği varsayılmıştı. Ancak araştırma neticesinde yüksek gelir grubunda olanların ortalama depresyon puanlarının ($\bar{x} = 17.7500$), varsayılanın aksine diğer gruplardan (orta düzey $\bar{x} = 14.7929$, düşük düzey $\bar{x} = 16.3588$) daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak istatistiksel açıdan önemli bir fark tespit edilememiştir. Hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Kur'an Kursu'na isteyerek gelip gelmeme durumu ile depresyon arasındaki ilişki deneklere üç farklı soru yöneltmek suretiyle tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu sorularla deneklerin kursa isteyerek gelip gelmedikleri ve bunun depresyon düzeylerine etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Deneklere ilköğretim sonrası hangi eğitim kurumunda öğrenimlerini devam ettirmek istedikleri sorulmuş ve "Kur'an Kursu" şeklinde cevap verenlerin kendi istekleri doğrultusunda Kur'an Kursu'na geldiklerine hükmedilerek depresyon düzeylerinin daha düşük olabileceği varsayılmıştır. Yapılan istatistiksel analiz sonucunda da sözü edilen durum ile depresyon arasında anlamlı bir ilişkinin ($F_{4,389}=4.71$; $P< .05$) var olduğu tespit edilmiş, hipotezimiz doğrulanmıştır.

Yine aynı hipotezimizle yani Kur'an Kursu'na isteyerek gelip gelmeme durumuyla alakalı olarak, deneklere "İlköğretim sonrası başka bir eğitim kurumuna kaydolma imkanınız olsaydı yine de Kur'an Kursu'na gelir miydiniz?" sorusu yöneltilmiş, "gelirdim" şeklinde cevap verenlerin Kur'an Kursu'nu başka bir eğitim imkanı olmadığı için çaresizlikten dolayı tercih etmedikleri, bizzat isteyerek geldikleri düşünülerek depresyon düzeylerinin daha düşük olabileceği varsayılmıştı. İstatistiksel analiz sonucu bahsi geçen husus ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki ($F_{2,391}=10.44$; $P< .05$) tespit edilmiştir. Hipotezimiz bu açıdan da doğrulanmıştır.

Kur'an Kursu'na isteyerek gelip gelmeme durumunu tespit için üçüncü ve son olarak deneklere kursu tercih etmelerindeki en etkin faktör sorulmuş, "kendi isteğim" şeklinde cevap verenlerin depresyon düzeylerinin daha düşük olabileceği varsayılmıştır. Ancak istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki ($F_{2,391}=3.19$; $P> .05$) tespit edilememiş,

hipotezimiz doğrulanmamıştır. Yine bulgular “kendi isteğim” şeklinde cevap verenlerin ortalama depresyon puanlarının ($\bar{x}=14.7847$), ailesinin isteği ($\bar{x}=17.6667$) yada arkadaşlarının teşvikiyle ($\bar{x}=18.7778$) gelenlerden daha düşük olduğunu göstermektedir.

Depresyonla Kur'an Kursu'na bir amaç ve hedef belirleyerek gelme bağımsız değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Kur'an Kursu'na ne tür bir amaçla geldiği ile depresyon düzeyi arasında anlamlı bir ilişki ($F_{3,390}=1.29$; $P>.05$) tespit edilemediği gibi ; kurs eğitiminden sonraki planların türü ile de depresyon düzeyi arasında anlamlı bir ilişki ($F_{5,388}=1.68$; $P>.05$) tespit edilememiş, hipotezimiz iki açıdan da doğrulanmamıştır.

Depresyon ile Kur'an Kursu'nda bulunmaktan memnun olup-olmama durumu arasında anlamlı bir ilişki ($F_{2,391}=27.13$; $P<.05$) tespit edilmiştir. İlgili hipotezde Kur'an Kursu'nda bulunmaktan memnun olup olmama durumu ile depresyon arasında anlamlı bir ilişkinin var olabileceği, memnun olmayanların depresyon düzeylerinin daha yüksek olabileceği varsayılmıştır. Yapılan analizler sonucunda memnun olanların ortalama depresyon puanlarının ($\bar{x}=11.9948$), kararsız olanlardan ($\bar{x}=18.5824$) ve memnun olmayanlardan ($\bar{x}=24.1905$) oldukça düşük olduğu saptanmış, hipotezimiz doğrulanmıştır. Aynı hipotez kapsamında deneklere memnuniyetsizlik sebepleri sorulmuş, alınan cevaplara göre depresyon puanları arasında farklılıklar gözlemlenmiş ancak uygulanan istatistiksel analiz sonucu farklılıkların anlamlı olamadığı ($F_{3,191}=.99$; $P>.05$) tespit edilmiştir.

Araştırmamız neticesinde, depresyon ile Kur'an Kursu'nda arkadaş edinebilme durumu arasında anlamlı bir ilişki ($F_{2,391}=6.46$; $P<.05$) tespit edilmiştir. İlgili hipotezimizde depresyon ile arkadaş edinebilme durumu arasında anlamlı bir ilişkinin var olabileceği, kolayca arkadaş edinebilenlerin depresyon düzeylerinin, arkadaş edinmekte güçlük çekenlerden ve hiç arkadaş edinmeyenlerden daha düşük olabileceği varsayılmıştır. Yapılan analizler sonucunda da kolayca arkadaş edinebilenlerin ortalama depresyon puanlarının ($\bar{x}=14.7340$), arkadaş edinmekte güçlük çekenlerin puanlarından ($\bar{x}=18.9189$) ve hiç arkadaş edinmeyenlerin puanlarından ($\bar{x}=23.0000$) daha düşük olduğu ortaya çıkmış, hipotezimiz doğrulanmıştır.

Araştırmada, kurs eğitiminin dindarlığa etkisi telakkisi ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki ($F_{4,389}=5.18$; $P < .05$) tespit edilmiştir. İlgili hipotezde deneklerden kurs eğitiminin, dindarlığına olumlu etkisi olduğunu düşünenlerin depresyon düzeyinin, olumsuz etkisi olduğunu düşünenlerden daha düşük olduğu varsayılmıştır. Bulgular hipotezimizi doğrular mahiyettedir. Ancak, Kur'an Kursu eğitiminin dindarlığına çok olumsuz etkisi olduğuna inananların depresyon puanlarının aritmetik ortalaması ($\bar{x}=14.0000$), diğer gruplardan daha düşüktür. Kur'an Kursu eğitiminin dindarlığına çok olumlu etkisi olduğunu söyleyenlerin depresyon puanlarının aritmetik ortalaması ($\bar{x}=14.8119$), ne olumlu ne de olumsuz hiçbir etkisi olmadığını söyleyenlerin ($\bar{x}=15.6250$), biraz olumlu etkisi olduğunu söyleyenlerin ($\bar{x}=19.1148$), biraz olumsuz etkisi olduğunu söyleyenlerin ise ($\bar{x}=34.2500$)'dir.

Araştırmamızda, Kur'an Kursu ortamından kaynaklanan birtakım problemlerin öğrencilerin depresyon düzeyleri üzerindeki etkileri incelenmiş, problem türüne göre depresyon düzeylerinde farklılıklar gözlemlenmiştir. Bu konu kapsamında deneklere Kur'an Kursu'nda okutulan ders kitabı, ders çeşitleri, öğretmen davranışları, boş zaman etkinlikleri hakkındaki fikir ve düşüncelerinin yanısıra velilerin çocuklarıyla ve eğitimleriyle ne kadar ilgili olduklarının tespiti için velilerin kursu ne sıklıkta ziyaret ettikleri sorulmuş; deneklerin verdikleri cevaplar doğrultusunda depresyon düzeylerinde de farklılıklar gözlemlenmiştir. Belirtilen bu problemlerin istatistiksel sonuçlarından sırayla bahsedecek olursak; Kur'an Kursu'nda okutulan ders kitabını beğenip beğenmeme durumu ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki ($t=-2.07$; $P > .05$) tespit edilememiş, ancak kitabı beğenmeyenlerin ortalama depresyon puanlarının ($\bar{x}=18.0641$), beğenenlerden ($\bar{x}=15.1013$) daha yüksek olduğu saptanmıştır. Kur'an Kursu'nda okutulan ders çeşitlerini yeterli bulup bulmama durumu ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki ($t=-.91$; $P > .05$) bulunamamış, ancak ders çeşitlerini yeterli bulan öğrencilerin ortalama depresyon puanlarının ($\bar{x}=15.4833$), yetersiz bulanlardan ($\bar{x}=16.7231$) daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Yine öğrencileri en çok üzen öğretmen davranışları ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki ($F_{4,257}=1.49$; $P > .05$) tespit edilememekle beraber, depresyon düzeyini en çok yükselten öğretmen davranışının öğretmenin alay etmesi olduğu ortaya çıkmıştır. Çünkü depresyon düzeyi en yüksek grup ($\bar{x}=18.7778$), kendilerini en çok üzen davranışın öğretmenin alay

etmesi olduğunu belirtmişlerdir. Kur'an Kursu'nda olumsuz davranışta bulunanlara uygulanan ceza türleri ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki ($F_{5,388}$; $P > .05$) bulunamamış, ancak denekleri en çok üzen ve depresyona iten cezalandırma türünün dayak ($\bar{x} = 17.0714$) ve azarlama ($\bar{x} = 18.7308$) olduğu ortaya çıkmıştır. Kur'an Kursu'nda boş zamanları değerlendirme şekilleri ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki ($F_{4,389}$; $P > .05$) tespit edilememiş, ancak depresyon düzeyi en yüksek olan grubun boş zamanlarını uyuyarak geçirenler ($\bar{x} = 19.3500$) olduğu saptanmıştır. Diğer grupların ise (boş zamanlarını oyun oynayarak, ders çalışarak, kitap okuyarak ya da tv izleyerek geçirenler) depresyon puanlarının aritmetik ortalaması uyuyarak geçirenlerden daha düşüktür. Kur'an Kursu'nda oyun oynayıp oynayamama durumu ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki ($t = -3.39$; $P < .05$) tespit edilmiş ve hipotezimiz doğrulanmıştır. Kur'an Kursu'nda oyun oynayabildiğini söyleyenlerin ortalama depresyon puanları ($\bar{x} = 14.3993$), oynayamadığını belirtenlerden ($\bar{x} = 18.4286$) daha düşüktür. Yine Kur'an Kursu'nda oyun oynayamama sebepleri ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki ($F_{2,119}$; $P > .05$) tespit edilememiştir. Oyun oynayamama sebeplerinin derslerden fırsat bulamamak olduğunu belirten öğrencilerin ortalama depresyon puanları ($\bar{x} = 17.1364$), oyuna izin verilmeyişi olduğunu belirtenlerin ($\bar{x} = 19.1364$), kursta oyun alanının olmayışını sebep olarak gösterenlerin puanları ise ($\bar{x} = 20.0588$)'dir. Kursta oyun oynamadıklarını ifade eden deneklere oynamak isteyip istemedikleri sorulmuş, ve bağımsız değişken gruplarının ortalama depresyon puanları arasında anlamlı bir farklılık ($t = 1.34$; $P > .05$) tespit edilememiştir. Bununla beraber oyun oynamayı istediği halde oynamayanların puanlarının ($\bar{x} = 18.9604$), oynamayı istemeyenlerden ($\bar{x} = 15.6400$) daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Öğrenci velilerinin Kur'an Kursu'nu ziyaret etme sıklığı ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki ($F_{2,391}$; $P > .05$) bulunamamış, ancak velisi Kur'an Kursu'nu hiç ziyaret etmeyen deneklerin ortalama depresyon puanlarının ($\bar{x} = 18.1163$), sık sık gelenlerden ($\bar{x} = 16.1176$) ve bazen gelenlerden ($\bar{x} = 14.8723$) daha yüksek olduğu saptanmıştır.

İlgili hipotezimizde Kur'an Kursu'ndan kaynaklanan çeşitli problemlerin depresyon düzeyleri üzerinde birbirinden farklı etkiler yaratacağı varsayılmıştı. Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda da bağımsız değişken gruplarının ortalama depresyon puanları arasında anlamlı bir farklılık ($F_{10,383}$; $P < .05$) tespit edilmiş,

hipotezimiz doğrulanmıştır. Kur'an Kursu ortamında öğrencilerin problem olarak telakki ettikleri olay ve olgulara göre depresyon düzeylerindeki farklılıklar şöyledir: Görsel ve işitsel cihazların yetersizliğinden şikayet edenlerin ortalama depresyon puanları ($\bar{x}=7.9565$), şikayeti olmayanların ($\bar{x}=12.1471$), temizlikten şikayet edenlerin ($\bar{x}=14.6634$), yeterince dış ortama çıkamamaktan şikayetçi olanların ($\bar{x}=14.8526$), ailesiyle yeterince görüşmemekten şikayet edenlerin ($\bar{x}=17.4571$), derslerin ağır olmasından şikayetçi olanların ($\bar{x}=18.2917$), kurs çalışanlarından şikayetçi olanların ($\bar{x}=19.1818$), öğretmen davranışlarından şikayetçi olanların ($\bar{x}=19.3333$), yemeklerden şikayetçi olanların ($\bar{x}=19.8085$), aşırı disiplinsizlikten şikayetçi olanların ($\bar{x}=22.1000$), sınıfların kalabalıklığından şikayetçi olanların puanları ise ($\bar{x}=24.0000$)'dir. Veriler en yüksek depresyon düzeyinde bulunan grubun sınıfların kalabalıklığından şikayetçi olanlar olduğunu göstermektedir.

Öneriler

Yaygın din eğitimi ve öğretimi alanında faaliyet gösteren Kur'an kurslarındaki eğitim-öğretimin daha başarılı olabilmesi ve daha verimli hale gelebilmesi için, araştırmamız neticesinde elde ettiğimiz bulgular ışığında zihninizde oluşturduğumuz ve faydalı olacağına inandığımız bir takım önerileri ilgililerin dikkatine sunmak isteriz.

“Kur'an Kursu Öğrencilerinde Depresyon Düzeyi” konulu çalışmamızda öne çıkan ve dikkatimizi çeken bir takım hususları belirtmemiz gerekirse; öncelikle Kur'an kursu öğrencileri orta derecede depresyon grubuna girmektedir. Bu, üzerine düşülmesi gereken dikkate değer bir sonuçtur. Bununla birlikte Kur'an kursu öğrencisini depresyona sürükleyen şeyin yaş, anne-babanın eğitim durumu, anne-baba durumu, ailenin kurstan uzak bir yerde ikamet ediyor olması, ekonomik durumun iyi veya kötü olması gibi etkenlerden ziyade daha çok kurs ortamından kaynaklanan sorunlar olduğu da ortaya çıkmıştır.

Buradan anlaşılması gereken nokta çok açıktır. Kurs ortamını; öğreticileri, belletmenleri, çalışanları, sosyal ve kültürel etkinlikleri, donanımı, temizliği, yemekleri, sıcaklığı vb. noktalarda iyileştirme yoluna gitmek, kurs eğitimini daha verimli hale

getirecek, öğrencilerin talep ve beklentilerini daha güzel karşılayacak, böylece daha mutlu olan öğrenci depresyon riskinden uzaklaşacaktır.

Bu durumda alınması gereken önlemler kanaatimizce şöyledir:

1- İşe öncelikle öğretmenlerden başlamak gerekir. Öğreticilerin pedagojik açıdan yeterli ve donanımlı olması, kurs eğitimini verimli hale getirebilecek unsurlar içinde ilk sırayı almaktadır. Bu nedenle Kur'an kursu öğreticiliği vazifesi hususunda bu sahada yetişmiş İlahiyat Fakültesi mezunlarına öncelik tanınmalıdır.

2- Bu hizmetin hedefleri yeniden ve kesin hatlarıyla en ince ayrıntılarına kadar tespit edilmeli, eğitimin ilke ve metotları belirlenmeli, verimli bir eğitim-öğretim için eğitim planlaması yapılmalıdır.

3- Kursa katılacak öğrencilere devam mecburiyeti getirilmelidir. Devam etmeyen öğrencilerin velisi uyarılmalı, mazeretsiz üçte bir devam etmeyen öğrencinin durumu velisine bildirilerek gereken işlem yapılmalıdır. Yaptırım gücünün olması için bu şarttır.

4- Türkiye genelinde Kur'an kurslarında görev yapmakta olan fahri öğretici sayısı kadrolu öğreticiden daha fazladır. Özellikle fahri öğretmenlerin görevlerini daha büyük bir ihlâs ve samimiyetle yapmalarını teşvik maksadıyla, hizmetlerinin daha çok karşılığı olabilecek bir ücretle çalıştırılmaları gerekmektedir.

5- Öğrencilerin dinlenip, yeniden derse intibaklarının sağlanması açısından haftada en az bir saat olmak suretiyle beden eğitimi dersi konmalı, sportif faaliyetlerle öğrencilerin kursa ve derslere ilgisi uyandırılmalıdır.

6- En az haftada bir ya da iki saat olmak üzere öğrencilerin seviyesine inebilecek, dini hikâyeler, ilahiler vb. dini mûsikî ağırlıklı dersleri okutabilecek, o yaştaki öğrenciye öğüt verebilecek vaizler sağlanmalıdır.

7- Tiyatro, şiir, kompozisyon vb. yarışmalar düzenlenerek yeteneği olan öğrencilerin kendilerini geliştirmelerine imkan sağlanmalıdır. Yarışmalarda başarılı olan öğrenciler mükafatlandırılmalıdır.

8- Öğrenci velilerinin, öğretmenlerle diyalogunun sağlanması gerekmektedir. Bu amaçla veli toplantıları düzenlenmelidir.

9- Diyanet İşleri Başkanlığı'nca öngörülen "kur sistemi" bütün kurslarda uygulanmalı, sınıflarda seviye farkı gözetilmelidir.

10- Öğrencilerin Kur'an'la ilişkilerini hayat boyu sürdürmeleri istikametinde tedbirler alınmalı, Kur'an'ı severek ve hevesle okumaları teşvik edilmeli, başarılı olanlara maddi ve manevi ödüller verilmelidir. Kur'an'ın kalıcılığını sağlamak ve unutulmasını önlemek, büyük ölçüde bilgi ve sevgiyle yapmaya bağlıdır. Şu halde din eğitimi ve öğretiminde bilgi, sevgi, teşvik ve hoşgörü sahibi olmanın önemi daima hatırdadır. Bu maksatla din görevlilerine bu konularda sık sık seminerler verilmeli ve eğitim kursları düzenlenmelidir.

11- Çocuklar günün stres ve yorgunluğunu unutturacak oyun sahalarının, kurs bahçelerinin uygun yerlerinde inşa edilmesi sağlanmalıdır. Ergende açığa çıkan normalden yüksek psikik enerjinin, spora ve oyuna kanalize edilmesi ve bu yolla saldırganlık duygusunun tatmini yoluna gidilmelidir. Bu, öğrencilerin karşılıklı uyum ve huzur ortamında barınabilmeleri için gerekli bir husustur.

12- Öğrencilerin ruh ve beden sağlıklarını korumak ve onları bu konularda bilgilendirmek amacıyla kurslar, belirli periyotlarla sağlık ekiplerince ziyaret edilmelidir.

13- Trafik kuralları ve yangın tatbikatı hususunda öğrencileri bilgilendirmek üzere uzmanların kursa gelmeleri sağlanmalıdır.

14- Her kursta mesleki donanıma sahip bir psikolojik danışmana görev verilmeli ve öğrencilere kaliteli rehberlik hizmeti sunulmalıdır.

15- Hobi dersleri adı altında öğrencilere, bilgisayar, dikiş-nakış, matematik, İngilizce ve tefsir, hadis gibi İslami bilimlerle hat, tezhip gibi güzel sanat dersleri verilmelidir.

16- Kurslarda belirli aralıklarla kişisel gelişim seminerleri düzenlenmeli ve çocukların istifade etmesi sağlanmalıdır.

17- Birbirinden farklı gazete, dergi vb. genel kültürü zenginleştirici yayınları okuma ve takip etme alışkanlığı kazandırılmalı, öğrenciler internet ortamında eğitici ve eğlendirici zararsız sitelerden yararlandırılmalıdır.

18- Kurslarda resmi ve sigortalı temizlik görevlileri çalıştırılmalı, kursun genel temizliğinden öğrenciler sorumlu tutulmalıdır.

19- Yemekler yılda belirli aralıklarla kalite ve sağlık kontrolünden geçirilmelidir.

20- Düşünme yeteneğini geliştirici münazaralar, paneller, yarışmalar, piyesler; eğlendirici sosyal etkinliklerden voleybol turnuvaları, piknikler ve geziler öğrencilerin istifadesine sunulmalıdır.

21- Öğrencilerin milli ve dini bayramlara, belirli gün ve haftalara katılımları sağlanmalı, milli ve kültürel değerlerimiz benimsetilmelidir.

22- Öğrencilerin kermeslere katılmalarına, hatta kendilerinin kermes yapmalarına ve burada el becerilerini sergileyerek kendi yeteneklerinin farkına varmalarına imkan sağlanmalıdır.

23- Dini bilgilerin çocuğun zihnine devamlı yığılması yerine, çocuğun anlama, somuttan soyuta geçme, yargılama ve bu bilgiyi pratik hale getirebilme yeteneğinin geliştirilmesi sağlanmalı ve bu hususta teknolojinin getirilerinden (tv, vcd, dvd vs.) faydalanılmalıdır.

24- Yüzeysel değil, derinliğine bilgiye sahip; sadece dini verileri değil, bilimsel verileri de kullanan; tek taraflı değil, çift taraflı iletişime önem veren; antipatik değil, sempatik davranan; problemlerde hazır çözümleri kullanmak yerine, araştırmacı ve sorgulayıcı bir tutum sergileyen; ufku dar değil, misyon ve vizyonu olan; insanları ayırıştırıcı değil, birleştiren din görevlileri yetiştirilmeli ve istihdam edilmelidir.

Korku değil, sevgi merkezli; konu değil, problem merkezli; öğreten değil, öğrenci merkezli; bilgi yükleme değil, dini davranış geliştirme hedefli; empoze edici değil, özgürleştirici öğrenme ve öğretme ortamlarına sahip; düşünmeyi durduran değil, sorgulayıcı yaklaşımı benimseyen; sıkıcı ve itici değil, sağlıklı fizikî şartlara sahip bir Kur'an kursu modeli sunmak gayretiyle ifade ettiğimiz yukarıdaki maddeler birer öneriden ibaret olup, ciddi bir çalışmanın ürünüdür. İlgililer ve yetkili kurumlarca dikkate alındığı takdirde bu alanda var olan problemlere bir nebze olsun çözüm olabileceğini amaçlamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

- AKDENİZ, Sabri**, “Çocuklarımızı Dine Alıştırmak”, *Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi*, İslam Medeniyeti Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993
- AKGÜN, Vahdettin**, “Kur’an Kursları ve Halkın Kur’an Kurslarından Beklentileri”, *Kur’an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2001
- AKYÜZ, Yahya**, *Türk Eğitim Tarihi*, A.Ü.E.B. Fakültesi Yayınları, 3.Baskı, Ankara,1989
- ALAEDDİN, İbrahim**, *İlk Gençlik*, Akşam Matbaası, 2.Baskı, İstanbul, 1927
- ALBAYRAK, Ahmet**, “Ergenlerin Dini Gelişiminde Sevgi ve Korku Motifinin Etkinliği”, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2002
- ALPER, Yusuf**, *Bütün Yönleriyle Depresyon (Tanısı, Nedenler, Psikodinamiği, Tedavisi)*, Gendaş Yayınları, İstanbul, 1997
- ALPER, Y., AYDIN, C.**, “Psikiyatri Kliniğine Başvuran 14-24 Yaş Grubu Gençlerde Semptomların Dağılımının SCL-90-R ile İncelenmesi”, *Ege Üniv. Tıp Fak. Dergisi*, S.29, 1990
- ARSLANTÜRK, Zeki**, “Kur’an Kurslarının Fiziki Mekan ve Yapılanma Problemleri”, *Kur’an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2001
- ARSLANTÜRK, Ayşe Hümeysra**, “Kur’an Kursu Öğreticilerinin Problemleri”, *Kur’an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2001
- AY, Mehmet Emin**, *Din Eğitiminde Mükafat ve Ceza*, 2. Baskı, Nil Yay., İzmir, 1994,
Problemleri ve Beklentileriyle Türkiye’de Kur’an Kursları, II. Baskı, Düşünce Kitabevi Yay., İstanbul, 2005
- AYDIN, Gül.**, “Üniversite Öğrencilerinde Depresyon, Açıklama Biçimi ve Akademik Başarı İlişkisi”, *Psikoloji Dergisi*, S. 22, 1988
- AYDIN, M. Şevki**, “Kur’an Kursu ve Ezberci Eğitim”, *Diyanet Aylık Dergi*, Sayı:189, Temmuz, 2006

AYDIN, Orhan, AYDIN, Gül, “Açıklama Biçimi Modelinin Normal ve Depresif Deneklerde Sınanması”, *Psikoloji Dergisi*, 7, 23

AYOK, Aylın, *Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Öğrencilerin İnsan Doğası ve Depresyon Düzeyi Bağlantıları*, Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniv., İzmir, 1995

AYVERDİ, Meltem, *Erken Ergenlik Dönemi Ergenlerini Depresyon Düzeylerini Etkileyen Bazı Dış Etmenler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniv., Ankara, 1990

BAĞCI, Engin, *Türkiye’deki Kur’an Kurslarının Tarihi*, Lisans Tezi, Uludağ Üniv., 1995

BAHADIR, Abdülkerim, “Ergenlik Döneminde Dini Şüphe ve Tereddütler”, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2002

BAL, Necdet, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye’sinde Yaygın Din Eğitimi*, Lisans Tezi, Ankara, 1985

BALTACI, Cahit, “Türk Eğitim Sisteminde Kur’an Kurslarının Yeri”, *Kur’an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2001

BATIGÜN, D. Ayşegül, “Depresyonda Bilişsel Davranışçı Tepkiler”, *Türk Psikoloji Bülteni*, 7, 20

BAYMUR, Feriha, *Genel Psikoloji*, İnkılap Kitabevi, 13. Baskı, İstanbul, 1994

BAYRAKTAR, M. Faruk, *Eğitim Kurumu Olarak Kur’an Kursları Üzerine Bir Araştırma*, Yıldızlar Matbaası, İstanbul, 1992

-“ Kuran Kurslarındaki Eğitim- Öğretim Üzerine Bazı Tespit ve Teklifler” *Türkiye de Din Eğitimi ve Öğretimi*, İslam Medeniyeti Vakfı Yay., İstanbul 1993

BİLGİN, Beyza, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Ankara İlahiyat Fak. Yay., Ankara, 1988, s.115-117

- BLACKBURN, Ivy M.**, *Depresyon ve Başaçıkma Yolları*, (ev: R. Neslihan Rugancı, Nesrin H.Şahin, Remzi Kitabevi, 2. Basım, İstanbul, 1996
- BLANCK, Gertruda-Rubin**, *Benlik Psikolojisi 2*, (ev: Birsen Yalçın), Yeryüzü Yayınevi, Ankara, Trs.
- BOLAY, S. Hayri ve TÜRKÖNE, Mümtaz’ er**, *Din Eğitimi Raporu*, TDV Yayınları, Ankara, 1995
- BURHAN, Necla**, *Kur’an Kursu Öğrencilerinde Din Duygusunun Gelişimi*, Lisans Tezi, Bursa, 1995
- BÜYÜKDİNÇ, Mustafa**, *Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Temel Eğitim Sonrası Kur’an Kursları’nda Eğitim ve Öğretim*, Y.Lisans Tezi, Sakarya, 2001
- CANBOLAT, Uğur İlyas**, “Çocuk Ergen Psikiyatri Uzmanı Dr. Ahmet Çevikaslan ile Çocuk ve Depresyon”, *Diyanet Aylık Dergi*, Sayı:187, Temmuz 2006
- CÜCELOĞLU, Doğan**, *İnsan ve Davranışı*, 9.Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999
- ÇAMDİBİ, H. Mahmud**, “ Kur’an Kurslarında Verimliliğin Sağlanması ve Artırılması”, *Kur’an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2001
- ÇUHADAROĞLU, Füsun**, “Adölesanlarda Depresyon ve Anksiyetenin Birlikte Görülmesi Üzerine Bir Araştırma”, *Türk Psikiyatri Dergisi* 4:(3), s.189-194, 1993
- ENÇ, Mitat**, *Ruh Sağlığı Bilgisi*, İstanbul, 1979
- ERGÜL, Ebru**, *Lise Öğrencilerinin Depresyon Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*, Basılmamış Y.Lisans Tezi, Malatya, 2003
- FRADET, Brian**, *Stres, Depresyon ve Anksiyete*, (ev: Tanju Anapa), Epsilon Yay., İstanbul, 1997
- FRIEDRICH, R.J.**, “Depression and Suicidal Ideation in Early Adolescents”, *Journal of Youth and Adolescence*, 11, 403-407

- GANDER, J. Mary ve GARDİNER, Harry W.,** *Çocuk ve Ergen Gelişimi* ,(Çev: Bekir Onur), İmge Kitabevi, 4. Baskı, Ankara, 2001
- GJERDE, B.,** “Adolescent Antecedents of Depressive Symptomology at Age 18”, *Psychological Bulletin*
- GÖKÇAKAN, Nurcan,** *Çeşitli Derecelerdeki Depresyonun Giderilmesinde Beck’in Bilişsel Terapisinin Etkinliğinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniv., Trabzon, 1997
- GÜNEŞ, Abdurrahman,** *Diyanet Dergisi*, Ocak-Şubat-Mart, 1993, C. 29, S. 1
- GÜNEY, Melike,** *Üniversite Öğrencileri Açısından Depresyon ve Problem Alanlarının Başarı ile İlişkileri*, Ankara Üniv. Rektörlüğü Yay., Ankara, 1985
- HÖKELEKLİ, Hayati,** “Kimlik ve Din”, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2002
- İŞİK, Elif,** *Lise Dönemindeki Gençlerde Depresyon ve Etkileyen Değişkenlerin Belirlenmesi*, Basılmamış Y.Lisans Tezi, İstanbul, 2004
- İŞİK, Erdal,** *Duygulanım Bozuklukları, Depresyon ve Mani*, İstanbul, 1991
- KANDEL, D.B., DAVIS M. A.,** “Seguale of Adolescent Depressive Symptoms”, *Archives of General Psychiatry* 43
- KARACA, Sıtkı,** *Depresyonda Bilişsel Özellikler ve Depresyonla Başaçıkma*, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Konya, 1996
- KARLIK, Haluk,** *Türkiye’de Kur’an Kursları, Din Eğitimi ve Öğretimimiz*, Lisans Tezi, Ankara Üniv., 1986
- KAYA, Nihat,** *Bastırılan Kişiliğimiz Depresyon ve Panik*, Nesil Yay., İstanbul, 1998
- KİMTER, Nurten,** “Dini İnanç, İbadet ve Duanın Umutsuzlukla İlişkisi Üzerine”, *Gençlik, Din Ve Değerler Psikolojisi*, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2002
- KİRPİTÇİ, Eyüp,** *Kur’an Kursları Ders Programlarının Geliştirilmesi Üzerine Bir Araştırma*, Y.Lisans Tezi, Konya, 1996, s.128

KLAVUZ, M.Akif, “Ergenlerde Özdeşleşme ve Din Eğitimi”, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2002

KOÇ, Ahmet, *Kur’an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik Üzerine Bir Araştırma*, Avrasya Yay., Ankara, 2005, s.216

KORKMAZ, Bülent, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Öğrencilerinin Boyuneğici Davranış ve Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi, İstanbul, 2001

KÖKNEL, Özcan, *Günlük Hayatta Ruh Sağlığı*, Alfa Yay., İstanbul, 1999

Depresyon Ruhsal Çöküntü, Altın Kitaplar Yayınevi, 3. Basım, İstanbul, 1992

KULA, Naci, “Gençlerde Izdırap Tecrübesine Bağlı Dini Krizle Başa Çıkmaya Yönelik Öneriler”, *Gençlik Dönemi ve Eğitimi- II*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2003

KULAKSIZOĞLU, Adnan, “Ergen Aile Çatışmaları ile Annenin Tutumları Arasındaki İlişki ve Ergenin Problemleri”, M.Ü. Atatürk Eğitim Fak., Eğitim Bilimleri Dergisi, S.1, İstanbul, 1998, s. 71-87

LITTAUER, Florence, *Depresyonu Yenmek (Kara Bulutları Dağıtın)*, (Çev: Demet Dizman), Sistem Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2004

MARCOTTE, D., “Irrational Beliefs and Depression Adolescence”, *Adolescence* 31, (124)

MEHMEDOĞLU, Ali Ulvi, *Kişilik ve Din*, DEM Yay., İstanbul, 2004

OLMUŞ, Gülser, *Ergenlerin Aile İçi Psikolojik Örüntülere Göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi*, Y.Lisans Tezi, M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2001

ONUR, Bekir, *Ergenlik Psikolojisi*, Hacettepe-Taş Kitapçılık Ltd.Şti., 2. Baskı, Ankara, 1987

ÖCAL, Mustafa, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*, TDV. Yayınları, Ankara, 1990

“Müzakereler”, *Kur’an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2001

ÖZBAYDAR, Belma, *Din ve Tanrı İnancının Gelişmesi Üzerine Bir Araştırma*, Baha Matbaası, İstanbul, 1970

ÖZBEK, Abdullah, *Bir Eğitimci Olarak Hz.Muhammed*, Esra Yayınları, 2. Baskı, Konya, 1991

ÖZTÜRK, Hasan, *Camilerin Çocuk Eğitimindeki Yeri ve Yaz Kursları Üzerinde DeneySEL Bir Araştırma (Konya Örneği)*, Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi, Konya, 1996

ÖZTÜRK, M.Orhan, *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, Hekimler Birliği Yay., Ankara, 1997

PEKER, Hüseyin, *Din Psikolojisi*, Aksiseda Matbaası, II.Baskı, Samsun, 2000

SAKA, Şevki, “ Kur’an-ı Kerim Öğretiminde Metod”, *DİB Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri*, 1988

SCHOENBACH, V.J.; KAPLAN, B.H.;GRINSON, R.C., “Use of A Symptom Scale To Study The Prevalence of Depressive Syndrome in Young Adolescents”, *American Journal of Epidemiology*, 116:791-800

SELÇUK, Mualla, “Gençlik Çağı ve İnanç Olgusu (İnanç ve Davranış Bütünlüğü Açısından Bir Deneme)”, *Gençlik Dönemi ve Eğitimi*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000

Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler, TDV. Yay., Ankara, 1988

SUCU, Ayşe, “ Kur’an Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretimi ”, *Cumhuriyetin 75.Yıl Dönümü Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmi Toplantısı*, Ankara, 1999

ŞAHİN, Adem, *Ergenlerde Dindarlık ve Benlik*, Konya, 2007

“Din Kaynaklı Stres Üzerine Bir Araştırma”, SÜİFD, S.21, s.167

ŞEN, Süleyman Zihni, *Kur’an Kursu Öğrenci ve Öğreticilerinin Beklenti ve Sorunları*, Y.Lisans Tezi, Bursa, 2005

URAL, İbrahim, "Kur'an Kursları ve Din Eğitimi", *Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi*, İslam Medeniyeti Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993

USLU, Hüseyin, *Başlangıçtan Günümüze İslam Müesseseleri Tarihi*, Gonca Yayınevi, İstanbul, 1985

UYSAL, Veysel, *Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum, Davranış ve Şahsiyet Özellikleri*, Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Yay., İstanbul, 1996

VERGOTE, Antoine, *Religion, Belief and Unbelief (A Psychological Study)*, Leuven Universty Pres, Amsterdam, 1996

YAVUZER, Haluk, *Ana-Baba ve Çocuk*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998

Çocuk Psikolojisi, Remzi Kitabevi, İstanbul 1998

YÖRÜKOĞLU, Atalay, *Gençlik Çağı*, T.İş Bankası Yayınları, Ankara, 1985

YÜRÜK, Yaşar, *Kur'an Kursu Öğrencilerinin Psiko-Sosyal Problemleri*, Ondokuz Mayıs Üniv., Samsun, 1992

http://www.mcaturk.com/dergi_cva_0409_depresyon.htm

http://www.mcaturk.com/dergi_cva_0409_depresyon.htm

http://www.fedu.metu.edu.tr/en1/PubSingle.asp?int_PubNo=169

http://tr.lundbeck.com/tr/doctors_pharmacists/depression/default.asp ,

http://tip.mersin.edu.tr/?sayfa_id=965

<http://www.bydigi.com/yoga/75059-yogayla-fiziksel-ve-ruhsal-beden-sagligi.html>

<http://www.buldun.net/?m=show&id=167>

EKLER

Ek 1. Anket Formu

ANKET FORMU

SAYGIDEĞER KATILIMCI;

Elinizdeki bu anket formu kişilerin kendi duygu, düşünce ve kanaatlerini ifade etmek amacı ile kullandıkları bir takım cümlelerden oluşmaktadır. Sizden bu maddeleri dikkatlice okuyup her birinde belirtilen duygu, kanaat ve davranışların sizin için uygun olup olmadığını veya söz konusu ifadelere katılıp katılmadığınızı belirtmeniz istenmektedir. Anket üzerinde kimliğiniz ile ilgili herhangi bir şey yazmaya gerek yoktur. Ayrıca yazdıklarınız sadece tarafımdan okunup değerlendirilecek, öğretmenleriniz ve arkadaşlarınız tarafından bilinmeyecektir. Adınız ve soyadınız da bilinmeyeceğinden, büyük bir rahatlıkla içinizden geldiği gibi cevaplar verin. **SAMİMİ, GERÇEĞE UYGUN VE ETRAFIN ETKİSİNDE KALMADAN** vereceğiniz cevaplar araştırmada geçerli ve güvenilir sonuçlar elde edilmesine büyük katkıda bulunacaktır. Bu araştırma aynı zamanda Kuran Kursu'nda yaşadığınız olumsuzluklara bir çözüm getirebilme yolundaki bir gayretin ürünüdür. Lütfen hiçbir maddeyi atlamadan dikkatlice okuyunuz ve kimseyle konuşmadan, fikir alışverişi yapmadan size en uygun ya da yakın olan seçeneği yanındaki daireye (X) koyarak işaretleyiniz.

Göstermiş olduğunuz ilgi; samimi ve içten cevaplar için şimdiden teşekkür eder, derslerinizde başarılar dilerim.

Özlem ÖZTÜRK (ÇELİKKOL)

S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ev Din Bilimleri Ana Bilim Dalı

Din Psikolojisi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Yaşınız:

2. Cinsiyetiniz

Kız

Erkek

3. Eğitim Durumunuz
 İlköğretim Lise
4. Mezuniyet Dereceniz
 Pekiyi İyi Orta
5. Annenizin Eğitim Durumu
 Okuma-yazma bilmiyor İlkokul Ortaokul Lise Üniversite
6. Babanızın Eğitim Durumu
 Okuma-yazma bilmiyor İlkokul Ortaokul Lise Üniversite
7. Anne – Baba Durumunuz
 İkiside sağ ve birlikteiler
 Boşanmışlar
 Annem öldü, babam sağ
 Babam öldü, annem Sağ
 İkiside öldüler
8. Annenizin Mesleği
 Çalışmıyor Serbest çalışıyor Memur İşçi Emekli
9. Babanızın Mesleği
 Çalışmıyor Serbest çalışıyor Memur İşçi Emekli
10. Hayatınızın en uzun süresi nerde geçti ?
 Köy Kasaba İlçe Merkezi İl Merkezi
11. Ailenizin ekonomik geliri aşağıdakilerden hangisidir?
 Yüksek Gelir Grubu (Ayda 2 Bin YTL ve Üstü)
 Orta Gelir Grubu (Ayda 750 YTL ve Üstü)
 Düşük Gelir Grubu (Ayda 0 – 750 YTL Arası)

12. İlkokulu bitirdiğinizde girmeyi en çok arzu ettiğiniz eğitim kurumu hangisiydi?
() Lise () İmam Hatip Lisesi () Anadolu ve Fen Lisesi
() Kur'an Kursu () Özel Okul
13. İlkokul sonrası orta dereceli bir okula kaydolma imkanı bulsaydınız yine de Kur'an Kursu'na gelir miydiniz?
() Gelirdim () Kararsızım () Gelmezdim
14. Kur'an Kursu'na gelmenizdeki en etkin faktör aşağıdakilerden hangisidir?
() Kendi isteğim () Ailemin isteği () Arkadaşlarımın teşviki
() Başka (Lütfen Belirtiniz)
.....
15. Kur'an Kursu'na gelmekle aşağıda sıralanan amaçlardan en çok hangisini gerçekleştirmiş olacağınıza inanıyorsunuz?
() Ailemin arzusunu yerine getirmiş olacağıma
() Allah'a daha çok yakınlaşacağıma
() Kur'an öğrenip, dini bilgiler edinmiş olacağıma
() Toplumda saygınlık kazanacağıma
() Başka (Lütfen Belirtiniz)
.....
16. Kur'an Kursu'ndaki öğreniminizi tamamladıktan sonra planlarınız nelerdir?
() Liseye devam edeceğim.
() İmam- Hatip Lisesi'ne devam edeceğim.
() Açık öğretimle eğitimime devam edeceğim.
() Dini hizmetlere yöneleceğim.
() Henüz düşünmedim.
() Başka (Lütfen Belirtiniz)

17. Kur'an Kursu'na devam etmekten memnun musunuz?
() Memnunum () Kararsızım () Memnun değilim
18. Şayet Kur'an Kursu'nda bulunmaktan memnun değilseniz sizce bunun en önemli sebebi nedir? Lütfen ilgili seçeneği işaretleyip açıklayınız.
() Öğretmenlerin olumsuz tutum ve davranışları
() Kurs idaresinin olumsuz tutumu
() Arkadaşların olumsuz tutumu
() Derslerin ağır oluşu
() Başka (Lütfen belirtiniz)
19. Kur'an Kursu'nda arkadaş edinebilme durumunuza aşağıdaki seçeneklerden hangisi uygun düşmektedir?
() Kolayca arkadaş edinebiliyorum
() Arkadaş edinmekte güçlük çekiyorum
() Hiç arkadaş edinemiyorum
20. Kur'an Kursu'nun dindarlığınıza etkisi ile ilgili düşünceniz aşağıdaki seçeneklerden hangisine uygundur?
() Çok olumlu etkisi oldu.
() Biraz olumlu etkisi oldu.
() Hiçbir etkisi olmadı.
() Biraz olumsuz etkisi oldu.
() Çok olumsuz etkisi oldu.

21. Kur'an Kursu'nda okutulan " Temel Dini Bilgiler" ders kitabını beğeniyor -
musunuz? İlgili seçeneği işaretleyerek lütfen sebebini açıklayınız.

() Evet

() Hayır

Açıklama

.....

22. Kur'an Kursu'nda okutulan ders çeşitlerini nasıl buluyorsunuz?

() Yeterli buluyorum.

() Yetersiz buluyorum.

() Başka (Lütfen Belirtiniz)

.....

23. Kur'an Kursları'nda okutulan derslere ilaveten ve seçmeli olarak hangi
derslerin okutulmasını istersiniz?

Açıklama.

.....

24. Aşağıdaki öğretmen davranışlarından sizi en çok üzen hangisidir?

() Öğretmenin adaletsiz davranması

() Alay etmesi

() Azarlaması

() Arkadaşlarının içinde cezalandırması

() Derste söz hakkı vermemesi

() Başka (Lütfen Belirtiniz)

.....

25. Okumakta olduğunuz Kur'an Kursu'nda olumsuz davranışta bulunanlara karşı genel olarak nasıl bir çözüm ortaya konuluyor?

İkaz ediliyor.

Azarlanıyor.

Dayak atılıyor .

Kurstan uzaklaştırılıyor.

Öğüt veriliyor.

Yapılan davranışın yanlış olduğu söylenip, doğru olan şekli gösteriliyor.

Başka (Lütfen belirtiniz)

.....

26. Kur'an Kursu'nda boş zamanlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Oyun oynayarak

Kitap okuyarak

Ders çalışarak

Tv, video izleyerek

Uyuyarak ve dinlenerek

Başka (Lütfen belirtiniz)

.....

27. Kur'an Kursu'nda oyun oynayabiliyor musunuz?

Evet

Hayır

28. Cevabınız "Hayır" ise, sizce bunun sebebi nedir?

Kursta oyun alanının olmaması

Oyuna izin verilmemesi

Derslerden fırsat bulamamam

Başka (Lütfen belirtiniz)

29. Şayet oyun oynayamıyorsanız, oynamak ister miydiniz?
() Evet () Hayır
30. Aile fertlerinizden biri, öğretmenleriniz ya da kurs yöneticileriyle sizinle ilgili görüşmek üzere kursa gelir mi?
() Sık sık gelir.
() Bazen gelir.
() Hiç gelmez.
31. Aşağıda Kur'an Kursu ortamında şikayet ve sıkıntılara yol açan birtakım durumlar verilmiştir. Bunlardan sizi en çok rahatsız edenlerini, önem ve etki derecesine göre 1,2,3 şeklinde işaretleyiniz.
() Temizlik sorunu
() Yemeklerin kalitesizliği
() Dış ortama çıkabilme özgürlüğünün yetersizliği
() Ailele yeterince görüşme izninin olmayışı
() Kurs çalışanlarının (aşçı, bekçi gibi) olumsuz yaklaşımı
() Öğretmenlerin olumsuz etkileri
() Sınıfların aşırı kalabalıklığı
() Derslerin ağır olması
() Disiplinin aşırılığı
() Aşırı disiplinsizliğin olması
() Derslerde görsel ve işitsel araçlardan (tv, video gibi) faydalanılmasının yetersizliği
() Başka (Lütfen belirtiniz).....

Aşağıda, kişilerin ruh durumlarını ifade ederken kullandıkları bazı cümleler verilmiştir. Her madde bir ruh durumunu anlatmaktadır. Her maddede o durumun derecesini belirleyen 4 seçenek vardır. Lütfen bu seçenekleri dikkatli okuyunuz. Son bir hafta içindeki (Şu an dahil) ruh durumunuzu göz önünde bulundurarak, size en uygun olan ifadeyi işaretleyiniz.

1.

- a. () Kendimi üzgün hissetmiyorum.
- b. () Kendimi üzgün hissediyorum.
- c. () Her zaman için üzgünüm ve kendimi bu duygudan kurtaramıyorum.
- d. () Öylesine üzgün ve mutsuzum ki dayanamıyorum.

2.

- a. () Gelecekte umutsuz değilim.
- b. () Gelecek konusunda umutsuzum.
- c. () Gelecekte beklediğim hiçbir şey yok.
- d. () Benim için gelecek olmadığı gibi bu durum düzelmeyecek.

3.

- a. () Kendimi başarısız görmüyorum.
- b. () Herkesten daha fazla başarısızlıklarım oldu sayılır.
- c. () Geriye dönüp baktığımda pek çok başarısızlıklarım olduğunu görüyorum.
- d. () Kendimi bir insan olarak tümüyle başarısız görüyorum.

4.

- a. () Her şeyden eskisi kadar zevk alabiliyorum.
- b. () Her şeyden eskisi kadar zevk alamıyorum.
- c. () Artık hiçbir şeyden gerçek zevk alamıyorum.
- d. () Beni doyuran hiçbir şey yok. Her şey çok sıkıcı.

5.

- a. () Kendimi suçlu hissetmiyorum.
- b. () Arada bir kendimi suçlu hissettiğim oluyor.
- c. () Kendimi çoğunlukla suçlu hissediyorum.
- d. () Kendimi her an için suçlu hissediyorum.

6.

- a. () Cezalandırılıyormuşum gibi duygular içinde değilim.
- b. () Sanki bazı şeyler için cezalandırılabilirmişim gibi duygular içindeyim.
- c. () Cezalandırılacakmışım gibi duygular yaşıyorum.
- d. () Bazı şeyler için cezalandırılıyorum.

7.

- a. () Kendimi hayal kırıklığına uğratmadım.
- b. () Kendimi hayal kırıklığına uğrattım.
- c. () Kendimden hiç hoşlanmıyorum.
- d. () Kendimden nefret ediyorum.

8.

- a. () Kendimi diğer insanlardan daha kötü durumunda görmüyorum.
- b. () Kendimi zayıflıklarım ve hatalarım için eleştiriyorum.
- c. () Kendimi hatalarım için her zaman suçluyorum.
- d. () Her kötü olayda kendimi suçluyorum.

9.

- a. () Kendimi öldürmek gibi düşüncelerim yok.
- b. () Bazen kendimi öldürmeyi düşünüyorum. Ama böyle bir şeyi yapamam.
- c. () Kendimi öldürebilmeyi çok isterdim.
- d. () Eğer fırsatını bulursam kendimi öldürürüm.

10.

- a. () Herkesten daha fazla ağladığımı sanmıyorum.
- b. () Eskisine göre şimdilerde daha çok ağlıyorum.
- c. () Şimdilerde her an ağlıyorum.
- d. () Eskiden ağlayabilirdim. Şimdilerde istesem de ağlayamıyorum.

11.

- a. () Eskisine göre daha sinirli ve tedirgin sayılmam.
- b. () Her zamankinden biraz daha fazla tedirginim.
- c. () Çoğu zaman sinirli ve tedirginim.
- d. () Şimdilerde her an için tedirgin ve sinirliyim.

12.

- a. () Diğer insanlara karşı ilgimi kaybetmedim.
- b. () Eskisine göre insanlarla daha az ilgiliyim.
- c. () Diğer insanlara karşı ilgimin çoğunu kaybettim.
- d. () Diğer insanlara karşı hiç ilgim kalmadı.

13.

- a. () Eskisi gibi rahat ve kolay kararlar verebiliyorum.
- b. () Eskisine kıyasla şimdilerde karar vermeyi daha çok erteliyorum.
- c. () Eskisine göre karar vermekte oldukça güçlük çekiyorum.
- d. () Artık hiç karar veremiyorum.

14.

- a. () Eskisinden daha kötü bir dış görünüşüm olduğunu sanmıyorum.
- b. () Sanki yaşlanmış ve çekiciliğimi kaybetmişim gibi düşünüyorum ve üzülüyorum.
- c. () Dış görünüşümde artık değiştirilmesi mümkün olmayan ve beni çirkinleştiren değişiklikler olduğunu hissediyorum.
- d. () Çok çirkin olduğumu düşünüyorum.

15.

- a. () Eskisi kadar iyi çalışabiliyorum.
- b. () Bir işe başlayabilmek için eskisine göre daha fazla çaba harcıyorum.
- c. () Ne iş olursa olsun, yapabilmek için kendimi çok zorluyorum.
- d. () Hiç çalışmıyorum.

16.

- a. () Eskisi kadar kolay ve rahat uyuyabiliyorum.
- b. () Şimdilerde eskisine göre kolay ve rahat uyuyamıyorum.
- c. () Eskisine göre bir veya iki saatten erken uyanıyor ve tekrar uyumakta güçlük çekiyorum.
- d. () Eskisine göre çok erken uyanıyor ve tekrar uyuyamıyorum.

17.

- a. () Eskisine göre daha çabuk yorulduğumu sanıyorum.
- b. () Eskisinden daha çabuk ve kolay yoruluyorum.
- c. () Şimdilerde neredeyse her şeyden kolay ve çabuk yoruluyorum.
- d. () Artık hiçbir şey yapamayacak kadar yoruluyorum.

18.

- a. () İştahım eskisinden pek farklı değil.
- b. () İştahım eskisi kadar iyi değil.
- c. () Şimdilerde iştahım epey kötü.
- d. () Artık hiç iştahım yok.

19.

- a. () Son zamanlarda pek kilo kaybettiğimi sanmıyorum.
- b. () Son zamanlarda İstemediğim halde iki buçuk kilodan fazla kaybettim.
- c. () Son zamanlarda yedi buçuk kilodan fazla kaybettim.
- d. () Daha az yemeye çalışarak kilo kaybetmeye çalışıyorum.

20.

- a. () Sağlığım beni pek endişelendirmiyor.
- b. () Son zamanlarda ağrı, sızı, mide bozukluğu, kabızlık, gibi sıkıntılarım var.
- c. () Ağrı, sızı gibi sıkıntılarım beni epey endişelendirdiği için başka şeyleri düşünmek zor geliyor.
- d. () Bu tür sıkıntılar beni öylesine endişelendiriyor ki, artık başka şeyler düşünemiyorum.

21.

- a. () Son zamanlarda cinsel yaşantımda dikkatimi çeken bir şey yok.
- b. () Eskisine göre cinsel konularla daha az ilgileniyorum.
- c. () Şimdilerde cinsellikle pek ilgili değilim.
- d. () Cinsellikle ilgimi tamamen kaybettim.

Ek 2. Belge DİB İstatistiki Bilgileri

T.C.
BAŞBAKANLIK
Diyaret İşleri Başkanlığı

Din Eğitimi Dairesi Başkanlığı

Sayı : B.02.1.DİB-0-72-00-01-2017 - 1459

26/08/2005

Konu : Kur'an Kursu, Öğretici ve Öğrencilerine Ait Bilgiler.

Sayın Özlem ÇELİKKOL
Fatih Işıklar Mah.Akkent Sok.Işıkkent Apt.B-Blok 1/3
Selçuklu/KONYA

İlgi: 25.08.2005 tarihli dilekçe.

İlgi dilekçe ile istenilen bilgiler tablo halinde aşağıya çıkartılmıştır.
Bilgilerini rica eder, başarılar dilerim.

Ulvi ATA
Başkan a.
Din Eğitimi Dairesi Başkanı

YILLAR	KUR'AN KURSU	ÖĞRETİCİ			Ö Ğ R E N C İ						GENELTOPLAM
					Y Ü Z Ü N D E N			H I F Z A			
		BAYAN	BAY	TOPLAM	BAYAN	BAY	TOPLAM	BAYAN	BAY	TOPLAM	
2001	3368	2603	1788	4351	82031	14204	96235	4714	3160	7874	104109
2002	4016	2576	1681	4257	95519	13409	108928	5834	3573	9407	118335
2003	3855	2385	1208	3593	110204	12828	123032	7473	3901	11374	134406
2004	4322	2438	1190	3628	103415	15647	118018	5351	3313	8664	126682
2005	4411	2436	1195	3631	130199	13727	143936	7195	4164	11359	155285

007-Karakaş

Eskişehir Yolu 9. Km. Çankaya 06530 ANKARA
Telefon (0 312) 295 80 59 Faks : (0 312) 287 68 59
e-posta : dinegitimi@diyanet.gov.tr

Ayrıntılı Bilgi için irtibat :Şb. Md. A. KORKMAZ

Ek 3. Belge Kaymakamlık Onayı